

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ALGILANAN EBEVEYN KONTROLÜ İLE ERGEN İYİ OLUŞU
ARASINDAKİ İLİŞKİDE DUYGUSAL ÖZERKLİK VE
EMPATİNİN ARACI ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Elif Gülçin ÇELİK

ANKARA
Şubat, 2015

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ALGILANAN EBEVEYN KONTROLÜ İLE ERGEN İYİ OLUŞU
ARASINDAKİ İLİŞKİDE DUYGUSAL ÖZERKLİK VE
EMPATİNİN ARACI ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Elif Gülçin ÇELİK

Danışman: Prof. Dr. Seher Aydemir SEVİM

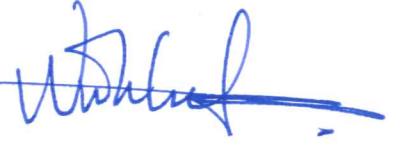
ANKARA
Şubat, 2015

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼ę¼'ne;

Bu alışma j¼rimiz tarafından Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda Y¼ksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

~~Prof. Dr. Rahime N¼khet G¼KRIKLI DEMIRTASLI~~

¼ye

Prof. Dr. Seher AYDEMİR SEVİM

¼ye

Yrd. Doç. Dr. İlhan YALGIN

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen ¼ğretim ¼yelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../.....

Prof. Dr. İsmail G¼VEN

Enstit¼ M¼d¼r¼

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Elif Gülçin Çelik

ÖZET

ALGILANAN EBEVEYN KONTROLÜ İLE ERGEN İYİ OLUŞU
ARASINDAKİ İLİŞKİDE DUYGUSAL ÖZERKLİK VE EMPATİNİN
ARACI ROLÜ

Çelik, Elif Gülçin

Yüksek Lisans, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Seher Aydemir Sevim

Şubat 2015, xiii + 121 sayfa

Bu çalışmada, ebeveynden algılanan kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide empati ve duygusal özerkliğin aracı etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. İlişkisel tarama modelinde tasarlanan araştırmanın çalışma grubunu, Ankara'nın 6 farklı ortaöğretim kurumunda öğrenim gören 755 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği/Ergen Sürümü (Soenens, Beyers ve Goossens, 2004), Duygusal Özerklik Ölçeği (Steinberg ve Silverberg, 1986), Temel Empati Ölçeği (Jolliffe ve Farrington, 2006) ve Varoluşsal İyi Oluş Ölçeği (Şimşek ve Kocayörük, 2013) kullanılarak elde edilmiştir.

Hiyerarşik regresyon analizi ile gerçekleştirilen aracılık testi sonucunda hem anne hem de babadan algılanan psikolojik ve davranışsal kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin kısmi aracı rol oynadığı ancak empatinin ebeveyn kontrolü ve ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide benzer bir etkiye sahip olmadığı bulunmuştur.

Sonuç olarak çalışmada algılanan ebeveyn kontrolü arttıkça ergenin kendini duygusal olarak özerk hissetme düzeyinin azaldığı ve ergenin iyi oluşunun bu durumdan olumsuz yönde etkilendiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik kontrol, davranışsal kontrol, duygusal özerklik, empati, varoluşsal iyi oluş

ABSTRACT

THE ROLE OF EMOTIONAL AUTONOMY AND EMPATHY ON
RELATION BETWEEN PERCEIVED PARENTAL CONTROL AND
ADOLESCENT'S WELL-BEING

Çelik, Elif Gülçin

Master of Education, Department of Psychological Services in Education

Supervisor: Prof. Seher Aydemir Sevim

February 2015, xiii + 121 pages

This study aimed to determine the mediator effect of empathy and emotional autonomy on the relation between perceived parental control and adolescent's well-being. The sample group of the study that is designed as correlational survey research which is consisted of 755 secondary school students from 8 different schools in Ankara. Data were collected by using Demographic Information Form, Leuven Perceived Parenting Scale (Soenens, Beyers ve Goossens, 2004), Emotional Autonomy Scale (Steinberg ve Silverberg, 1986), Basic Empathy Scale (Jolliffe ve Farrington, 2006), and Ontological Well-Being Scale (Şimşek ve Kocayörük, 2013).

The results of hierarchical regression analysis showed that emotional autonomy was a significant mediator on the relation between psychological and behavioral control perceived from both mother and father with adolescent's well-being, but empathy had no mediator role on this relation.

Consequently, it has been determined that the more the perceived parental control, the lower the level of adolescent's feeling emotionally autonomous; and adolescent's well-being is affected negatively.

Key Words: Psychological control, behavioral control, emotional autonomy, empathy, ontological well-being

ÖNSÖZ

Pozitif psikoloji, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ağırlık kazanan hastalık modeline tepki olarak ortaya konulmuş ve yapılan çalışmalarla da artan oranda ilgiyi üzerine çekmede başarılı olmuştur.

Pozitif psikolojinin etkisiyle son yıllarda yapılan çalışmalarda ise bireyin problem davranışları ve bu davranışları etkileyen faktörlerin yanı sıra bireyin iyi oluş mekanizmasını etkileyen kavramların incelenmesi de önemli görülmeye başlanmış ve ortaya çıkan bu durum, iyi oluş kavramı ve iyi oluşu etkileyen faktörlerin keşfedilmesini gerekli kılmıştır. Bu kapsamda araştırmada ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerklik ve empatinin aracı rolü incelenmiştir.

Belirlenen amaç doğrultusunda gerçekleştirilen araştırma sürecinde öncelikle her zaman yanımda olduğunu hissettiren ve hiçbir zaman desteğini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Seher AYDEMİR SEVİM'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez jürimde yer alan ve sunduğu önerilerle tezimin şekillenmesinde büyük emeği olan Prof. Dr. Rahime Nükhet ÇIKRIKÇI DEMİRTAŞLI'ya ve tez raporumu yaptığı detaylı incelemeleri ile zenginleştiren Yrd. Doç. Dr. İlhan YALÇIN'a şükranlarımı sunuyorum.

Yüksek lisans sürecinden itibaren her aşamada desteklerini hissettiğim arkadaşlarım Arş. Gör. Ebru GÜÇ, Arş. Gör. Esmâ DAŞCI ve Arş. Gör. Volkan AVŞAR'a ve uzun bir liste olacağını düşündüğümünden adını yazmadığım bütün araştırma görevlisi arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak, verdikleri sonsuz güven, destek ve cesaret ile yaşamımın her adımında yanımda olan canım aileme sevgilerimle...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ONAY	ii
BİLDİRİM	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİL VE ÇİZELGELER DİZİNİ.....	vii
KISALTMALAR	viii
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç	7
1.3. Önem	8
1.4. Sayıtlar	10
1.5. Sınırlılıklar.....	11
1.6. Tanımlar	11
BÖLÜM 2	13
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	13
2.1. Pozitif Psikoloji	13
2.1.1. İyi Oluş	14
2.1.1.1. Hazcı Bakış Açısından İyi Oluş.....	14
2.1.1.1.1. Öznel İyi Oluş	15
2.1.1.2. Psikolojik İşlevsellik Bakış Açısından İyi Oluş.....	16
2.1.1.2.1. Psikolojik İyi Oluş.....	17
2.1.1.2.2. Öz Belirleme Kuramı	17
2.1.1.3. Öznel İyi Oluşun Yeniden Yapılandırılması: Varoluşsal İyi Oluş	19
2.1.1.3.1. Varoluşsal İyi Oluşun İşevuruk Tanımı	20
2.2. Ebeveyn Kontrolü.....	23
2.2.1. Ebeveyn Kontrolünün Kavramsallaştırılması.....	24

	Sayfa
2.2.1.1. Psikolojik Kontrol.....	27
2.2.1.2. Davranışsal Kontrol	29
2.2.2. Ebeveyn Kontrolü ve Kültür.....	31
2.3. Özerklik.....	34
2.3.1. Özerkliğin Türleri	35
2.3.1.1. Davranışsal Özerklik.....	36
2.3.1.2. Değer Özerkliği.....	37
2.3.1.3. Duygusal Özerklik.....	39
2.4. Empati	40
2.4.1. Empati Tanımı ve Tarihçesi.....	40
2.4.2. Empati ile İlgili Yaklaşımlar	42
2.4.3. Empatinin Bileşenleri.....	43
2.4.3.1. Bilişsel Empati	44
2.4.3.2. Duygusal Empati.....	44
2.4.4. Empati Gelişimi	45
2.4.4.1. Empati Gelişiminde Ebeveyn Etkisi	47
2.5. İlgili Araştırmalar.....	48
2.5.1. Ebeveyn Kontrolü ve İyi Oluş İle İlgili Yurtiçinde ve Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	48
2.5.2. Ebeveyn Kontrolü , Özerklik ve İyi Oluş İle İlgili Yurtiçinde ve Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	51
2.5.3. Ebeveyn Kontrolü , Empati ve İyi Oluş İle İlgili Yurtiçinde ve Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	53
BÖLÜM 3	56
3. YÖNTEM.....	56
3.1. Araştırmanın Modeli	56
3.2. Çalışma Grubu.....	57
3.3. Veri Toplama Araçları.....	59
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	60
3.3.2. Leuven Algılanan Ana-Babalık Ölçeği/Ergen Sürümü	60
3.3.3. Duygusal Özerklik Ölçeği	62
3.3.4. Temel Empati Ölçeği.....	64
3.3.5. Varoluşsal İyi Oluş Ölçeği	65

	Sayfa
3.4. Verilerin Toplanması.....	68
3.5. Verilerin Analizi.....	68
3.5.1. Verilerin Analize Hazırlanması	68
3.5.2. Veri Analiz Teknikleri.....	73
BÖLÜM 4.....	75
4. BULGULAR VE YORUM.....	75
4.1. Bulgular.....	75
4.1.1. Genel Amaç 1: Ebeveynden Algılanan Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolü Var Mıdır?.....	75
4.1.1.1.2. Alt Amaç 1: Anneden algılanan psikolojik kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?.....	75
4.1.1.1.3. Alt Amaç 2: Anneden algılanan davranışsal kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?	77
4.1.1.1.4. Alt Amaç 3: Babadan algılanan psikolojik kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?.....	79
4.1.1.1.5. Alt Amaç 4: Babadan algılanan davranışsal kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin rolü var mıdır?	81
4.1.2. Ebeveynden Algılanan Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolü Var Mıdır?	83
4.2. Yorumlar	84
4.2.1. Genel Amaç 2: Ebeveynden Algılanan Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Yorumlanması.....	84
4.2.2. Ebeveynden Algılanan Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Empatinin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Yorumlanması.....	87
BÖLÜM 5	90
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	90

	Sayfa
5.1. Sonuçlar	90
5.2. Öneriler	91
KAYNAKLAR	93
EKLER.....	113
EK A Ankara Üniversitesi Etik Kurulu Araştırma İzni.....	114
EK B Bilgilendirilmiş Onay Formu.....	115
EK C Kişisel Bilgi Formu.....	116
EK D.1 LAAÖ/E Anne Formu.....	117
EK D.2 LABÖ/E Baba Formu.....	117
EK E Duygusal Özerklik Ölçeği.....	118
EK F Temel Empati Ölçeği.....	119
EK G Varoluşsal İyi Oluş Ölçeği.....	120
ÖZGEÇMİŞ.....	121

ÇİZELGELER DİZİNİ

		Sayfa
Çizelge 1	Ebeveynlik Stillerinin Dörtlü Şeması.....	25
Çizelge 2	Çalışma Grubunda Yer Alan Öğrencilerin Kişisel Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	58
Çizelge 3	Veri Toplama Araçlarından Elde Edilen Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler.....	70
Çizelge 4	Bağımlı, Bağımsız ve Aracı Değişkenlere İlişkin Pearson İlişki Katsayıları.....	71
Çizelge 5	Çoklu Bağlantılılık İstatistikleri.....	72
Çizelge 6	Anneden Algılanan Psikolojik Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	76
Çizelge 7	Anneden Algılanan Davranışsal Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	78
Çizelge 8	Babadan Algılanan Psikolojik Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	80
Çizelge 9	Babadan Algılanan Davranışsal Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	82

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1	Anneden Algılanan Psikolojik Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.....77
Şekil 2	Anneden Algılanan Davranışsal Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.....79
Şekil 3	Babadan Algılanan Psikolojik Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.....81
Şekil 4	Babadan Algılanan Davranışsal Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.....83

KISALTMALAR

LAAÖ/E	Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği/Ergen Sürümü
DÖÖ	Duygusal Özerklik Ölçeği
TEÖ	Temel Empati Ölçeği
VİÖÖ	Varoluşsal İyi Oluş Ölçeği

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu açıklanmış, amaç, önem, sayıltı ve sınırlılıkları belirtilmiş ve araştırma ile ilgili temel kavramlar tanımlanmıştır.

1.1. Problem Durumu

İnsancı psikolojinin bireylerin hem olumlu hem de olumsuz özelliklerinin incelenmesi gerektiğine ilişkin düşüncesi 1998’de Martin Seligman tarafından iyimserlik ve umut bilimi konulu bir sempozyumda tekrar gündeme gelmiştir (Schultz ve Schultz, 2007). Seligman psikolojinin içinde bulunduğu durumu;

Nasıl oluyor da sosyal bilimler insani güçleri ve erdemleri –diğergamlık, cesaret, dürüstlük, saygı, zevk, sağlık, sorumluluk ve iyimserlik- küçümseyip savunmacı stratejiler veya düpedüz illüzyon olarak nitelendirirken zayıflık ve olumsuz motivasyonları –kaygı, ihtiras, bencillik, paranoya, öfke, düzensizlik ve keder- hakiki olarak nitelendiriyor? (Schultz ve Schultz, 2007; syf: 684)

ifadeleri ile özetlemiş, psikolojinin sadece problem alanlarına odaklanması ve bireyin yaşamındaki gelişmeleri görmezden gelmesine ilişkin bakış açısını eleştirmiştir. Seligman’ın bireyin gelişmeye dönük doğasının incelenmesi gerektiğine yaptığı vurgu, pozitif psikolojiye duyulan ilgiyi arttırmış ve iyi oluş kavramını psikolojinin odak noktası haline getirmiştir.

Antik çağlardan itibaren araştırmacıların dikkatini çeken iyi oluş, 1950-1960’lı yılların sonunda sistematik olarak üzerinde çalışılan bir kavram niteliği kazanmış ve psikolojideki yerini almıştır (Moore ve Keyes, 2008). Alanyazında uyum, olumlu gelişim, mutluluk gibi farklı yapı ve isimlerle incelenen iyi oluş, temelde hazcılık

(hedonistik) ve psikolojik işlevsellik (eudamonik) olarak iki farklı bakış açısından ele alınmıştır.

Hazcı bakış açısından olumlu duygulanımın varlığı ve olumsuz duygulanımın olmayışı ile belirlenen iyi oluş, psikolojik işlevsellik açısından Waterman (1993)'a göre iyi yaşamak ve potansiyellerini tam olarak kullanmak şeklinde tanımlanmaktadır. İyi oluşun değerlendirilme biçimini belirleyen bu iki farklı bakış açısı, çeşitli şekillerdeki kavramsallaştırmaları da beraberinde getirmekte ve ortaya çıkan iyi oluş türleri öznel iyi oluş, psikolojik iyi oluş ve varoluşsal iyi oluş şeklinde sıralanmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak hazcı bakış açısını yansıtan öznel iyi oluş, yüksek düzeyde olumlu duygu, düşük düzeyde olumsuz duygu ve yüksek düzeyde yaşam doyumu ile betimlenmektedir. Öte yandan olumlu işlevsellik (Ryff ve Keyes, 1995) olarak tanımlanan psikolojik iyi oluş, bireyin kendini kabul etmesi ve kendini gerçekleştirme olarak tanımlanmakta ve mutluluk çerçevesi içerisinde yaşam doyumunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Andrew ve Mckennell, 1980). Bunların yanı sıra öznel iyi oluşun yeniden kavramsallaştırılması olarak görülen varoluşsal iyi oluş ise geçmiş, şimdi ve gelecek zaman perspektifinden bireyin yaşam projesine ilişkin yargılarını ifade etmektedir (Şimşek, 2009; Şimşek ve Kocayörük, 2013).

Psikolojide bireyin iyi oluşuna ilişkin yapılan bu tanımlamalar, problem alanlarını ortaya çıkaran kaynakların yanı sıra iyilik halini etkileyen olumlu ve olumsuz yapıların keşfedilmesini de gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda özellikle bireyin bütün yaşamını etkileme olasılığı bulunan ergenlik döneminde, psikolojik sağlığı koruyan ve geliştiren faktörlerin belirlenmesi önemli görülmektedir.

“Yetişkinliğe doğru büyüyen” (Lerner ve Steinberg, 2004) anlamına gelen ergenlik, farklı gelişim alanlarında yoğun değişimlerin yaşandığı bir geçiş dönemi olarak değerlendirilmektedir. Hall (1904)'a göre insan yaşamının “en stresli ve fırtınalı dönemi” olarak görülen bu aşamada bireyin kendisi ve çevresinde meydana gelen değişimlere uyum sağlayamaması, içinde bulunulan dönem ve yetişkin yaşamını olumsuz etkileyebilecek dinamiklere temel oluşturmaktadır. Normalliğin anormalliği olarak da nitelendirilen bu dönemin sağlıklı bir şekilde atlatılmasında ise bireyin iyi oluş düzeyi önemli hale gelmektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde, ergenlik döneminde iyi oluş kavramının alkol ve madde kullanımı (Epstein ve Doyle, 2002; Griffin, Botvin, Scheler, Wall ve Kohl, 2007), kimlik gelişimi (Luyckx, Soenens, Berzonsky, Vansteenkiste, ve Goossens, 2007), suça yönelik davranışlar (Shek, 2005) ve riskli cinsel davranışlar (Sorbing, Skoog ve Bohlin, 2014) gibi kavramlarla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ele alınan araştırmalar ortaya çıkan problem davranışların yoğun olarak ergen-ebeveyn ilişkisi ve anne baba davranışları ile bağlantılı olduğunu da göstermektedir (Acun Kapıkıran, 2011; Ben Zur, 2003; Kocayörük, 2012; Musaoğlu ve Güre, 2005).

Ergenlik dönemi ile birlikte akranlarla kurulan ilişkiler, bireyin odak noktasını oluşturmaktadır. Öte yandan algılanan ana baba davranışları hem içinde bulunulan dönem hem de bireyin yaşamının diğer bölümünü etkilemeye devam etmekte ve ebeveynler ergenin iyi oluş düzeyini belirleyen figürler olarak ergen yaşamında yer almayı sürdürmektedirler. Yapılan araştırmalar da algılanan ebeveyn davranışlarının ergenin duygusal ve davranışsal gelişimi açısından önem taşıdığını göstermekte ve ebeveynin ergeni kontrol etmeye yönelik uygulamalarının ergen iyi oluşu üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır (Barber ve Harmon, 2002; Barber, Stolz ve Olsen, 2005).

Alanyazında ergen-ebeveyn ilişkilerine yönelik kontrol kavramı tek boyutlu ebeveyn davranışları olarak incelenmiş, kontrolün yüksek ya da düşük düzeyde uygulanışına bağlı algılar doğrultusunda ergen üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir (Özdemir, 2012). Yirminci yüzyılda yapılan araştırmalarda ise ebeveyn kontrolünün farklı yapıları da içinde barındıran bir kavram olduğu belirlenmiş ve bu duruma ilişkin ilk kavramsallaştırmalardan biri Barber (1996) tarafından yapılmıştır. Barber (1996)'a göre ebeveyn kontrolü psikolojik ve davranışsal olmak üzere çok boyutlu bir yapı göstermektedir.

Barber (1996)'a göre psikolojik kontrol, manipüle etme ya da eleştirme gibi davranışlar aracılığıyla ergenin duygusal ve psikolojik gelişimini sekteye uğratan bir kontrol biçimidir. Ergenin yaptıklarını ya da yapacaklarını düzenlemeye yönelik sergilenen bu davranışlar, ruhsal gelişimi engelleyen zorlayıcı davranış örüntüleri olarak da bilinmekte ve depresyon, kaygı, bunalım gibi içselleştirme ya da suç işleme, karşı gelme, saldırganlık gibi dışsallaştırma problemlerinin ortaya çıkmasına da neden olmaktadır (Barber, 1996).

Psikolojik kontrolün aksine davranışsal kontrol, bireyin psikolojik gelişimini olumlu yönde etkileyen ebeveyn davranışları olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifade ile davranışsal kontrol yönetme, düzenleme ve denetleme konusunda ebeveynlere yol gösteren davranış örüntüsü şeklinde nitelendirilmektedir (Pettit, Laird, Dodge, Bates ve Criss, 2001). Davranışsal kontrole ilişkin yürütülen araştırmalar incelendiğinde, kontrol düzeyi arttıkça uyum ve özsaygının yükseldiği, içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerinin azaldığı görülmektedir (Barber, 1996; Bean, Bush, McKenry ve Wilson, 2003). Özetle ebeveyn kontrolü, çocuğun ruh sağlığını etkileyen ana baba davranışlarından biri olarak görülmekte (Shaefer, 1965a) ve ergenin iyi oluş düzeyini belirleyen ana baba uygulamaları arasında yer almaktadır (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002; Kurdek ve Fine; 1994).

Olumlu gençlik gelişimi açısından yapılan çalışmalar, ebeveyn davranışları ile ergen iyi oluş düzeyinin ilişkili olduğunu göstermekte (Akçınar, 2009; Harris McKoy ve Cui, 2013) aynı zamanda anne baba davranışları ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkinin kısmen benlik değeri (Kındap, kumru, sayıl 2008), güvenli bağlanma (Kurt, 2010), duygu düzenleme (Cui, Morris, Criss, Houlberg ve Silk, 2014) ve anne babaya yönelik duygular (Kakihara, Tilton Weaver, Kerr ve Stattin, 2010) aracılığıyla gerçekleştiğini de ortaya koymaktadır. Belirlenen bu durum ise ebeveyn davranışları ve ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide başka değişkenlerin de rol oynadığının kanıtı olarak değerlendirilmektedir.

Ryan ve Deci (2008)'ye göre öz belirleme kuramı açısından doyurulması gereken üç temel ve evrensel ihtiyaçtan biri olarak görülen özerklik, ergenlik döneminde pek çok araştırmacı tarafından ana-babadan kopma (Freud, 1958), bireyselleşmenin sonucu (Blos, 1979), akran ya da ana-baba baskısına karşı gelme (Berndt, 1979; Brittain, 1963; Devereux, 1970), ana-baba kontrolüne ya da kararına karşı bağımsız olma (Dauvan ve Adelson, 1966; Elder, 1963; Kandel ve Lesser, 1972), kendi kararını alma ya da kendini yönetmede var olan güven (Greenberger, 1984), ahlaki, politik alanlarda ve problem çözmede akıl yürütme ya da bağımsızlaşma (Adelson, 1972; Kohlberg ve Gilligan, 1972; Lewis, 1981) gibi farklı şekillerde tanımlanmıştır (akt: Steinberg ve Silverberg, 1986). Yapılan bu tanımlamalar ise özerkliğin çok boyutlu yapısının bir göstergesi olarak değerlendirilmiş ve alt boyutlarına açısından da özerklik kavramsallaştırılmıştır (Noom, 1999; Steinberg, 1999).

Noom (1999)'a göre tutumsal, duygusal ve işlevsel olarak üç alt boyuta ayrılarak incelenen özerklik, Steinberg (1999) tarafından davranışsal özerklik, değer özerkliği ve duygusal özerklik olarak sınıflandırılmıştır. Bu alt boyutlardan davranışsal özerklik, bağımsız kararlar alma ve onlara uyum sağlama becerisini; değer özerkliği, ergenlerin ahlaki, politik, ideolojik ve din ile ilgili konular üzerine düşünceleri ve karar vermelerini; duygusal özerklik ise ergenin ailesi ile ilişkilerinde bağımsız olma çabasını vurgulamaktadır.

Özerklik, bireyin bağımsız kimlik gelişimi açısından önem taşımakta ve öz belirleme kuramı çerçevesinde ebeveyn davranışlarından etkilendiği vurgulanmaktadır. Öte yandan ergenin psikososyal gelişimi açısından kritik bir değer taşıyan özerkliğin, iyi oluşu da etkilediği bilinmektedir (D'Ailly, 2003; Iyengar ve Lepper, 1999; Chu, 2006). Bu durumda alanyazın, özellikle algılanan psikolojik kontrolün ergenin özerklik gelişimini engellediğini ve bireyin uyumuna zarar verdiğini göstermektedir (Ryan ve Deci, 2000). Ayrıca Kakihara ve diğerleri (2010) de türüne bakılmaksızın yüksek düzeyde algılanan ebeveyn kontrol davranışlarının, ergenin psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkilediğini öne sürmektedir. Özetle, ebeveyn kontrol davranışları özerklik gelişimini etkilemekte ve bu yolla bireyin iyi oluş düzeyini belirlemektedir.

Bireyin iyi oluşuna katkı sağlayan faktörlerden biri de başkaları ile iyi ilişkiler kurabilme becerisidir (Acun Kapıkıran, 2011). Thomas ve diğerleri (2007)'ne göre bu ilişkileri kurabilmenin yolu diğerlerine karşı empatik olabilmekten geçmektedir.

Empati, Rogers (1975) tarafından danışan merkezli yaklaşım çerçevesinde kullanılmaya başlanmış ve bir kimsenin içsel referans çerçevesini doğru algılamak, onun duygusal unsur ve anlamlarını o kişi "miş" gibi yaşamak ve "miş" gibi olma koşulunu mutlaka yerine getirmek olarak tanımlanmıştır. Belirtilen bu tanım kapsamında durumsal bir özellik olarak değerlendirilen empatinin daha sonra yapılan uygulamalarla (Rogers, 1975) temelde bilişsel bir süreç olduğu belirlenmiştir. Empatiye ilişkin yürütülen diğer araştırmalarda ise empatinin bilişsel ve duyuşsal olarak iki boyutlu bir yapı gösterdiği bulunmuştur. Bu kapsamda bilişsel empati, başkalarının hissettiklerini anlama; duyuşsal empati ise başkalarının hissettiklerini hissetme şeklinde kavramsallaştırılmıştır (Brems, 1988).

Mahrebian (2000), başkalarına karşı empatik olmanın duygusal iyi oluş, kişilerarası ilişki ve yaşamda başarı elde etme sürecine katkı sağladığını belirtmiştir (Wei, Liao, Ku ve Shaffer, 2011). Araştırmacı, bireyin empatik olmasıyla her iki tarafın da varolan ilişkiden mutluluk duyacağı ve bu ortamın olumlu bir etki yaratacağını düşünmektedir. Bu sebeple, empatik olmak yaşamdan doyum sağlama, mutluluk ve olumlu duygulanımı da beraberinde getirmektedir. Belirtilen bu durumu Shanafelt ve diğerleri (2005) deneysel olarak ortaya koymuş ve empati ile iyi oluş arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır.

Empatik olma durumunun iyi oluşa sağladığı katkının yanı sıra anne baba davranışlarının empati gelişimi ile ilişkisi de bireyin uyum düzeyi açısından önem taşımaktadır. Genetik olarak biyolojik yapının uygunluğu kadar aile ortamı ya da başka bir ifade ile anne baba davranışları gibi çevresel faktörlerin de empati gelişiminde kritik bir rol oynadığı bilinmektedir. Özellikle sosyalleşme kapsamında ele alınan empatinin ebeveynlerden algılanan sıcaklıkla ve psikolojik kontrol biçimleri içinde yer alan güç kullanmaya ilişkin disiplin teknikleri ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir.

Empatiye ilişkin alanyazın incelendiğinde ebeveyn davranışları ile empati (Kaufman, 2011; Mete, 2005; Önder ve Gülay, 2007; Yılmaz, 2009) ve empati ile iyi oluş (Akkan, 2012; Aults, 2012; Morelli, 2012; Ünal, 2007) arasındaki ilişkiyi ortaya koyan araştırmalar olduğu görülmektedir. Bu kapsamda özerklik ile benzer şekilde, hem ebeveyn davranışlarından etkilenen hem de bireyin iyi oluşunu etkileyen bir yapıya sahip olduğu belirlenen empatinin algılanan ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide aracı etkiye sahip olduğu düşünülmektedir.

Özetle, ergenlik dönemine ilişkin alanyazında, ebeveyn davranışları-iyi oluş (Kocayörük, 2012), ebeveyn davranışları-özerklik (Musaoğlu ve Güre, 2005), empati-ebeveyn davranışları (Aydın, 2011; Deniz Hasdemir, 2007), iyi oluş-özerklik (Cihangir Çankaya, 2005), iyi oluş-empati (Acun-Kapıkıran, 2011; Wei, Liao, Ku ve diğerleri, 2011)'nin birlikte ele alındığı çalışmalar bulunmakta ancak empati ve duygusal özerkliğin aracı değişken olarak ele alındığı çalışmaların sınırlı sayıda olduğu dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, psikoloji alanında yapılan çalışmalar, ergenlik döneminin kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Yetişkin yaşamına temel oluşturabilecek

özelliklerin gelişiminin yaşandığı bu dönemde, ergenin anne babası ve başkalarıyla kurduğu ilişkiler önem kazanmakta ve birey olarak varlığını gösterebilmesi psikolojik işlevselliğin sağlanması açısından bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ergenlik döneminde olumlu ve olumsuz yaşantıların bireyin yaşam projesine ilişkin değerlendirmelerini etkileyeceği düşünülmekte ve ortaya çıkan durum psikolojik sağlığın incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu aşamada ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerklik ve empatinin aracı etkisinin incelenmesi araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2.Amaç

Bu araştırmanın genel amacı orta ergenlik döneminde bulunan bireylerde ebeveyn kontrolü ile iyi oluş arasındaki ilişkide empati ve duygusal özerkliğin aracı rolünü incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır.

1. Ebeveynden algılanan kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?
 - 1.a. Anneden algılanan psikolojik kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?
 - 1.b. Anneden algılanan davranışsal kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?
 - 1.c. Babadan algılanan psikolojik kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?
 - 1.d. Babadan algılanan davranışsal kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?
2. Ebeveynden algılanan kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı rolü var mıdır?
 - 2.a. Anneden algılanan psikolojik kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı rolü var mıdır?
 - 2.b. Anneden algılanan davranışsal kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı rolü var mıdır?
 - 2.c. Babadan algılanan psikolojik kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı rolü var mıdır?

2.d. Babadan algılanan davranışsal kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı rolü var mıdır?

1.3. Önem

Ergenlik genellikle bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel alanlarda yoğun değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak bilinmektedir. Bu dönemde bireyin kendisine ve çevresine verdiği anlam farklılaşmakta ve yetişkin yaşamına geçmek için bir anlamda evrimsel bir süreçten geçmektedir.

Ergenlik döneminde meydana gelen değişimler ve bireyin bu değişimlere verdiği tepki, yaşamının geri kalan bölümünde kendisine nasıl bir yol çizeceğine ilişkin ipuçları vermektedir. Yürütülen araştırmalar, ergenlik döneminde yaşanan ruhsal sağlık sorunlarının beliren yetişkinlik döneminde de devam ettiğini ortaya koymakta (Santrock, 2012), bu aşamada bireyin yaşam projesi olarak da nitelendirilen iyi oluş düzeyi son derece önemli hale gelmektedir.

Geçmiş, şimdi ve gelecek zaman açısından bireyin kendi yaşamına ilişkin değerlendirmeleri ile belirlenen iyi oluş, anne baba davranışları ile ilişkili bir kavram olarak ele alınmaktadır (Barber, 1997; Chang ve Furnham, 2003). Özellikle ebeveynin kontrol etmeye yönelik davranışları, bireyin uyum düzeyi üzerinde çift yönlü bir etki yaratmakta ve daha belirgin bir biçimde psikolojik kontrol, içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerinin artmasına neden olurken davranışsal kontrol, belirtilen problemlerinin azalmasını sağlayan bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Barber ve Harmon, 2002).

İyi oluş üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olan ebeveynin psikolojik kontrol davranışları, bireyin özerklik gelişimine de zarar vermektedir. Steinberg (2005)'e göre gelişimin anahtar kavramlarından biri olarak görülen özerklik, Ryan ve Deci (2000)'ye göre karşılanması gereken temel ihtiyaçlar arasında yer almaktadır. Özellikle akran gruplarının ön planda olduğu ergenlik döneminde, aile ile kurulan bağlar yenilenmekte ve bireyin özerk olma ihtiyacının artışı dikkat çekmektedir. Öte yandan ebeveynler, ergenle olan ilişkilerini koruyabilmek için daha yüksek oranda

psikolojik kontrol uygulamakta ve Ryan ve Deci (2000)'ye göre bu durum özerklik ihtiyacının doyurulmasını engellemektedir. Sonuç olarak, ebeveynlerden algılanan kontrol bireyin özerklik gelişimini engellemekte ve iyi oluşuna zarar vermektedir.

Ergenlik döneminde ebeveynler ile kurulan ilişkinin yanı sıra başkaları ile kurulan ilişkinin niteliği de bireyin iyi oluşunu etkilemektedir. Prososyal bir davranış biçimi olarak değerlendirilen empati, Dökmen (2004)'e göre hem karşıdaki kişinin sıkıntısını gidermek hem de karşısındaki kişiyi gözlerken duyulan sıkıntıdan kurtulmak amacıyla bireyin yardım davranışında bulunmasıdır. Bu yönüyle empati, kişiye empatik bir birey olma özelliği sağlamasının yanında toplumda yardımsever bir kişi olarak tanınmasına da hizmet etmekte ve ergenlik dönemi açısından akranları tarafından sevilen bir birey olmasında kolaylaştırıcı bir faktör olarak rol oynamaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, başkaları tarafından sevilen bir birey olmak, bireyin temel ihtiyaçlarından sevgi ve ait olma ihtiyacının karşılanmasını sağlamakta ve bireyin iyi oluşunu olumlu yönde etkilemektedir. Deneysel olarak yapılan incelemeler sonucunda empati düzeyi yüksek olan bireylerin yaşamdan doyum sağlama düzeylerinin de yüksek olduğuna ilişkin bulgu, empati ile iyi oluş arasındaki olumlu yönde ilişkiyi (Öz, 1992) doğrular niteliktedir. Öte yandan empati de özerklik gibi ebeveyn davranışlarından etkilenmektedir (Eisenberg ve Valiente, 2002; Knafo ve diğerleri, 2008; Miklikowska, Duriez ve Soenens, 2011). Bu kapsamda Eisenberg, Cumberland ve Spinrand (1998), empati gelişiminde çocuk, çocuk-ebeveyn ve ebeveyn özelliklerinin belirleyici olduğunu öne sürmekte, Zhou ve diğerleri (2002), ebeveyn sıcaklığı ve ifade edilen olumlu duyguların çocuğun empatik olmasına katkı sağladığını belirtmektedir. Ortaya çıkan bu durum, olumlu ebeveyn davranışlarının empati gelişiminde oldukça önemli bir rol oynadığını göstermekte ve ebeveyn davranışlarının empati düzeyini, empatinin de iyi oluş düzeyini belirlediğini kanıtlamaktadır.

Ebeveyn kontrolü, özerklik ve empati çerçevesinde iyi oluşa yapılan vurgu, pozitif psikolojinin etkisiyle rehberlik hizmetlerine de yansımıştır. Okul rehberlik hizmetlerinde uzun bir süre davranış problemlerinin belirlenmesi ve çözüme ulaştırılmasına ilişkin anlayış, okullarda hastalık temelli yaklaşımın benimsenmesine neden olmuş, uygulamalarda kriz odaklı ve care bulucu rehberlik hizmetlerinin yaygın olarak kullanılmasına yol açmıştır. Öte yandan psikoloji alanındaki yeni yaklaşımlar,

okullardaki müdahale biçimini etkilemiş ve uygulamalarda önleyici ve gelişimsel yaklaşımların öne çıkmasını sağlamıştır. Bu kapsamda okullarda önleyici hizmetlerin uygulanmasında görülen artış da psikolojik danışmanlık görevlerinin her türlü sağlığın artırılması (Bond ve Burns, 1998; Cowen, 1997a; Mrazek ve Haggerty, 1994), olumlu gençlik gelişiminin sağlanması (Catalano, Berglund, Ryan ve diğerleri, 2002; Cowen, 2001; Larson, 2000; Vera, 2000), iyilik halinin (Cicchetti ve diğerleri, 2001; Cowen, 1996; Munoz, Mrazek ve Haggerty, 1996), öznel iyi oluşun (Diener, 2000); psikolojik sağlamlığın artırılması (Cicchetti ve diğerleri, 2001; De Civita, 2000; Cowen, 1997b; Kolbe, 1997), olumlu psikolojinin (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000) ve olumlu duyguların oluşturulması (Fredrickson, 2000; De Civita, 2000) gibi kavramlar çerçevesinde tanımlanmasını beraberinde getirmiştir (akt: Korkut Owen, 2011).

Yirminci yüzyılda psikolojide iyi oluş ve iyi oluş ile ilişkili kavramlara yapılan vurguya rağmen araştırma sonuçları ve basın-yayın organlarında yer verilen haberler şiddet ve terör olaylarının, gençler arasında madde kullanım oranlarının ve intihar oranlarının arttığını, farklı nedenlerle bireyin kendisine ve çevresine zarar verdiğini göstermektedir. Varolan bu durum, binlerce kadının şiddet görmesi, gençlerin herhangi bir neden olmaksızın birbirini öldürmesi ya da mutlu ve hayatında istediği herşeye sahip olduğu düşünülen bireylerin yaşamlarına son vermesini de beraberinde getirmektedir. Karşılaşılan bu olaylar değerlendirildiğinde ise temelde yaşanan eksikliğin iyi oluş düzeyi ile ilişkili olduğu düşünülmekte ve bireyin uyumunu arttırmaya yönelik çalışmaların yapılması gerekli görülmektedir. Bu kapsamda yapılan bu çalışma ile ebeveyn kontrolünün özerklik ve empati düzeyine ve bu yolla ergenin iyi oluşuna etkisi belirlenerek elde edilen bulguların mikro düzeyde bireyin uyumu ve makro düzeyde sağlıklı toplumun oluşturulması açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmada katılımcıların kendilerine verilen tüm ölçme araçlarını içtenlikle ve gönüllü olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma 2013-2014 eğitim-öğretim yılında öğrenim görmekte olan ve Ankara ili merkez ilçelerinde 9., 10. ve 11. sınıfa devam eden öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple, araştırma sonuçları sadece benzer özellikleri taşıyan gruplara genellenebilir.

1.6. Tanımlar

Varoluşsal İyi Oluş: Bireyin geçmiş, şimdi ve gelecek zaman perspektifinden yaşam projesine ilişkin değerlendirmeleridir (Şimşek, 2009; Şimşek ve Kocayörük, 2013). Bu çalışmada iyi oluş düzeyi Varoluşsal İyi Oluş Ölçeği ile belirlenmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin iyi oluş düzeyinin yüksek, düşük puanlar bireyin iyi oluş düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir.

Ebeveyn Kontrolü: Ebeveynlerin ergenin duygu, düşünce ve davranışlarına müdahale biçimidir. Psikolojik ve davranışsal kontrol olarak iki boyutta ele alınmaktadır.

Psikolojik Kontrol: Olumsuz duygu yüklü ifadeler, eleştiriler (hayalkırıklığı ve utandırma) ve aşırı kontrol (hükmetme, koruma) aracılığıyla ebeveyn-çocuk ilişkisine müdahale edilmesi ve bu ilişkinin istismar edilmesi sonucu bireyin psikolojik gelişimini engelleyen ve zorlayan gizli bir kontrol biçimidir (Barber, 1996). Bu çalışmada Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği/Ergen Sürümünün Psikolojik Kontrol alt ölçeği kullanılarak ergenlerin algılarına ilişkin ölçüm yapılmıştır. Bu alt ölçekten alınan yüksek puanlar ebeveyninden algılanan psikolojik kontrolün yüksek olduğuna, düşük puanlar ise algılanan psikolojik kontrolün düşük düzeyde olduğuna işaret etmektedir.

Davranışsal Kontrol: Ebeveynin çocuk için koyduğu kurallar, yaptığı düzenlemeler ve uyguladığı kısıtlamalardır (Smetana ve Daddis, 2002). Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği/Ergen Sürümünün Davranışsal Denetim alt ölçeği kullanılarak ergenlerin ebeveynin davranışsal kontrolüne ilişkin algıları belirlenmiştir.

Alt ölçekten alınan puanlar arttıkça algılanan davranışsal kontrol artmakta ve puanlar düştükçe algılanan davranışsal kontrol düzeyi düşmektedir.

Duygusal Özerklik: Kişisel kararlar, değerler ve duygusal kararlılık açısından sorumluluğun bireyin kendisinde olduğunu kabul etmesiyle birlikte olgunlaşma, gerçekçi değerlendirme ve ebeveyne yönelik dengelenmiş algıları ifade etmektedir (Lamborn ve Steinberg, 1993). Bu araştırmada bireylerin duygusal özerklik düzeyleri Duygusal Özerklik Ölçeği (Steinberg ve Silverberg, 1986) ile belirlenmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin duygusal özerklik düzeyinin yüksek, düşük puanlar ise duygusal özerklik düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir.

Empati: Bireyin, başkalarının yaşantılarını anlama ve hissetme kapasitesi (Farr, Brown ve Becket, 2004) olarak tanımlanmaktadır. İlgili ölçüm Joliffe ve Farrington (2006) tarafından geliştirilen Temel Empati Ölçeği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin empatik eğiliminin yüksek olduğuna, düşük puanlar ise empatik eğiliminin düşük olduğuna işaret etmektedir.

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın amaçları doğrultusunda iyi oluş, ebeveyn kontrolü, özerklik ve empati kavramları ile yakından ilişkili kuramsal açıklamalara yer verilmiş, ardından bu kavramlarla ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yürütülen araştırmalar özetlenmiştir.

2.1. Pozitif Psikoloji

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce ruhsal hastalıkların tedavi edilmesi, insan yaşamının geliştirilmesi/iyileştirilmesi ve bireyin zeka düzeyinin belirlenmesi gibi konular psikolojinin çalışma alanlarını oluşturmaktaydı (Hefferson ve Boniwell, 2011). İkinci Dünya Savaşı ile birlikte patolojiye artan oranda duyulan ilgi, gelişen toplumun ihtiyaçlarının ve bireyin başarı sağlamaya yönelik isteğinin göz ardı edilmesine neden olmuş (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000; Seligman, 2002) ve savaşın ardından araştırmacılar, hastalık modelini kullanarak bozulmuş onarmaya yönelik bir yaklaşım izlemişlerdir. Bireyin gelişime açık yapısının göz ardı edildiği bu dönemde pozitif psikoloji, hastalık modeline karşı sağlık modelini ortaya koymuş ve problemlili alanların onarılmasından olumlu özelliklerin yapılandırılmasına kadar genişleyen çerçevede insan doğası üzerine çalışmayı amaçlamıştır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000; Seligman, 2002).

Pozitif psikoloji, belirlediği amaçlar doğrultusunda öznel düzeyde geçmiş (iyi oluş ve yaşam doyumu), şimdi (akış, eğlence, duyuşsal haz ve mutluluk) ve gelecek (iyimserlik, umut ve kader) zaman perspektifinden bireyin yaşamının değerlendirilmesi; bireysel düzeyde olumlu kişilik özellikleri (aşk ve irade kapasitesi, cesaret, kişilerarası ilişkilere yönelik beceriler, estetik duyarlılık, azim, affetme, özgünlük, geleceği düşünme, yüksek beceri/zeka ve bilgelik) ve grup düzeyinde

vatandaşlık ve pozitif kuruluşlar (sorumluluk, fiziki ve duygusal bakım ve destek, fedakarlık, nezaket, ılımlı olma, hoşgörü ve iş etiği) ile ilgilenmektedir (Gillham ve Seligman, 1999; Hefferon ve Boniwell, 2011; Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000; Seligman, 2002). Bu ilgi alanlarının yanı sıra son yıllarda yapılan çalışmalar, bireyin iyi oluşunun sağlanması açısından pozitif psikolojiye yeni bir çerçeve sunmakta ve psikolojik işlevselliğin olumlu yaşantılar, durum ya da bireysel özellikler ve sosyal bağlamda yaşantıların değerlendirilmesinin önemli olduğunu göstermektedir.

2.1.1. İyi Oluş

Yunan felsefesinin altınçağından bu yana düşünürler “mutluluk” kavramını anlamaya ve hayatı yaşamaya değer kılan şeyin ne olduğunu bulmaya çalışmışlardır (Diener, 1994). Bu amaçla mutluluğun belirleyicilerini araştırmış ve mutluluğu ölçmeye yönelik araştırmalar yürütmüşlerdir. Sonuç olarak, yapılan bu araştırmalarla mutluluk kavramının bireyin iyi olma hali ile bağdaştırıldığı ve bu kapsamda iki temel bakış açısından iyi oluş kavramının değerlendirildiği görülmüştür: a) Hazcılık (hedonizm) b) Psikolojik işlevsellik (eudaimonism) (Cenkseven ve Akbaş, 2007).

2.1.1.1. Hazcı (Hedonistik) Bakış Açısından İyi Oluş

Yunan filozoflarından Aristippus, yaşamın amacının zevk almak olduğunu belirtmiş ve mutluluğu haz yaşanan anların toplamı olarak ele almıştır (Ryan ve Deci, 2001). İlerleyen dönemlerde bu görüş bilim insanları tarafından da takip edilmiş, hazzın varlığı ve acının olmayışı iyi bir yaşamın temel özellikleri olarak tanımlanmış (Bentham, 1786; 1948; akt: Seligman, 2002) ve bu bağlamda iyi oluş, öznel iyi oluş şeklinde kavramsallaştırılmıştır.

2.1.1.1.1. *Öznel iyi oluş*

İnsan yaşamında duygusal, zihinsel ve fiziksel haz ile acıya odaklanan pragmatistler, Bentham'ın iyi yaşama ilişkin tanımı nedeniyle öznel iyi oluş kavramının atası sayılmaktadır (Seligman, 2002). Yirminci yüzyılın başından itibaren yapılan deneysel çalışmalarla şekillenen öznel iyi oluş kavramına ilişkin ilk araştırma, Wilson (1967) tarafından ortaya konulmuştur. Wilson (1967) yürüttüğü çalışmada mutlu insanın genel profilini çıkarmış ve mutlu insanı “Genç, sağlıklı, iyi eğitilmiş, iyi ücret alan, dışa dönük, iyimser, kaygısız, dindar, evli, iş erdemi yüksek, makul isteklere sahip, her iki cinsiyetten zeki bir birey” olarak tanımlamıştır.

Alanyazın incelendiğinde Wilson (1967)'in yaptığı tanımlamanın yanı sıra öznel iyi oluşa ilişkin farklı kavramsallaştırmaların varlığı da dikkat çekmektedir. Bu bağlamda öznel iyi oluş Veenhoven (1984)'a göre iyimser bir bakış açısıyla bütün yaşama ilişkin yapılan değerlendirmeler; Andrews ve Witney (1976)'e göre bilişsel değerlendirmeler ve olumlu-olumsuz duyguların derecesi (akt: Diener, 1994); Lucas ve Diener (2004)'e göre bireyin bakış açısından iyi olma hali; Lybomirsky ve Dicherhoef (2006)'e göre bireyin kendi yaşamına yönelik günlük duygu ve değerlendirmeleri (akt: Türkmen, 2011) ifade etmektedir.

Boysan (2011), öznel iyi oluşa ilişkin yapılan tanımlama ve değerlendirmelerde dört noktanın dikkat çekici olduğunu belirlemiştir: (1) İyi oluşun tanımlanma şekli ya da insan esenliğine etki eden temel faktör ve bunların etkilerinin ele alınma biçimine bağlı olmaksızın öznel iyi oluş, kişiye özgüdür, başka bir ifade ile öznel (Diener, 2009), (2) Sağlık, zenginlik, refah ya da diğer değerler öznel iyi oluşun zorunlu koşulu ya da parçası değildir (Diener, 2009), (3) Öznel iyi oluş negatif duygulanımı ölçse de temelde ölçülen olumlu psikolojik durumdur (Larsen, McGraw ve Cacioppo, 2001), (4) Öznel iyi oluş, bireyin kendi yaşamının bütünsel olarak değerlendirilmesini sağlayan bir yapıdadır (Ryff, 1989; Ryff ve Keyes, 1995).

Boysan (2011)'in yapmış olduğu bu çıkarımlar ve öznel iyi oluşa ilişkin yapılan tanımlar öznel iyi oluşun çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda öznel iyi oluş, bilişsel ve duygusal olmak üzere iki boyut açısından incelenmektedir.

Öznel iyi oluşun bilişsel boyutunda bireyin yaşamından sağladığı doyum değerlendirilmektedir. Yaşam doyumu, Shin ve Johnson (1978)'a göre yapılan seçimler doğrultusunda yaşam kalitesine ilişkin ulaşılan genel değerlendirmeler; Tatarkiewicz (1976)'e göre tüm yaşamdan sağlanan doyum (Diener ve diğerleri, 1985); Neugarten (1961)'e göre bireyin beklentileri ve elinde olanların karşılaştırılmasından elde edilen durum ya da sonuç (Akbaş, 2004); Windle ve Woods (2004)'a göre ise yaşam ve duygu durumlarının bilişsel değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır.

Öznel iyi oluşun duygusal (duygulanım) boyutu ise duygular ve bireyin ruh hali ile ilgilidir. Öznel iyi oluşun duygulanım boyutu ilk olarak Bradburn'ün çalışmasında ele alınmıştır. Bireyin olumlu-olumsuz duygulanımı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, bu iki duygu durumunun birbirinden bağımsız olduğu ve birindeki artma ya da azalma durumunun diğerini etkilemediği belirlenmiştir (Diener, Oishi ve Lucas, 2002). Ulaşılan bulgu, diğer araştırmacıların da dikkatini çekmiş ve yapılan çalışmalarla öznel iyi oluşun duygulanım boyutuna ilişkin birbiri ile tutarsız üç sonuca erişilmiştir: a) olumlu-olumsuz duygular birbirinden bağımsızdır, b) olumlu olumsuz duygular birbirine karşıt iki uçtur c) olumlu olumsuz duygular arasında diyalektik bir ilişkinin varlığı söz konusudur (Türkmen, 2011).

Öznel iyi oluşun boyutlarına ilişkin bu tanımlamalar genel bir tanıma ulaşmayı sağlayamasa da yapılan araştırmalarda işlevsel tanım olarak Diener (1994)'in kavramsallaştırmasının kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Diener (1994)'e göre öznel iyi oluş, yüksek düzeyde olumlu duygulanım, düşük düzeyde olumsuz duygulanım ve yaşamdan sağlanan doyumun yüksek oluşu ile belirlenen durumu ifade etmektedir (Diener, 1994).

2.1.1.2. Psikolojik İşlevsellik (Eudaimonik) Bakış Açısından İyi Oluş

Psikolojik işlevselliğe ilişkin görüşler, Aristoteles'in çalışmalarına kadar uzanmaktadır. Aristoteles, hedonistik açıdan tanımlanan mutluluğun üstünkörü bir ifade olduğunu ve bu bakış açısından mutluluk kavramı ele alındığında insanların kendi isteklerinin köleleri olarak değerlendirildiğini savunmaktadır (Ryan ve Deci, 2001). Oysa Aristoteles, insanın iyi oluşunun temelini psikolojik işlevsellik açısından

değerlendirmekte ve iyi hissetmenin/haz sağlamanın (hedonia), iyi yaşamaktan (eudaimonia) farklı olduğunu vurgulamaktadır (Ryan, Huta ve Deci, 2008). Bu kapsamda psikolojik işlevsellik açısından bireyin iyi oluşu, psikolojik iyi oluş ve öz-belirleme yaklaşımı çerçevesinde incelenmektedir.

2.1.1.2.1. Psikolojik iyi oluş

Diener'in öznel iyi oluşa ilişkin yaptığı kavramsallaştırmanın ardından Ryff (1989), psikolojik iyi olma kavramını geliştirmiş ve ortaya koyduğu bu yapının öznel iyi oluşun temel yapısını tanımlamak için oluşturulmadığını belirtmiştir. Olumlu-olumsuz duygulanım ve yaşam doyumu gibi kavramların bileşiminden farklı bir yapı olarak değerlendirilen psikolojik iyi oluş, Aristoteles, Jung, Maslow, Allport ve Rogers gibi kuramcılarının görüşleri temel alınarak altı faktörlü bir model kapsamında incelenmektedir (Ryff, 1989; 1995).

Geliştirilen iyi oluş modelinde Ryff (1989), olumlu psikolojik işlevsellik olarak nitelendirilen altı farklı psikolojik boyut tanımlamaktadır. Bu alt boyutlar (1) diğerleri ile olumlu ilişkiler, (2) çevresel hakimiyet, (3) kendini kabul, (4) özerklik, (5) kişisel gelişim, (6) yaşam amacı olarak sıralanmaktadır. Psikolojik iyi oluş başlığı altında belirlenen bu altı boyut, hem kuramsal ve işlevsel tanımlamanın yapılmasını sağlamakta hem de duygusal ve fiziksel sağlığın nasıl sağlanacağına ışık tutmaktadır (Ryff ve Singer, 1998).

2.1.1.2.2. Öz belirleme kuramı

Öz belirleme kuramı, iyi oluşu tüm yönleriyle ele alan psikolojik işlevsellik ile kendini gerçekleştirme gibi kavramları kapsayan, kendini gerçekleştirmenin anlamını ve nasıl başarılacağını belirlemeye çalışan bir yaklaşımdır (Ryan ve Deci, 2001). Bu yaklaşım, genellikle kişilik gelişimi ve davranışların düzenlenmesinde içsel kaynakların kullanımını vurgulayan organizmik metateoriyi kullanarak, motivasyon ve kişilikle ilgili deneysel çalışmaların gerçekleştirilmesine kaynaklık etmektedir (Ryan ve Deci, 2002).

Ryan ve arkadaşları öz belirleme yaklaşımını psikolojik işlevsellik modelinin temeli olarak görmekte ve onlar da Aristoteles gibi iyi oluşun sonuçları yerine bireyin yaşam şekline vurgu yapmaktadır (Deci ve Ryan, 2006). Bu bağlamda Deci ve Ryan (2006) iyi yaşamın mutluluk, haz, anlam ve başarı ile sonuçlanacağını beklemekte ancak temelde psikolojik açıdan işlevselliğin iyi oluşu ortaya çıkaracağını öne sürmektedirler.

Öz belirleme kuramı, spesifik olarak, üç temel psikolojik ihtiyaç (özerklik, yeterlik ve ilişkisellik) olduğunu varsaymakta ve bu ihtiyaçların doyurulmasının psikolojik dayanıklılık (Ryan ve Frederick, 1997) ve benlik uyumu (Sheldon ve Elliot, 1999)'nun sağlanmasının yanı sıra psikolojik gelişim (içsel motivasyon), bütünleşme (kültürel uygulamaların içselleştirilmesi ve özümsemesi) ve iyi oluş (yaşam doyumu ve psikolojik sağlık) kavramları açısından da önemli olduğunu vurgulamaktadır (Ryan ve Deci, 2001). Özetle Ryan ve Deci (2000), ihtiyaçlarının karşılanması, bireyin eylemlerinin altında yatan anlamı betimlemesi nedeniyle insan yaşamının amacı olarak değerlendirmektedir.

Ryan ve Deci (2001), öz belirleme kuramı ile öznel ve psikolojik iyi oluşu birlikte incelemişler ve kavramların benzeşen ve ayrışan yönlerinin olduğunu belirlemişlerdir. Bu kapsamda ilk olarak öz belirleme kuramı ile psikolojik iyi oluş birlikte incelendiğinde, her ikisinin de iyi oluşu tam işlevsellik olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Öte yandan öz belirleme kuramı, temel psikolojik ihtiyaçların (özerklik, yeterlik ve ilişkisellik) doyurulmasını iyi oluşun artmasına sağladıkları katkı açısından ele alırken psikolojik iyi oluş, bu ihtiyaçları iyi oluş kavramının tanımlanması aşamasında kullanılmaktadır. İkinci olarak öz belirleme kuramı ve öznel iyi oluş ilişkisi değerlendirildiğinde, temel psikolojik ihtiyaçların doyurulmasının psikolojik işlevsellik açısından iyi oluşu arttırdığı gibi öznel iyi oluş düzeyini de yükselttiği görülmektedir. Bu durumda yaşam doyumu ve olumlu duygulanım artmakta ve negatif duygulanım azalmaktadır. Belirlenen bu mekanizma ise öznel iyi oluşun, öz belirleme kuramına dayalı araştırmalarda iyi oluşun göstergelerinden biri olarak kullanılmasına temel oluşturmaktadır.

Genel olarak bu kavramlar iyi oluşu ele alışları bakımından farklılıklar gösterse de temelde birleştikleri bazı noktaların olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan durum, iyi oluşa ilişkin farklı bakış açıları olarak nitelendirilen hazcı ve

psikolojik işlevsellik yaklaşımların da benzeşen ve ayrışan yönlerinin olduğunu gündeme getirmektedir. Yapılan ilişkilendirmeler hem hazcı hem de psikolojik iyi oluş ve özellikle de öz-belirleme yaklaşımı çerçevesinde ele alınabilmesi kapsamında değerlendirildiğinde ise öznel iyi oluşun iki bakış açısının da kesişim noktasını oluşturduğu düşünülmekte ve bu kapsamda öznel iyi oluş için yeni bir kavramsallaştırma söz konusu olmaktadır.

2.1.1.3. Öznel İyi Oluşun Yeniden Yapılandırılması: Varoluşsal İyi Oluş

Bu bölümde varoluşsal iyi oluşa ilişkin kavramsallaştırma Şimşek (2009) ve Şimşek ve Kocayörük (2013)'ün makalelerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Sink (2000)'e göre öznel iyi oluş kavramını açıklayan kuramsal bir dayanağın olmayışı önemli bir problem olarak karşımıza çıkmakta ve bu kapsamda öznel iyi oluşun boyutlarının ayrı ayrı değerlendirilmesi bağlamsal ve deneysel bir takım zorlukları da beraberinde getirmektedir (Şimşek, 2009).

Öznel iyi oluş, Bradburn (1969)'ün araştırmasından bu yana farklı şekillerde kavramsallaştırılmış olmasına rağmen araştırmacılar tarafından yaygın olarak kabul gören betimleme Diener (1994) tarafından yapılmıştır. Diener (1994), öznel iyi oluşu bireyin yaşamına ilişkin bilişsel ve duygusal değerlendirmeleri olarak ele almakta ve ilk boyutu yaşamdan doyum sağlama ikinci boyutu olumlu duygulanımın varlığı, olumsuz duygulanımın yokluğu şeklinde tanımlamaktadır. Ortaya konulan bu formülasyon öznel iyi oluşun haz ve acı ikilemi dikkate alınarak hazcı bakış açısı ile belirlenen yapısına işaret etmektedir (Ryan ve Deci, 2001). Öte yandan Şimşek (2009) ile Şimşek ve Kocayörük (2013) öznel iyi oluşun boyutlarının ölçüm ve anlamları bakımından yapılan bu formülasyonu eleştirmekte ve öznel iyi oluşun amaç/niyet paradigması ile farklı bir bakış açısından yeniden kavramsallaştırılmasını gerekli görmektedirler.

Şimşek ve Kocayörük (2013), öznel iyi oluşa ilişkin yapılan duyuşsal ölçümlerin herhangi bir kapsama bağlı olmaksızın sadece duyguların sıklık ve şiddetini incelemesinin doğru bir değerlendirme biçimi olmadığını savunmaktadır. Benzer durum yaşam doyumunu boyutu için de geçerlidir. Bilişsel boyuta ilişkin yapılan

ölçümlerde de referans kaynağının belirsiz olması hatta bütün yaşam gibi daha da belirsiz bir duruma ilişkin ölçüm yapılmaya çalışılması öznel iyi oluşun değerlendirilmesini de oldukça zorlaştırmaktadır (Şimşek, 2009; Şimşek ve Kocayörük, 2013).

Öznel iyi oluşun hazcı bakış açısı yerine psikolojik işlevsellik açısından ele alındığı durumda ise yaşam amaçları ya da projeleri ile yakından ilişkili olduğu görülmekte ve bu durum Lavalee ve Camphell (1995)'in araştırması ile desteklenmektedir (Şimşek, 2009). Benzer şekilde öznel iyi oluşun bilişsel ve duygusal boyutlarının da yaşam amaçları ve kişisel projeler ile ilişkili olduğu görülmektedir. Gallese ve Metzinger (2003), insan beyninin, bireyin belirlediği yaşam amaçlarını dünyanın temel yapı taşları olarak gördüğünü ve yaşamı, amaçların toplamı olarak değerlendirdiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda amaçlılık paradigması ve öyküsel psikolojinin varsayımları açısından ele alınan “bütün yaşam” kavramı, yaratılan yaşam projesi ve geçmiş, şimdi ve gelecek zaman perspektifinden sürdürülen bir yapıyı betimlemektedir (Şimşek, 2009).

2.1.1.3.1. Varoluşsal iyi oluşun işevuruk tanımı

Öznel iyi oluşa ilişkin kuramsal çerçeve ve deneysel araştırmalar, bireylerin kendi yaşamlarını geçmiş ve gelecek zaman perspektifinden değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır (Şimşek, 2009). Varoluşsal iyi oluş ise bu değerlendirmenin bir süreklilik içinde olması gerektiğini öne sürmekte ve yaşam projesinin tamamlanmış, devam eden ve gelecek zaman açısından ele alınmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır (Şimşek, 2009). Bu bağlamda Şimşek (2009), 2x3 şeklinde bir iyi oluş modeli geliştirmiştir:

1. Duygusal-Geçmiş Değerlendirme: Bu boyut, geçmişteki başarı, başarısızlık ya da yeterince başarı sağlanamaması sonucu ortaya çıkan duygusal tepkileri içermektedir.

Bireyler geçmişi yaşam projelerinin önemli bir bölümü olarak görmektedirler. Bu kapsamda araştırmacılardan bazıları (McAllister ve Wolf, 2002; O’Leary ve Nieuwstraten, 2001) bitirilmemiş işlerin

yaşamın değerlendirilmesindeki önemini vurgularken diğer araştırmacılar (Emmons, 1986; Jokisaari, 2004) bireyin duygusal durumu ile geçmişteki başarıları arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda psikolojik işlevsellik, bireyin geçmişte öfke, pişmanlık, üzüntü, suçluluk ve keşke yaşantılarını yansıtmaktadır.

2. Duygusal-Şimdi Değerlendirme: Geliştirilen modelin bu boyutundan yüksek puan alan bireyler, yaşamlarından yüksek düzeyde doyum sağlayan, yaşamlarını eğlenceli ve heyecanlı olarak nitelendiren kişiler olarak değerlendirilmektedir.

Öznel iyi oluş kapsamında duygusal boyut, bireylerin duygusal durumları yaşama sıklığı olarak ele alınmakta ve öznel iyi oluşa ilişkin bu duygusal anlayış, bireyin yaşam öyküsünün şimdi yaşadığı deneyimlerine ilişkin duygusal durumunu sunmaktadır. Bu sebeple bu boyuttan yüksek puan almak, bireyin yaşamının duygusal durumunun eğlence, doyum, gurur gibi duyguların kaynağı olan etkinlik ve başarılarla dolu olduğunu düşündürmektedir.

3. Duygu-Gelecek Değerlendirme: Araştırma bulguları (Emmons, 1986) bireylerin yaşadıkları güçlüklerle bağlı olarak ortaya çıkan olumsuz duyguların, gelecek yaşamında başarı sağlamaya ilişkin inancı azalttığını göstermektedir. Benzer şekilde, Lyubomirsky, King ve Diener (2005) olumlu duyguların, gelecekte kullanılacak yetenek ve becerilerin oluşturulmasına hizmet eden amaçlara ulaşma ile yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Geleceğe ilişkin duygusal durumlar, yaşamın başlangıcına ilişkin kavramlar olarak anlaşıldığında duygusal tepkiler, kaygı ve endişe ya da umut ve iyimserlik olmaktadır. Salover ve diğerleri (2001), mutlu insanların sağlığı artırmaya yönelik davranışlarda bulunduğunu ve gelecekte sağlıklı olayların gerçekleşeceği olasılığına daha iyimser yaklaşma eğiliminde olduklarını belirtmektedir (Şimşek, 2009). Hultsch ve Bortner ise şimdi ve gelecek açısından amaçlara ilişkin karşılaştırmalı bir değerlendirme yapıldığında, amaçların kapsamının şu andan başlayarak geleceği de

içine alacak biçimde umuda ilişkin içeriği genişlettiğini ifade etmektedir.

4. Bilişsel-Geçmiş Değerlendirme: Uyum ve başa çıkma açısından geçmişe ilişkin yapılan bilişsel değerlendirmeler oldukça önemli görülmektedir (Martin ve Martin, 2002). Bu nedenle, yazarlara göre, yaşanan hayattan duyulan memnuniyet, iyi oluşun önemli bir göstergesidir. Hatıralar ve yaşamın yeniden gözden geçirilmesi, geçmiş yaşamın değerlendirilmesinde önemli bir noktayı temsil etmektedir. Bu durumda yaşama ilişkin bilişsel değerlendirmeler, özellikle iyi oluş ve ruh sağlığı açısından önem taşımaktadır (Puentes, 2002). Bu sebeple bu boyut, bireyin yaşam projesinin devam edip etmediğine başka bir ifade ile yaşam projesinin sürekliliğine yönelik bireyin algılarına işaret etmektedir. Özetle bu boyuta ilişkin olumlu değerlendirmeler, geçmişin başarılarla dolu, değerli ve memnuniyet verici deneyimlerle dolu olduğuna ilişkin anlayışla sonuçlanmaktadır.
5. Bilişsel-Şimdi Değerlendirme: Bu boyut, bireylerin yaşadıkları hayata ilişkin şu andaki kavramsal algılarına işaret etmektedir. Yaşamı kapsamlı olarak değerlendirmenin en hızlı yolu olan bu türdeki yargılar, bütün yaşamı içermektedir. Yaşam doyumunu üzerine yapılan araştırma, yaşamın şu andaki bölümüne ilişkin yapılan bilişsel değerlendirmenin öznel iyi oluşun anlaşılabilirliği açısından önemli olduğunu göstermektedir. Bu boyut değer, anlam ve gelişim kaynakları açısından bireyin yaşamının değerlendirilmesine odaklanmaktadır.
6. Bilişsel-Gelecek Değerlendirme: Taylor ve Brown (1988) geleceğe yönelik olumlu bakış açısının ruh sağlığının en önemli göstergelerinden biri olduğunu belirtmektedir. Eronen ve Nurmi (1999) ise insanların dışsal çevrenin pasif kurbanları olmasından daha çok geleceklerini yapılandıran ve kendi çevrelerini belirleyen bir yapıya sahip olduklarını öne sürmektedirler. Yazarlar tarafından da önerildiği gibi, kendini yönetme sürecinde, kişisel amaçların oluşturulması, kendi gerçeklerini yapılandırma stratejileri ve ilişkili bağlantıların kurulması birey açısından önemli görülmektedir. Bu

boyut, bu bağlamda, bireyin iyimser bir bakış açısıyla geleceğini değerlendirmesine başka bir ifade ile geleceğe açık olmasına işaret etmektedir.

Lu (2001) araştırmasında geleceğe iyimser bakmanın önemini vurgulamaktadır. Geleceği olumlu bir şekilde değerlendirebilme, ruh sağlığının en önemli bileşenleri arasında yer almaktadır. Kimweli ve Stilwell (2002), geleceğe ilişkin yapılan belirgin değerlendirmelerin, yaşam kalitesi ve öznel iyi oluşun önemli bir göstergesi olduğunu göstermektedir. Bu açıdan bilişsel-gelecek değerlendirme, yaşam projesinde ileriye dönük farkındalıkların ortaya konulduğu geleceğe ilişkin değerlendirmelerdir. Belirtilen boyut, bireyin geleceğe ilişkin olumlu inançlara sahip olma derecesini göstermektedir.

Sonuç olarak, Şimşek (2009)'e göre varoluşsal iyi oluşa ilişkin ortaya konulan bu modelle, bilişsel ve duygusal boyutlara ilişkin tutarsızlık ortadan kaldırılmış ve bireyin yaşama yönelik bilişsel değerlendirmeleri yanında duygusal değerlendirmelerine de amaçlılık açısından bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu kapsamda iyi oluşa ilişkin bilişsel ve duygusal değerlendirmeler, geçmişten geleceğe yaşam projesinin üst düzeyde yapılandırılmasına katkı sağlamıştır (Şimşek, 2009).

2.2. Ebeveyn Kontrolü

Ergenlik dönemi boyunca aile sistemi içerisinde hem çocuk hem de ebeveynler için hızlı değişiklikler gerçekleşmektedir (Keijsers, Branje, VanderValk ve Meeus, 2010). Bu dönemde birey daha özerk olmaya ve aile dışında daha fazla vakit geçirmeye başlamakta (Larson, Richards, Moneta, Holmbeck ve Duckett, 1996) ve bireyin davranışlarında ortaya çıkan bu değişim ebeveyn davranışlarının niteliğini ve niceliğini de değiştirmektedir.

Son elli yıl boyunca yayımlanan çok sayıda deneysel ve derleme çalışma, ebeveyn destek ve kontrolünün çocuk/ergen hayatında önemli bir role sahip olduğuna ilişkin kanıtlar sunmaktadır (Lamborn ve Felbab, 2003). Bu doğrultuda elde edilen bulgular, ebeveyn desteğinin çocuk ve ergenin normal gelişimini sürdürmede önemli

bir özellik olduğunu gösterirken, benzer durum kontrol kavramı için geçerli olmamaktadır (Bean, Barber ve Crone, 2006).

İlgili alanyazın incelendiğinde ebeveyn kontrolüne ilişkin farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir (Grolnick ve Pomerantz, 2009). Bu tanımlamalar kapsamında kontrol kavramına ek olarak otoriter (Baumrind, 1966), baskı/ollinsve (Thomas, 1979), güç kullanma (Hoffman, 1963), kuralcılık (Steinberg, Lamborn, Dornbush ve Darling, 1992), başatlık (Baldwin, 1955), kısıtlayıcılık (Baldwin, 1955; Symonds, 1939) ve baskı/pressure (Deci ve Ryan, 1985; Grolnick ve Ryan, 1989) kavramları da yer almaktadır (Griffith ve Grolnick, 2014). Belirtilen bu kavramlar gösterdikleri ortak özellik açısından ele alındığında ebeveyn kontrolünün olumsuz sonuçlara neden olan boyutuna odaklandıkları görülmektedir. Öte yandan alanyazında kontrol kavramına ilişkin yetkeli, demokratik, hoşgörülü gibi ergenin gelişimine olumlu yönde katkı sağlayan tanımlamaların varlığı da dikkat çekmektedir.

2.2.1. Ebeveyn Kontrolünün Kavramsallaştırılması

Ergenlik biyolojik, bilişsel ve sosyal değişimlerin meydana geldiği önemli bir dönem olarak bilinmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan değişimler hem ergen hem de ebeveynlerin davranışlarındaki farklılaşmaları da beraberinde getirmektedir. Barber ve Harmon (2002), bu dönemde ergene yönelik sergilenen ebeveyn davranışlarının ergenin bilişsel, davranışsal, sosyal ve duygusal gelişimini etkilediğini belirtmektedir. Bu bağlamda ergen iyi oluşu üzerinde etkisi bulunan ebeveyn kontrolü iki farklı yaklaşımla ele alınmaktadır: a) tipolojik yaklaşım b) boyutsal yaklaşım.

Tipolojik yaklaşım Baumrind (1961) ile Maccoby ve Martin (1983)'in kavramsallaştırdığı ebeveynlik tarzlarına dayanmaktadır. Bilindiği gibi ebeveynlik tarzlarına ilişkin ilk açıklamalardan biri Baumrind'e aittir (Sayıl ve Kındap, 2012). Baumrind değişik yaş gruplarındaki çocuk ve ergenlerle yaptığı çalışmalarından yola çıkarak, çocuğun/ergenin olumlu davranışları ile ilgili sıcaklık/duyarlık ve kontrol/talepkarlık olmak üzere iki ebeveynlik boyutu tanımlamıştır (Pellerin, 2005). Bu boyutlardan kontrol/talepkarlık boyutu ebeveynin ergenden isteklerini, onu kontrol etme biçimini ve ergenden beklenti düzeyini belirtirken; sıcaklık/duyarlık boyutu ebeveyn koruyuculuğunun derecesi, duyguların ifade edilmesi ve çocuğun fikirlerinin

olumlu pekiştirilmesi ile ilişkilidir (Baumrind, 1971; Desjardins, Zelenski ve Coplan, 2008).

Baumrind, kendisinden önce demokratik ve kontrol edici olmak üzere iki ana ebeveynlik tarzını ortaya koyan Baldwin'den farklı olarak duyarlılık ve kontrol boyutlarının farklı düzeylerdeki bileşimiyle üç farklı ebeveynlik tarzının ortaya çıktığını savunmaktadır: yetkeli ebeveynlik (yüksek kontrol ve sıcaklık), yetkeci ebeveynlik (yüksek kontrol ve düşük sıcaklık) ve izin verici ebeveynlik (düşük kontrol ve yüksek sıcaklık) (Greenspan, 2006).

Tipolojik yaklaşım açısından ebeveynlik tarzlarına ilişkin belirlenen ikinci kavramsallaştırma ise Maccoby ve Martin tarafından ortaya konulmuştur. Maccoby ve Martin (1983), Baumrind'in tanımladığı boyutları (duyarlılık ve talepkarlık) da içeren yeni bir sınıflama geliştirmiştir.

Çizelge 1

Ebeveynlik Stilllerinin Dörtlü Şeması

	Yüksek Kontrol	Düşük Kontrol
Yüksek Duyarlılık	Yetkeli	İzin verici
Düşük Duyarlılık	Yetkeci	Kayıtsız

Ebeveynlik tarzları Baumrind ile Maccoby ve Martin'e göre incelendiğinde, ilk olarak yetkeci ebeveynlik sıcaklık, fiziksel ya da duygusal doyum ve ikili iletişim olmaksızın güç kullanmayı içermektedir. Çocuğa yönelik düşük duyarlılık ve yüksek kontrol davranışları yetkeci ebeveynlik tarzı ile özdeşleştirilmektedir. İkinci olarak kavramsallaştırılan ebeveynlik biçimi yetkeli ebeveynliktir. Yetkeli ebeveynler bir takım kesin kurullarla çocuklarının tutum ve davranışlarını kontrol etme ve değerlendirme eğilimindedirler. Bu davranış biçimine sahip ebeveynler, çocuklarını hem kontrol etme hem de onlara karşı sıcak davranma, iletişime açık olma ve çocuğun gelişimsel gereksinimlerine saygı duymaya yönelik bir ebeveynlik tarzı benimsemişlerdir (Pellerin, 2005). Üçüncü olarak izin verici ebeveynler, çocuklarına yönelik düşük beklenti içindedirler ve çok az disiplin uygularlar (Baumrind, 1971). Genellikle, sıcak davranırlar ve çocuğun yapacağı etkinlikleri kendisinin düzenlemesine izin verirler, gerçekçi olmayan taleplerini yapmasına karışmaz ve

belirlenen standartlara uygun davranma konusunda çocuklarına ısrar etmezler (Baumrind, 1978). Başka bir ifade ile düşük kontrol ve yüksek duyarlık gösterirler (Maccoby ve Martin, 1983). Son olarak kayıtsız ebeveynlik, çocuk yetiştirmeye yönelik çok az çaba gösterme ile betimlenmektedir. Bu ebeveynler çocuklarına duygusal yakınlık gösterebilir ya da bazen hiç ilgi göstermeyebilirler, duygusal olarak ulaşılmaz olabilir ya da çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının farkında olmayabilirler ve disiplini tamamen ihmal edebilir ya da çok sıkı disiplin uygulayabilirler (Maccoby ve Martin, 1983).

Baumrind ile Maccoby ve Martin'in geliştirdikleri sınıflamalar çok sayıda araştırmada kullanılmış ve kullanılmaya da devam etmektedir. Ancak yapılan sınıflamalar belirtilen ebeveynlik tarzlarına özgü bileşenlerin ayrı ayrı incelenmesine olanak tanımamaktadır (Barber, Stolz, Olsen ve Maughan, 2004). Bu nedenle araştırmacılar, ebeveynlik boyutlarına ayrı ayrı odaklanan boylamsal yaklaşımı kullanmaya başlamışlardır (Arım ve Shapka, 2008).

Ebeveyn kontrolüne ilişkin ilk kavramsallaştırma Schaefer (1965a, 1965b)'ın yaptığı çalışmalara dayanmaktadır. Schaefer, ebeveyn kontrolünü kabule karşı reddetme, psikolojik özerkliğe karşı psikolojik kontrol ve sıkı kontrole karşı gevşek kontrol şeklinde üç boyutlu bir yapı olarak değerlendirmiştir. Schaefer'in ortaya koyduğu bu yapıya rağmen, araştırmacılar uzun bir süre ebeveyn davranışlarını belirli bir form içerisinde birleştiren tipolojik yaklaşımı kullanmaya devam etmişlerdir. Kontrol kavramının yeniden ele alınması ise Steinberg'in yaptığı çalışmalarla 1990'lı yıllarda gerçekleşmiştir.

Steinberg, Lamborn, Dornbusch ve Darling (1992) yetkeli ebeveynlik tarzını kabul, davranışsal kontrol ve psikolojik kontrol/özerklik desteği olarak üçe ayırmış ve bu boyutların çocuklar üzerinde farklı etkiler yarattığını (akademik başarı, davranışsal problemler ve içselleştirme problemleri) saptamıştır (Barber, 1996). Kontrol konusunda Steinberg ve arkadaşlarının (1992) ortaya koymuş oldukları bu kavramsallaştırmaya paralel olarak Barber (1996) da ebeveyn davranışlarının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu belirlemiş ve ebeveyn kontrolünü psikolojik ve davranışsal kontrol olarak iki boyutta incelemiştir.

2.2.1.1. Psikolojik Kontrol

Ergen-ebeveyn iletişiminde ebeveyn davranış biçimlerinden biri psikolojik kontroldür. Psikolojik kontrol, bireyi kontrol etmeye yönelik sergilenen tutum ve davranışlar aracılığıyla çocuğun gelişimi üzerinde etkili olabilen bazı yöntemleri içermesi açısından karmaşık ve çoklu bir yapı göstermektedir (Barber, Xia, Olsen, McNeely ve Bose, 2012).

Psikolojik kontrole ilişkin yapılan ilk kavramsallaştırmalardan biri Schaefer'a aittir. Schaefer (1965b, syf: 555) psikolojik kontrolü "çocuğun ebeveyninden ayrı bir birey olmasına izin vermeyen ana baba davranışları ve çocuğun etkinliklerini örtük ve psikolojik yöntemlerle kontrol eden bir yapı" olarak tanımlamaktadır.

Barber, Schaefer'ın yaptığı bu tanımlamadan 30 yıl sonra, aile üzerine yapılan çalışmalarını bütünleştirerek bir model geliştirmiş ve psikolojik kontrole ilişkin çerçeveyi genişletmiştir. Bu doğrultuda psikolojik kontrol "olumsuz duygu yüklü ifadeler ve eleştiriler (hayal kırıklığı ve utandırma) ile aşırı kişisel kontrol (sahiplenme, koruma gibi) yoluyla ebeveyn-çocuk ilişkisinin manipüle edilmesi ve istismar edilmesi sonucunda psikolojik gelişimi bozabilen ve sekteye uğratabilen gizli bir kontrol biçimi" olarak kavramsallaştırılmıştır. Başka bir ifade ile psikolojik kontrol, çocuk ve ergenin düşünce, davranış ve hislerinin ebeveynin isteklerine uygun hale getirilmesinde kullanılan bilinçli ya da bilinçli olmayan taktikler şeklinde tanımlanmıştır (sevgiyi esirgeme, suçlama) (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002; Mantzouronis, Zimmermann, Mahaim ve Favez, 2012).

Barber ve Harmon (2002), psikolojik kontrolün temel özelliklerini belirlemiş ve iki boyutlu bir yapı gösterdiğini ortaya koymuştur. Bunlar kontrol ederek yönlendirme ve zorlayıcı-kısıtlayıcı kontroldür. Bu sınıflamaya göre kontrol yoluyla yönlendirme, çocuğun davranışlarını şekillendirmek ya da ebeveyn-çocuk arasındaki duygu dengesini ayarlamak için kullanılan suçluluk yaratma, sevgi esirgeme ve kaygı aşılama gibi stratejileri içermektedir. Zorlayıcı-kısıtlayıcı kontrol ise çocuğun/ergenin sözel davranışlarını sınırlandırma ve çocuğun kendini ifade etmesini engelleme gibi ebeveyn davranışları ile betimlenmektedir. Belirtilen bu iki temel boyutun yanı sıra çocuğa yönelik saldırı, değişken duygusal tepkiler verme gibi ebeveyn davranışları da psikolojik kontrol içerisinde yer almaktadır (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002).

Psikolojik kontrolün sınıflandırılmasına ilişkin bir başka araştırma, Olsen ve arkadaşları (2002) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar psikolojik kontrolün boyutlarına ilişkin kültürlerarası yürüttükleri çalışmalarında dört boyutun var olduğunu belirlemişlerdir: çocuğa yönelik saldırı, değişken duygusal tepkiler, suçluluk yaratma ve sevgi yoksunluğu. Bu boyutlardan çocuğa yönelik saldırı, ergenin eylemlerini eleştirirken geçmişte yapılan yanlışları hatırlatacak biçimde imada bulunmayı; değişken duygusal tepkiler, ergene yönelik sergilenen tutarsız davranışları; sevgi yoksunluğu, ebeveyn kontrol girişimlerinin psikolojik ya da fiziksel ayrılma korkusu ile çocuk üzerinden gerçekleştirilme biçimini; son olarak suçluluk yaratma ise aile üyelerinin herhangi bir bağlamda yaşanan stresin sorumluluğunun çocuğa aktarılması yoluyla uyguladığı kontrol şeklini göstermektedir (Smith, 1983; akt: Doğruyol, 2008).

Psikolojik kontrolün belirtilen şekli ile kuramsal açıdan sınıflandırılmasının mümkün olmasına rağmen, Mantzouronis ve diğerleri (2012), psikolojik kontrolün tek boyutlu yapı gösterdiğini iddia etmektedir. Diğer yandan Blatt'ın psikodinamik yaklaşımından etkilenen Soenens, Vansteenkiste ve Luyten (2010) ise iki ayrı psikolojik kontrol biçiminin olduğunu öne sürmektedir: bağımlılık yönelimli psikolojik kontrol ve başarı yönelimli psikolojik kontrol. Yapılan bu yeni sınıflamaya göre bağımlılık yönelimli psikolojik kontrol, fiziksel ve duygusal yakınlığı kullanarak çocuğa baskı yapma biçimi olarak tanımlanmaktadır. Başarı yönelimli psikolojik kontrolü kullanan ebeveynler ise başarıya ulaşmak için çocuğu kendi standartlarına uymaya zorlamaktadırlar (Soenens ve diğerleri, 2010).

Alanyazını incelendiğinde, psikolojik kontrolün çocuk ve ergenler üzerinde ortaya çıkardığı sonuçlara ilişkin çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu açıdan araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, yüksek düzeyde psikolojik kontrolün ergenlerde kimlik gelişimi (Luyckx ve diğerleri, 2007), duygu düzenleme (Cui, Morris, Criss, Haultberg ve Silk, 2014; Manzeske ve Stright, 2009), öz-saygı (Soenens ve diğerleri, 2005), yaşam doyumu (Cacioppo, Pace ve Zappulla, 2013; Özdemir, 2012) ile olumsuz yönde; antisosyal davranışlar (Özdemir, 2012; Roman, Human ve Hiss, 2012), riskli cinsel davranışlar (Ouedekerk ve diğerleri, 2014), depresyon (Barber, 1996; Özdemir, 2012; Soenens, Park, Vansteenkiste ve Mouratidis, 2012), anksiyete (Pettit, Laird, Dodge, Bates ve Criss, 2001), sapkın

arkadaşlara sahip olma (Kindap, Sayıl ve Kumru, 2008) gibi içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ile olumlu yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Özetle psikolojik kontrol, bireyin gelişimini olumsuz yönde etkileyen ebeveyn davranışları olarak değerlendirilmektedir.

2.2.1.2. Davranışsal Kontrol

İlgili alanyazın ergenin sosyal normlara uygun davranan bireyler olmalarında aileden öğrenilen kural ve düzenlemelerin önemli olduğu varsayımına dayanmaktadır (Barber, Olsen ve Shagle, 1994). Bir başka ifade ile ebeveynler, ergenin sosyalleşmesindeki temel faktörlerden birisi olarak değerlendirilmekte ve yetişkin yaşamına uyum sağlamasının sorumlusu olarak görülmektedir. Bu temelde ergenin sosyalleştirilmesine yönelik sergilenen ebeveyn davranışları ağırlıklı olarak davranışsal kontrol boyutunda yer almaktadır.

Ebeveynin ergen üzerinde kontrol sağlamaya yönelik davranışlarını inceleyen araştırmacılar ebeveyn davranışının farklı yönlerine odaklanmışlar ve davranışsal kontrolün çok boyutlu olduğunu gösteren kavramsallaştırmalar yapmışlardır. Bu süreçte üzerinde çalışılan durumlardan biri olarak da aile kurallarını belirlemişlerdir. Laird, Criss, Pettit, Bates ve Dodge (2009), aile kurallarını ergenin ailesi ile birlikte olmadığı zamanlarda da ona rehberlik eden bir yapı olarak değerlendirmiş ve ergenin davranışlarını düzenleyen bir mekanizma olarak ele almıştır. Ebeveyn davranışlarına ilişkin bir başka değerlendirme de Barber'a aittir. Barber ebeveyn bilgisi olarak belirlediği kontrol biçimini, çocuğun davranışlarından ebeveynin haberdar olması şeklinde tanımlamıştır. Bazı araştırmacılar ise davranışsal kontrolü, ebeveyn bilgisi, ebeveyn takibi, ebeveyn katılımı (Criss, Shaw ve Ingoldsby, 2003; Pettit ve diğerleri, 2001) gibi kavramlar bağlamında incelemişlerdir. Belirtilen bu kavramların yanı sıra davranışsal kontrolün bir biçimi olarak ifade edilen ve üzerinde oldukça çalışılan bir diğer kavram da izlemedir.

İzleme, Montgomery (2001)'ye göre, ergenin nerede, ne yaptığı ve kimlerle birlikte olduğu bilgisine ebeveynin sahip olmasıdır. Benzer şekilde Steinberg, Fletcher ve Darling (1994) de izleme davranışını ergenin yaptığı etkinliklerden ebeveynin haberdar olması şeklinde tanımlamıştır. Ancak yapılan bu tanımlamalar

incelendiğinde, ebeveynin ergen davranışlarından haberdar olma biçiminin belirtilmemiş olması dikkat çekmektedir. Bir başka ifade ile ebeveynin nasıl ve ne şekilde ergenin yapıp ettiklerinden haberdar olduğu bilinmemektedir. Bu aşamada ise Kerr ve Stattin'in 2000'li yıllarda yaptığı araştırmaların incelenmesi gerekli görülmektedir.

Stattin ve Kerr (2000), yürüttükleri çalışmalarında ebeveynin izleme davranışının, ergenin neyi paylaşmak istediği ile ilgili olduğunu belirlemişlerdir. Bu çalışma, ergen-ebeveyn arasındaki açık iletişimin ergenin aile ile olan paylaşımını arttırdığını ve bunun sonucunda da ebeveynin izleme davranışının daha etkili bir niteliğe sahip olduğu göstermiştir.

Stattin ve Kerr (2000), ebeveyn davranışsal kontrolüne ilişkin gerçekleştirilen çalışmalarda çocuğun/ergenin katıldığı etkinliklerin bilgisine ebeveynin nasıl ulaştığına ilişkin noktaların düşünülmemesi nedeniyle ebeveyn izlemesi ile ilgili ölçümlerin gerektiği gibi yapılamadığını ortaya koymuştur. Bu kapsamda yürüttüğü başka bir araştırmada farklı maddeler kullanarak gerçekleştirdiği ölçüm sonrasında izleme davranışının kaynağının ergenin gönüllü kendini açması ile bağlantılı olduğunu belirlemiştir (Stattin ve Kerr, 2000). Ancak bu durum belli beklentilerle gerçekleştirilen izleme davranışı ve sonrasında bu beklentiler kapsamında ergenin değerlendirilmesi ikilem yaratmaktadır. Başka bir ifade ile izleme davranışının kaynağı ergenin kendini açması olarak görülmekte ancak ebeveyn kendi gözlemlerini temel almaktadır. Bu noktada, Shek (2007)'e göre ebeveyn bilgisi ile izleme davranışının eş kavramlar olarak değerlendirilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Ancak yapılan başka araştırmalarla bilgi ve izleme kavramlarının birbiri ile uyumlu kavramlar olduğu, izlemenin daha etkili bir yapıya kavuşmasında ebeveyn bilgisinin gerekli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde davranışsal kontrolün suç işleme (Barber ve diğerleri, 2004; Bean, Barber ve Crane, 2006; Eccles, Early, Belansky ve McCarthy, 1997; Pettit ve diğerleri, 2001), problemli internet kullanımı (Li, Li ve Newman, 2013), depresyon (Kakihara, Tilton-Weaver, Kerr ve Stattin, 2010), okul başarısının azalması (Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008; Sönmez, 2011), sapkın arkadaşlara sahip olma (Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008), antisosyal davranışlar (Vieno, Nation, Pastore ve Santinello, 2009) ile olumsuz, yaşam doyumu (Özdemir, 2012) ve öz-saygı

(Özdemir, 2012) gibi kavramlarla olumlu yönde ilişkili bulunmuştur. Sonuç olarak psikolojik kontrolün aksine davranışsal kontrol, çocuk/ergenin gelişiminde katkı sağlayıcı ebeveyn davranışları olarak değerlendirilmektedir.

2.2.2. Ebeveyn Kontrolü ve Kültür

Aile, kültürel değerleri seçici bir şekilde aktaran ve değişen koşullara sürekli uyum sağlayan aktif bir yapıdır. Kültür ise,

Hem ayırt edici yakınlık örüntülerinden hem de bir grup insan tarafından paylaşılan ve belirli davranışları yönlendirip düzenleyen, değer verilen uyumlayıcı yeterlilikleri insanlara aşıl原因 norm, fikir, değer ve yaşama dair varsayımlardan oluşur (Bornstein ve Güngör, 2013; s. 114).

Anne babalar çocuğun bir kültür içerisinde gelişmesinden ve bakımından sorumludur. Bakımla ilgili ortaya konulan sorumluluklar ise farklı kültürlerde farklı şekillerde yerine getirilmektedir. Alanyazın incelendiğinde kültürlerarası çalışmalarda da çocuklara sağlanan bakımın büyük bir bölümünün kültür tarafından şekillendiği görülmektedir.

Ebeveyn kontrolü de sağlanan bakımın bir türü olarak değerlendirildiğinde, çocuğun yaşadığı topluma uyumlu bir birey olarak yetişmesinde başka bir ifade ile sosyalleşmesi sürecinde kontrol temel kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun olumlu yönde gelişiminin sağlanması açısından yaşamsal önem taşıyan bu kavramın çocuk ve ergenler üzerindeki etkileri bağlamında pek çok araştırmaya konu olduğu görülmektedir (Pomerantz ve Wang, 2009). Öte yandan bireyin sağlıklı gelişimini ciddi düzeyde etkileyen kontrol kavramına ilişkin yapılan araştırmalar kültürel bağlamda değerlendirildiğinde büyük bir bölümünün Batı ya da Batı toplumunun bireyci özelliklerini taşıyan gruplar üzerinde gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, belirtilen gruplardan elde edilen sonuçların toplulukçu kültürle de genellenmesi, kavramın etkilerinin doğru bir şekilde değerlendirilmesini zorlaştırmakta dolayısıyla kontrole bağlı olarak çocuk ve ergenler üzerinde yarattığı etkilerin kültür ve kontrol bağlamında bütüncül olarak incelenmesini engellemektedir. Ele alınan kavramın bulunduğu bağlamdan ayrı incelenmesi ise özellikle toplulukçu

kültürlerde ebeveyn-çocuk ilişkisinin değerlendirilmesinde varolan durumdan farklı bir kavramsallaştırmaya neden olmaktadır.

Ebeveyn kontrolüne ilişkin 1990'lı yılların başından itibaren yürütülen çalışmalar, kültürün moderatör etkisi dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmalarla Doğu ülkelerinde kültürün Batı ile karşılaştırıldığında farklı etkilerinin olduğu vurgulanmış ve örneğin Çin'de ebeveyn kontrolünün kabul edilen bir durumu yansıttığı belirlenmiştir (Chao, 1994; Iyenger ve Lepper, 1999).

Kağıtçıbaşı (1996)'nın da ifade ettiği gibi ebeveyn kontrolü kültürel bağlamdan etkilenmekte ve ebeveynlerin benzer görünen davranışları farklı kültürlerde farklı bağlamlarda değerlendirilebilmektedir (Huntsinger ve Jose, 2009). Bu açıdan bazı araştırmacılar ebeveyn kontrolünün (psikolojik kontrol boyutu) karşılıklı bağımlılık ve uyum ile betimlenen toplumlarda bir eksiklik olarak görülebileceğini öne sürerken (Chao ve Aque, 2009) diğer araştırmacılar ebeveyn kontrolünün olumsuz sonuçlarını, özerklik ihtiyacı gibi evrensel bir ihtiyacın karşılanmaması kapsamında değerlendirmekte ve bu açıdan zarar verici olması ile ilişkilendirmektedirler (Soenens ve Vansteenkiste, 2010).

Karşılıklı bağımlılık ve otoriteye bağlılığın olduğu toplumlarda, toplum ya da ebeveynin, bireye ne yapması gerektiğini söylemesi, sosyal normlar içerisinde ya da o kültürün değerleri kapsamında değerlendirilmekte ve bu sebeple toplulukçu kültürlerde ebeveyn kontrolü, Batı'dakinin aksine olumlu uyum ile ilişkilendirilmektedir (Marbell ve Grolnick, 2013). Aile uyumunun önemli olduğu bu toplumlarda, ebeveynler uyumu sürdürebilmek için çocukları üzerinde daha fazla kontrol uygulamakta ancak Dwairy ve Achoui (2010)'ye göre bu kontrol, çocuk/ergen tarafından ilginin ve sevginin ifadesi olarak algılanmaktadır. Algılanan kontrol düzeyinin düşük olması ise ebeveyn reddinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Trommsdorff, 1985). Bu durumla bağlantılı olarak yapılan araştırmalarda Avrupa kökenli Amerikalı ailelerde sınırlayıcı ebeveyn kontrolü, düşük düzeyde ebeveyn kabulü/sıcaklığı ile ilişkili iken Japonya (Kornadt, 1991) ve Kore (Rohner ve Pettengill, 1985) gibi toplulukçu kültürlerde benzer kontrol stratejileri ters yönde bir bulguyu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Chao (1994) da bireyselliğin vurgulandığı toplumlarda ebeveyn kontrolünün zorlayıcı ve düşmancıl olarak yorumlandığını ancak toplulukçu kültürlerde bu durumun sevecen ve uygun bir tavır

olarak değerlendirildiğini belirtmektedir. Elde edilen bu sonuçlar, toplulukçu kültürlerde kontrole ilişkin uygulamaların sosyal olarak onaylanan bir durum olduğunu ve bu sebeple çocuk/ergenlerin ebeveyn kontrolünden olumsuz etkilenmediğini göstermektedir (Soenens ve diğerleri, 2012).

Kağıtçıbaşı (1970) ve Rudy ile Grusac (2006)'ın yaptığı çalışmalarda, Türk ebeveyn davranışları kültürel bağlamda sahip olduğu özellikler açısından değerlendirilmeye çalışılmış ve genel anlamda Çinli ebeveynler ile benzer davranış örüntülerine sahip oldukları belirlenmiştir. Elde edilen bulgu, her iki kültürün de benzer değerlere sahip olması ve çocuk/ergen üzerindeki etkilerinin örtüşmesiyle ilişkilendirilmiştir (akt: Akçınar, 2009).

Çin'de olduğu gibi Türkiye'de de ebeveyn kontrolü ebeveyn sıcaklığının bir ifadesi (Sümer ve Güngör, 1999) olarak algılanmaktadır. Kapçı ve Küçüker (2006) tarafından yapılan uyarılma çalışmasında envantere, orijinal kültürde, kontrol boyutunda yer alan maddelerin Türk kültüründe sıcaklık boyutunda yer alması, ebeveyn kontrolünün sıcaklığın bir parçası olarak algılandığının kanıtı olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'de ebeveynler çocuklarını sözel direktifler yoluyla, bağırma ya da fiziksel cezalandırma gibi yollarla disipline etmeye çalışmaktadırlar. Ancak yapılan araştırmalar, uygulanan bu kontrol biçiminin çocuk/ergenler tarafından normatif olarak algılandığını ve ebeveyn sıcaklık ve katılımının bir göstergesi olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır (Doğruyol, 2008; Harma, 2008). Ulaşılan bu sonuç, ebeveyn sıcaklığının tampon etkisi olarak değerlendirilmektedir (Aunda ve Nurmi, 2005; Parpal ve Maccoby, 1985).

Genel olarak, yürütülen çalışmalar, içinde bulunulan kültüre göre değerlendirildiğinde ebeveyn kontrolünün yarattığı algı değişmekte ve bunun birey üzerindeki etkisi farklılaşmaktadır.

2.3. Özerklik

Ergen gelişimi üzerine yapılan araştırmalarda özerklik, merkezi ancak belirsiz bir yapıyı ifade etmektedir. Bir çok araştırmacı ergenlikte özerklik gelişimine vurgu yapmasına (Lamborn ve Steinberg, 1993; Ryan ve Lynch, 1989; Steinberg ve Silverberg, 1986) rağmen özerkliği ortaya koyan evrensel bir tanım hala yapılamamıştır. İlgili alanyazında araştırmalar farklı tanımları, ölçüm konularını, özerkliğin gelişimsel doğasını ve özerklikle bağlantılı değişkenler arasındaki ilişkileri içermesi nedeniyle tartışma ve anlaşmazlıklara neden olmaktadır (Belliston, 2004; Zimmer-Gembeck ve Collins, 2006). Ortaya çıkan durum genel olarak değerlendirildiğinde ise özerklik konusunda farklı kuramsal bakış açılarına sahip olmanın yaşanan tartışmalara temel oluşturduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmada özerklik, organizmik olgunlaşma ve sosyal bilişsel bakış açısı olmak üzere iki kuramsal çerçeve içerisinde ele alınmaktadır.

Organizmik olgunlaşma bakış açısına göre özerklik ve özerkliğin gelişimi ile ilgili ilk açıklamalardan biri psikanalitik bakış açısını benimseyen Anna Freud tarafından yapılmıştır (Steinberg, 1999). Anne Freud özerkliğin gelişimini, ebeveynle olan ilişkiden kopma ve ayrılma süreci olarak tanımlamaktadır. A. Freud'a göre ebeveynle kurulan bağların zayıflaması, bireyin özerk olmaya başlamasında oldukça önemli bir durum olarak değerlendirilmekte ve ergen düşündüklerinden, yaptıklarından, inandıklarından, hislerinden, kararlarından sorumlu bir birey haline dönüşmeye başlamaktadır (Steinberg, 1999).

Neoanalitik kuramcılardan Blos (1962, 1979) ise psikanalitik kuram açısından ele alınan özerklik kavramını yeniden değerlendirmiş ve aileden kopma/ayrılma şeklinde belirlenen görüşü genişletmiştir (akt: Chen, 1994). Blos, ergenlik döneminde, zorunlu olarak bireyin aile ile olan çocuksu bağlarından uzaklaşarak daha geniş bir sosyal ortama dahil olduğunu ifade etmektedir. Ancak Steinberg (1999)'e göre burada belirtilen ayrılma, kişinin ebeveynin bireyselliğinden ayrılmasına, başka bir ifade ile ebeveynlerinden farklı bir birey olarak kendini göstermesine işaret etmektedir.

Bireyselleşme, bakım verenlerden duygusal bağlamda ayrılma süreci olarak değerlendirilmektedir (Steinberg, 1999). İlk olarak erken çocukluk döneminde (2 yaş) ve ergenlikte tekrar yaşanan bu durum Blos (1979)'a göre ergenliğin ikinci

bireyselleşme olarak kavramsallaştırılmasını da beraberinde getirmektedir (Chen, 1994).

Bu bakış açısına göre ayrılma (detachment) ve bireyselleşme organizmik gelişimin bir sonucu olarak görülmektedir (Steinberg, 1999). Gelişim sürecinde dürtüler, öncelikle cinsellik, erinlik döneminde artmakta ve ebeveyn ya da diğer bakıcılara yönelik karşı koyma davranışı olarak gözlenmektedir (Steinberg, 1999). Blos (1979), bu süreç sonunda ergenin ebeveyninden uzaklaşarak aile dışı sağlıklı sevgi ve nefret nesnelere bulmaya yöneldiğini ifade etmektedir.

Sosyal-bilişsel bakış açısına göre özerklik, ergen-ebeveyn ilişkileri bağlamında ele alınan bir kavramdır. Bu bakış açısına göre özerklik iki yönlüdür ve bireysel olmasından çok ilişkisel bir nitelik taşımaktadır (Belliston, 2004). Alanyazın incelendiğinde, yapılan araştırmalar bağımsızlığı bir ihtiyaç olarak ele almakta ve ergen-ebeveyn ilişkisini özerklik bağlamında incelemektedir.

2.3.1. Özerkliğin Türleri

Özerkliğin kazanılması, ergenlikte normatif prososyal gelişimin anahtar kavramı olarak görülmekte ve bu gelişim görevinin yerine getirilmesi yeterince desteklenmediğinde problem davranışların ortaya çıkmasına neden olabilecek bir durum olarak ele alınmaktadır (Zimmer Gembeck ve Collins, 2006). Alanyazında yer alan araştırmalar incelendiğinde özerklik gelişiminin tek boyutlu olmadığı ve farklı özerklik türlerine vurgu yapılarak bireyler üzerindeki etkilerinin farklılaştığı görülmektedir. Bu bağlamda özerkliğin anlaşılabilirliğinin artırılması açısından bu çalışma kapsamında da özerklik üç kategoriye ayrılarak incelenmiştir: davranışsal özerklik, değer özerliği ve duygusal özerklik (Steinberg, 1999).

2.3.1.1. Davranışsal Özerklik

İşlevsel özerklik olarak da tanımlanan davranışsal özerklik, düzenleyici işlevler olarak ifade edilmektedir (Noom, Dekovic ve Meeus, 2001). Sosyal fenomenoloji kapsamında ele alınan bu kavram, ebeveyn ve akranlar ile kurulan ilişkilerle ilgilenmektedir (Toepfer, 2001).

Davranışsal özerklik, genellikle ergenin odağının ebeveyninden akarana kayması ile ilişkili olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken temel noktalardan birini ergenin ebeveyne yönelik isyankar tutumu oluşturmaktadır. Genellikle özerkliğin bir göstergesi olarak yorumlanan isyan etme davranışı, Steinberg ve Silverberg (1986)'e göre olgunlaşmama ve sağlıklı olmayan gelişim ile ilişkili görülmektedir. Öte yandan ergenin karşı koyma olarak nitelendirilebilecek isyan davranışının yanı sıra davranışsal özerklik daha geniş kapsamda ortaya çıkan değişiklikleri de içermekte ve üç alana ayrılarak incelenmektedir.

Karar verme becerilerindeki değişiklikler açısından davranışsal özerklik, davranış ve tutumların düzenlenmesinin yanı sıra eylemlerin sorumluluğunu almayı da içermektedir (Thompson, 2006). Hunter ve Youniss (1982), ergenlikle birlikte bireyin bağımsız olarak karar verme ve kararlarına uygun eylemlerde bulunma yeteneği kazandığını belirtmekte ve bu durumu davranışsal özerklik bağlamında ele almaktadır.

Ergenlikle birlikte bilişsel alanda meydana gelen değişim, olayları çoklu bakış açısından değerlendirebilmeyi olanaklı kılmakta ve diğerlerinin tavsiyeleri ile karşılaştırma olanağı sunmaktadır (Toepfer, 2001). Steinberg (1999), ergenlikte meydana gelen bilişsel gelişimin bireyin karar verme ve daha bağımsız davranma yeteneğini geliştirdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda davranışsal özerklik, karar verme yeteneği ile başlamakta ve kendi kararlarına dayalı eylemlerde bulunma ile sona ermektedir (Toepfer, 2001).

İkinci olarak davranışsal özerklik, uymacılık ve başkalarının etkilerine açık olma davranışındaki değişiklikler açısından incelenmektedir. Dönemsel olarak değerlendirildiğinde bireyler özellikle ön ve orta ergenlik döneminde akran etkisine daha açıktırlar (Toepfer, 2001). Bu dönemlerde, akarana artan biçimde yönelme davranışında, akran gruplarının ebeveyninden duygusal özerkleşme ile özerk birey olma

arasında güvenli bir dayanak olarak düşünülmesi etkili olmaktadır (Steinberg ve Silverberg, 1986). Öte yandan ergen üzerindeki akran etkisi farklı konularda yerini ebeveyne uyma davranışına bırakmaktadır. Örneğin Brittain (1963) ile Young ve Ferguson (1979)'un yaptığı araştırmalarda kısa süreçte kıyafet seçimi, sinemaya gitme gibi durumlarda akranlarının etkisi altında kalan ergenin, eğitim ve meslek planları ya da değerler, dini inançlar ve etik konularla ilgili uzun vadede etkili olabilecek durumlarda ebeveynlerinden etkilendikleri belirlenmiştir (Steinberg, 1999). Başka bir ifade ile ergenler, durumlar değişkenlik gösterdikçe farklı kişilerin tavsiyelerine göre hareket etmektedir (Finken ve Jacobs, 1997).

Kendine güven duymada ortaya çıkan değişiklikler açısından davranışsal özerklik, bireyin kendini özerk hissetme düzeyine ilişkin bireysel yargılarına dayanmaktadır (Steinberg, 1999). Bu durumla bağlantılı olarak yapılan araştırmalar, özerkliğin yaş arttıkça arttığı ve kızların özgüven duygusunun daha yüksek olduğunu göstermektedir (Steinberg ve Silverberg, 1986).

2.3.1.2. Değer Özerkliği

Değer özerkliği, geç ergenlik döneminde gelişim göstermekte ve ahlaki, politik/ideolojik ve dini konularla ilgili alanlarda değişiklik ya da gelişmeleri beraberinde getirmektedir (Steinberg, 1999; Toepfer, 2001). Bu bağlamda değer özerkliği, üç alanda ortaya çıkan değişiklikler dikkate alınarak incelenmiştir.

Değer özerkliği ilk olarak ahlaki alanda ortaya çıkan değişiklikler kapsamında ele alınmıştır. Ergenlerde ahlaki alanda meydana gelen değişiklikler, Piaget'in bilişsel gelişim kuramı göz önünde bulundurularak açıklanmaktadır. Bu bağlamda bilişsel gelişim, düşüncenin içeriği yerine yapısı ve örgütlenmesindeki değişimle ilgilenmektedir (Steinberg, 1999).

Bilişsel gelişim ile ahlak gelişimi arasındaki ilişki, ilk olarak Piaget tarafından açıklanmasına rağmen ergenlikte de çalışılmasını uygun hale getiren kişi Kohlberg olmuştur (Eisenberg ve Morris, 2004). Kohlberg, geliştirdiği kuramında ahlaki gelişimin gelenek öncesi düzey, geleneksel düzey, gelenek sonrası düzey üç evrede gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda ilk olarak gelenek öncesi düzey,

bireyin ödül almak-cezadan kaçmak ya da kendi çıkarını gözetmek şeklinde bir anlayışa sahip olduğu evreyi tanımlamaktadır. İkinci olarak geleneksel düzey, bireyin başkalarını memnun ederek iyi çocuk olma ya da toplum kurallarına uyma yönündeki davranışların sergilendiği evredir. Üçüncü olarak gelenek sonrası düzey ise ahlaki ilkelerin tartışılması ve hak, adalet ve doğruluk gibi temel kavramların yeniden oluşturulmasını içeren ahlaki gelişim aşamasıdır.

Colby, Kohlberg, Gibbs ve Lieberman (1983), ahlaksal akıl yürütme çocukluk ve ergenlik döneminin sonunda Kohlberg'in belirttiği şekilde daha ilkeli başka bir ifade ile kuramda belirtilen sırayla ilerleyeceğini ifade etmektedir (Eisenberg ve Morris, 2004). Bu kapsamda gelişimsel olarak gelenek öncesi dönem çocukluk, geleneksel dönem ön ergenlik ve orta ergenlik ve gelenek sonrası düzey son ergenlik dönemine karşılık gelmektedir. Kohlberg'in kuramına göre bu sıra ile ahlaki gelişimin gerçekleşmesi, ergenin gelişimsel olarak hazır olması ve çevresinde bulunan (anne-baba ve akranlar gibi) diğer insanlar tarafından akıl yürütmenin daha ileri biçimine maruz bırakılması durumunda ortaya çıkmaktadır (Eisenberg ve Morris, 2004).

Siyasal düşünce değer özerkliğinin ikinci yönünü oluşturmaktadır. Ergenlikte siyasal düşünce boyutu ile ilgili bilinenler, ahlak gelişimine göre sınırlı olmakla birlikte ergenlik döneminde inançların daha ilkeli, soyut ve bağımsız olduğu görüşüyle tutarlıdır (Steinberg, 1999).

Ergenlikte siyasal düşüncenin gelişimi a) soyut düşünmeye başlama, b) siyasal düşüncelerin daha az otoriter ve katı olmaya başlaması (Flanagan ve Gallay, 1995), c) orta ve geç ergenlikte ideolojinin oluşması (Adelson, 1972) ile gerçekleşmektedir. Bu gelişimsel değişimin önemli yönünü ise ergenin kendi ilkelerini oluşturmak için ebeveyn ve diğer otorite figürlerini sorgulaması oluşturmaktadır (Steinberg, 1999).

Ahlaki ve siyasal alanlarda ortaya çıkan değişikliklerde olduğu gibi dini inanışlar boyutunda da daha ilkeli, soyut ve bağımsız bir yapının varlığı söz konusu olmaktadır (Steinberg, 1999). Bu alanda meydana gelen değişimle birlikte ergenler, ebeveynleri tarafından öğretilenlere güvenmek yerine kişisel bir inanç sistemi oluşturmakta ve bu doğrultuda değerlendirme yapmaktadırlar (Fowler, 1981).

2.3.1.3. Duygusal Özerklik

Steinberg ve Silverberg (1986), özerklik üzerine yapılan tartışmaların özerklikteki değişikliklere odaklandığı ve bu değişikliklerin öz-yönetim, aile ve akranlardan özerk olma şeklinde tanımlandığını belirtmişlerdir. Bu kapsamda ebeveynlerden özerk olma durumu Douvan ve Adelson (1966) tarafından “duygusal özerklik” olarak kavramsallaştırılmıştır. Douvan ve Adelson (1966)’a göre duygusal özerklik, ebeveynle kurulan ilişkide bebeklikten getirilen bağların koparılması ve ebeveyne olan ambivalent bağlanmanın sonlandırılmasıdır.

Duygusal özerkliğe ilişkin ilk çalışmalar psikanalist ve neoanalistler tarafından ortaya konulmuştur (Parra ve Oliva, 2009). Psikanalitik kurama göre ergenlerde duygusal özerklik, ebeveynle kurulan bağları koparmak yerine birey olma süreci ile betimlenmektedir (Blos, 1979; akt: Romano, 1999). Blos tarafından ikinci-bireyleşme süreci olarak ifade edilen ergenlik döneminde fiziksel ve psikolojik alanlarda yaşanan değişimler ebeveynle kurulan ilişkilerde duygusal ayrılmayı da beraberinde getirmekte ya da Blos’un ifadesiyle bebeklikteki sevgi nesnelere etkilemektedir. Ergen bu dönemde bebeklikteki sevgi nesnesi olan ebeveynlerinden ayrılarak aile dışı sevgi nesnelere yönelmekte ve akranları ile ilişki kurma şeklinde bir eğilim göstermektedir (Romano, 1999). Blos (1967), bireyselleşmeyi, kim olduğu ve ne yaptığına ilişkin sorumlulukların kendini yetiştiren ve etkileyen kişiden alınarak üstlenilmesi şeklinde tanımlamakta ve bu kapsamda duygusal özerkliğin aile bağlamında ele alınmasını sağlamaktadır (Toepfer, 2001).

Steinberg ve Silverberg (1986), Blos’un görüşleri ve psikanalitik kuramdan yararlanarak duygusal özerklik kavramını tanımlamışlardır. Araştırmacılara göre duygusal özerklik, ebeveyne ilişkin çocuksu bağımlılık ve bununla ilişkili kavramların bırakılmasıdır (Fuhrman ve Holmbeck, 1995). Başka bir ifade ile ebeveyne ilişkin algılamalarda ortaya çıkan değişimdir (Steinberg ve Silverberg, 1986).

Blos’un görüşleri doğrultusunda tanımlanan duygusal özerklik kavramını ölçmek için Steinberg ve Silverberg (1986), “Duygusal Özerklik Ölçeği”ni geliştirmişlerdir. Ölçekte duygusal özerklik dört boyutta incelenmektedir: a) bireyselleşme, b) bağımsızlık, c) idealleştirmeme, d) ebeveynleri birey olarak görme.

Bu alt ölçeklerden sırasıyla bireyselleşme, ebeveyn bilgisi ya da anlayışının kapsamını aşarak hissedilen kişisel özgürlüğü; bağımsızlık, bireyin öz yönetim becerisi ve ebeveynle kurulan çocukça bağımlılığın olmamasını; idealleştirmeme, ebeveynin sınırsız gücü olduğuna ilişkin çocukça imgelerden vazgeçilmesini ve birey olarak görme, ebeveynin, ebeveyn rolleri dışında farklı rollerinin de olduğunu görülebilmesini ifade etmektedir. Duygusal Özerklik Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmaların sonucunda ölçek puanlarının 10-16 yaş arası arttığı, cinsiyete göre kadınların puanlarının daha yüksek olduğu ve sosyoekonomik düzey açısından bir farklılık görülmediği belirlenmiştir (Fuhrman ve Holmbeck, 1995). Steinberg ve Silverberg (1986), bireyselleşme, bağımsızlık ve idealleştirmeme alt boyutlarının 5 ve 9. sınıflar arasında farklılık gösterdiğini ancak ebeveyni birey olarak görme alt ölçeğindeki puan değişimlerinin oldukça düşük olduğunu rapor etmişler ve bu algının ergenliğin geç dönemlerine kadar gelişim göstermeye devam etmesinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu durumla bağlantılı olarak Beyers ve Goossens (1999) da duygusal özerkliğin yaşa göre farklılık gösterdiğini belirlemiş ve bu farklılığın 9 ve 11. sınıflar arasındaki farklılığa kıyasla 7 ve 9. sınıflar arasında daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır.

2.4. Empati

Bu bölümde empatinin tanımı ve tarihçesi, empatiye ilişkin yaklaşımlar, empatinin bileşenleri, empatinin gelişimi ve bu bağlamda ebeveynin etkisine ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.4.1. Empati Tanımı ve Tarihçesi

Russell (2003), psikolojide pek çok konunun ve karşılaşılan ana problemlerin temelinde insan duygularının yer aldığını ifade etmektedir. Empati de duygusal alt boyutu olması nedeniyle bu kavramlardan biri olarak değerlendirilmekte ve üzerinde çok sayıda araştırma yapılan kavramlar arasında yer almaktadır.

Empati en genel anlamda başkasının yaşantılarını anlama ve hissetme (Farr, Brown ve Beckett, 2004; LeSure-Lester, 2000) olarak kavramsallaştırılmasına rağmen araştırmacılar tarafından evrensel olarak kabul edilen bir tanımı henüz yapılamamıştır (Capuano, 2011). İlgili alanyazın incelendiğinde, empatiye ilişkin yapılan kavramsallaştırmaların üç temel aşamadan geçtiği görülmektedir:

- a) Başlangıçtan 1950’lilerin sonuna kadar empati bilişsel bir kavram olarak ele alınmış ve yapılan ölçümlerle bireylerin kişilik özellikleri incelenmiştir.
- b) 1960’lı yıllarda empatinin duygusal boyutu vurgulanmış ve bireylerin, karşısındaki birey gibi hissetmesi empati olarak değerlendirilmiştir.
- c) 1970’lerde empati daha sınırlı bir kavram olarak ele alınmış ve bireyin, karşısındaki kişinin belli bir duygusunu anlaması ve ona iletmesi olarak tanımlanmıştır (Batson, Fultz ve Schoenrade, 1987).

Empati kavramı tarihsel gelişimi açısından değerlendirildiğinde ilk olarak ondokuzuncu yüzyılın başlarında Lipps (1897) tarafından “kendini başka bir şeyin içinde hissetme” anlamında kullanılmış ve “einfühlung” olarak ifade edilmiştir (Soucie, 2008). Lipps’in belirttiği bu tanım “einfühlung” kavramının sadece insan-sanat ve insan-doğa çerçevesinde gerçekleştiğini göstermiş ancak daha sonra yürütülen çalışmalarla bireyin kendini bir nesneye yansıtmasında olduğu gibi “einfühlun”ün insan-insan bağlamında ortaya çıkabileceği de belirlenmiştir. Lipps, çalışmasında insanın üç tür bilgiye sahip olabileceğini belirtmiştir: a) nesnelere ilişkin, b) kişinin kendisine ilişkin, c) diğer insanlara ilişkin. Bu kapsamda elde edilen üçüncü tür bilgi “einfühlung” kavramına karşılık gelmekte ve diğer insanlara yönelik ulaşılan bu bilgi, bireyin karşısındaki kişinin iç dünyasını anlaması ve onu tanımaya kaynaklık etmektedir (Marshall, Jones ve Fernandez, 1995).

İkinci olarak empati kelimesi Yunancadaki “empathia” sözcüğüne dayanmaktadır. Yunanca’da em “iç, içinde” ve patheia “duygu” anlamına gelmekte ve empathia “fiziksel etki, duygu ve özel ilgi” olarak kullanılmaktadır (Kaufman, 2011). Titchener 1909 yılında Yunanca’daki “empathia” sözcüğünü İngilizce’ye “empathy” olarak tercüme etmiş ve “bir olay ya da nesneye içine girerek bakma” şeklinde tanımlanmıştır (Davis, 1996). Bu şekilde empati psikoloji ve psikiyatri alanyazınında yerini almaya başlamıştır (Marshall ve diğerleri 1995).

2.4.2. Empati İle İlgili Yaklaşımlar

Empati kavramının anlaşılabilirliğinin artması açısından empati ile ilgili ortaya atılan yaklaşımların incelenmesi gerekli görülmektedir. Bu bağlamda üç temel yaklaşım Ünal (1972)'in yaptığı açıklamalardan hareketle incelenmiştir.

a) Çıkarsama Yaklaşımı: Çıkarsama yaklaşımına göre insanı anlamak ortaya koyduğu fiziki ifadelerin yorumlanması ile mümkün olmaktadır. Birey, kendi iç yaşantısındaki duygu, düşünce ve heyecanlarına, bedensel hareket ile kaslarındaki gerginlik ya da gevşekliğin de eşlik ettiğini fark etmektedir. Gözlenen bu fiziki ifadeler, bireyin iç dünyasının birer işareti olarak değerlendirilmektedir. Bu durumdan hareketle, birey, başka bir insanda aynı fiziki ifadeleri gördüğünde, kendi yaşantıları arasında benzerlik kurarak, o kişinin de benzer içsel yaşantıya sahip olduğunu düşünmektedir. Özetle, çıkarsama kuramına göre empati, bireyin kendi duygu ve davranışlarını başkalarına atfetmesi şeklinde açıklanmaktadır.

b) Rol Oynama Yaklaşımı: George Mead tarafından geliştirilen rol alma (role taking) yaklaşımına göre birey çevresindeki insanları taklit ederek ya da kendini başkalarının yerine koyarak başkalarının bakış açısını kavrama ve davranışlarıyla ilgili beklentiler geliştirme durumunu gerçekleştirmektedir. Bu yaklaşım da gözlenebilen durumun fiziki davranışlar olduğunu kabul etmekte ve bunların anlam kazanma ve yorumlanma süreçlerini araştırmaktadır. Mead'in ortaya koyduğu yaklaşıma göre empati yeteneğinin gelişimi şu şekilde gerçekleşmektedir: Çocuk doğuştan taklit yeteneğine sahiptir. Başlangıçta kendisi ve başkaları ayırmasına ulaşmamış olan çocuk çevresindeki insanları taklit ederek, onların rolünü oynayarak kendisi ve başkalarına ilişkin kavramlar geliştirir. Zaman geçtikçe çocuğun oynadığı oyunlar ve aldığı roller karmaşık hale gelir ve rol alma davranışı sembolik bir karakter kazanma şeklinde ilerler. Böylece çocuğun aldığı roller artar ve çocuk, kendisinin nasıl görüldüğü ve kendisine nasıl davranıldığına ilişkin genel kavramlara ulaşır. Çocuğun rol oynama davranışı sadece başkalarını tanımasına yardımcı olmakla kalmaz aynı zamanda başkalarının ondan beklentisini anlamasına da yardımcı olur. Bu şekilde çocuk, toplumda kabul edilir ve davranışları ödüllendirilir. Sonuç olarak, çocuk, rol oynama ile hem kendisini dışarıdan gözlemleme hem de başkaları açısından kendini görebilme olanağı kazanır.

c) *Heyecan Yayılması Olarak Empati*: Sullivan'ın ortaya koyduğu bu yaklaşıma göre empati, çocuk ile ona bakım veren kişi arasında kurulan heyecansal bağ olarak tanımlanmaktadır. Empati, çocuk ile bakım veren arasındaki iletişimi sağlamaktadır. Sullivan'a göre empatinin en çok önem taşıdığı dönem 6 ve 27. aylar arasındaki dönemdir (Jersild, 1954; akt: Ünal, 1972).

Heyecan yayılması ve empati konusunda Krech ve Crutchfield (1958; akt: Ünal, 1972), başkalarının heyecanının dış görünümünden anlaşılabilirdiği durumda aynı heyecanı bireyin kendisinin de yaşayacağını belirtmektedir. Örneğin gülen biri ile birlikte gülmek ya da korkan birini gördüğümüzde yaşadığımız korku diğer kişi ile kurduğumuz empatiyi göstermektedir. Burada önemli olan nokta gözlenen belirtilerin nedeni hakkında bilgi sahibi olunması gerekliliğidir. Başka bir ifade ile birey, karşısındaki kişinin neden güldüğünü ya da korktuğunu bilmiyorsa gözlediği durum bireyde bir etki yaratmayacaktır.

2.4.3. *Empatinin Bileşenleri*

Empati ilk ortaya atıldığı dönemlerde tek boyutlu bir kavram olarak ele alınmış ve 1960'lı yıllarda Hogan tarafından tanımlanmıştır. Bu kapsamda empati, başka bir kişinin hissettiklerini hissetmeksizin, başkasının içinde bulunduğu durumu bilişsel ya da hayali olarak kavrama becerisidir (Hochstatter, 2012). Yapılan bu bilişsel tanıma karşıt olarak Mehrabian ve Epstein (1972) ise empatiyi başkalarının duygularına duyarlı davranma şeklinde betimlemişlerdir.

Hogan ile Mehrabian ve Epstein gibi empatinin tek boyutlu olduğunu belirten araştırmacıların yanı sıra birden fazla boyutunun olduğunu savunan araştırmacılar da bulunmaktadır. Empati üzerine yapılan tanımlamalarda araştırmacılar empatiye ilişkin farklı bileşenler olduğunu belirlemiş ve bu doğrultuda empatiyi kavramsallaştırmışlardır (Feshbach, 1978). Ancak empatinin tanımında olduğu gibi boyutları konusunda da anlaşmaya varılamamış ve bu noktada geliştirilen bilişsel ve duygusal modellerden hangisinin empatinin anlamına temel oluşturduğu tartışma konusu olmuştur (Broom, 2000).

2.4.3.1. Bilişsel Empati

Empatinin bilişsel çerçevesinin Lawrence Kohlberg ile yakından ilişkili olduğu düşünülmekte ve empatide duygular önemli olsa da biliş (düşünme) empatinin birincil bileşeni olarak değerlendirilmektedir (Broom, 2000; Morgan, Eagle, Esser ve Roth, 1993).

Empati bilişsel bir kavram olarak incelendiğinde başka bir kişinin ne hissettiğini anlama ve onun bakış açısına sahip olma şeklinde tanımlanmaktadır (Cohen ve Strayer, 1996). Gestalt psikologlarından Köhler (1929) bilişsel empatiyi diğer insanın duygularının anlaşılması; Mead (1934) ise uygun sosyal tepki verebilmek için başka bir bireyin rolünü almak şeklinde empatiyi kavramsallaştırmaktadır (akt: Broom, 2000). Comer ve Drollinger (1999) ise bilişsel empatiyi bireyin karşısındaki kişinin içinde bulunduğu durumu anlaması ve bu aşamada perspektif alma ya da bilişsel rol oynamanın kullanılması şeklinde belirlemiştir. Mead'ın çalışmalarına dayanarak Rogers da empati gelişiminde rol alma kavramına odaklanmış ve empatiyi, başkasının içsel referans çerçevesini algılama ve kendi bakış açısını kaybetmeden o kişi olabilme olarak tanımlamıştır (Rogers, 1975).

Yapılan bu tanımlamalardan farklı olarak Duan ve Hill (1996) empatiyi tanımlamaktan öte bilişsel empatinin zihinsel empati olarak ifade edilmesinin gerekliliğini ortaya koymuşlardır. Duan ve Hill (1996)'e göre bilişsel empati kişinin duygularını hissetmek değil, içinde bulunulan durum ve duyguları anlamaktır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, empati bilişsel olmaktan daha çok zihinsel süreçleri vurgulamaktadır.

2.4.3.2. Duygusal Empati

Duygularla yakından ilişkili bir kavram olarak (Mehrabian ve Epstein, 1972) ele alınan empatinin duygusal boyutuna ilişkin ilk tanım Hoffman tarafından yapılmıştır. Hoffman (1975)'a göre empati başka bir bireyin duygularının dolaylı olarak paylaşılmasıdır.

Goldstein, Wu ve Winner (2009, 2010)'a göre duygusal empati başkalarının hissettiğini hissetmektir. Comer ve Drollinger (1999) ise duygusal empatiyi empatik ilgi olarak kavramsallaştırmış ve başka bir bireyin ne hissettiğine ilişkin oluşturulan içsel duygusal tepki şeklinde tanımlamıştır.

Duan ve Hill (1996), bilişsel empatide olduğu gibi duygusal empati için de alternatif bir kullanım önermiş ve empatik duygular kavramının kullanılmasının daha uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kullanım ile duygusal empatinin, diğer insanların duygularını hissetme ve bu deneyimlerle ilgilenme durumunu pekiştireceği düşünülmüş ve duygusal empati, başkasının duygularına verilen anlık tepkiler olarak değerlendirilmiştir.

2.4.4. Empati Gelişimi

Empati, yaşla birlikte gelişim gösteren bilişsel ve duygusal süreçlerin işbirliği sonucunda ortaya çıkan bir ürün olarak değerlendirilmektedir (Hoffman, 1984). Tanımı konusunda anlaşmaya varılamadığı gibi empatinin gelişimi konusunda da araştırmacılar arasında fikir birliği sağlanamamış ve bu duruma yönelik farklı açıklamalar yapılmıştır.

Empati gelişimi konusunda en yaygın bilinen açıklamalardan biri Hoffman'a aittir. Hoffman (1984), empati gelişimini altı aşama ile açıklamıştır. Bu açıklama doğrultusunda ilk aşamada (birincil döngüsel tepkiler) bebek, kendini başkasından ayırt edememektedir. Bu döneme ilişkin en bilinen özellik, aynı ortamda bulunan bebeklerden biri ağlamaya başladığında diğerinin de ağlama davranışını göstermesidir. Başka bir ifade ile diğeri-ben ayrımı bu süreçte henüz yapılamamaktadır. İkinci aşamada (mimikler) bebek ve bakım veren arasında bilinçsiz bir biçimde birbirlerinin hareketlerini taklit etme davranışı görülmektedir. Bu taklit davranışları ile bireyler arasında paylaşılan duygular bir geribildirim özelliği taşımakta ve diğeri-biz duygusunun oluşumunu sağlamaktadır. Üçüncü aşama klasik koşullanma olarak ifade edilmektedir. Bu aşamada rahatsızlık duyan bir birey görüldüğünde bilişsel olarak geçmiş anıların çağırılması işlemi gerçekleşmektedir. Yaşanılan bu durum başkası yerine bireyin kendisine odaklanmasına neden olmakta ve empati yeteneğini sekteye uğratmaktadır (Cohen ve Strayer, 1996). Dördüncü aşamada (doğrudan ilişkiler) ise birey bulunduğu çevre içinde kişinin yüz ifadeleri ve

diğer ipuçlarını değerlendirerek kişinin ne yaşadığı ve ne hissettiğini belirlemeye çalışmaktadır. Beşinci aşama (dil aracılığıyla çağrışım kurma) karşısındaki bireyin sözel ifadelerinden yararlanarak duygularının anlaşılmasına çalışıldığı dönemdir. Son aşama ise empatinin en gelişmiş basamağı olarak değerlendirilmekte ve rol alma olarak kavramsallaştırılmaktadır. Birey rol alma ile kendini başkasının yerine koymakta ve karşısındaki kişinin nasıl hissedeceğini hayal etmektedir. Bu aşamada başkasının rolü alındığında, karşısındaki kişinin nasıl hissettiği, yaşananların ne ile ilgili olduğu ve karşısındaki bireyin aklından neler geçtiği düşünülebilmektedir.

Empati ve gelişimi üzerine öne çıkan modellerden biri de Feshbach (1975)'in "bütünleştirici bilişsel-duygusal modeli"dir. Feshbach (1997), empatinin bilişsel modelinin üç bileşeni olduğunu belirlemiştir. Belirlenen bu model incelendiğinde, ilk bileşen, çocuğun kendi duyguları ile diğerlerinin duygularını ayırt etmesine işaret etmekte, ikinci bileşen bireyin perspektif alma yeteneğine vurgu yapmakta, üçüncü bileşen ise duyguları deneyimleme ve tepki verme yeteneğini ifade etmektedir (Feshbach, 1997).

Feshbach ve Hoffman'ın kuramlarına benzer olarak, Eisenberg, Shea, Carlo ve Knight (1991) da küçük yaşta çocuklarda ben-diğeri ayrımının gelişmemesi nedeniyle empatik davranışların görülmesinin pek mümkün olmadığını belirlemişlerdir. Bununla birlikte araştırmacılar, küçük yaşta çocukların ilk olarak kendi ihtiyaçlarını karşılama eğiliminde olduklarını ancak bu durumun çocukluk yılları boyunca hızla azaldığını tespit etmişlerdir (Eisenberg, Carlo, Murphy ve Van Court, 1995). Yapılan araştırmalar, ilköğretim yılları boyunca davranışlarda öz-kazanıma doğru artan oranda bir yönelim olduğunu göstermektedir (Eisenberg ve diğerleri, 1997). Bu dönemde toplum tarafından kabul gören davranışların sergilenmesinin yanı sıra kişilerarası ilişkileri zenginleştirmeye yönelik tepkiler de vermeye başlanmaktadır (Eisenberg ve Shell, 1986). Eisenberg ve diğerleri (1987, 1991, 1995), öz yansıtma, perspektif alma ve başkaları odaklı yargılamaların geç çocuklukta ortaya çıktığını ve bu dönemde başkalarını analiz ederek çoklu perspektiften düşünme ve işbirliği yapabilme yeteneği kazandıklarını belirlemişlerdir.

Genel olarak geliştirilen modeller kapsamında empati gelişimi değerlendirildiğinde, bireyin yaşı empatik eğilim düzeyini için belirleyici bir faktör

niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda bireyin yaşı arttıkça bilişsel ve duygusal alanlarda yaşanan ilerlemeye bağlı olarak empatik becerinin de artması beklenmektedir.

2.4.4.1. Empati Gelişiminde Ebeveyn Etkisi

Ergenlik ile birlikte bireyin içinde bulunduğu sosyal bağlam değişmekte, aile ile kurulan ilişkiler yerini akranlar ve önemli diğerleri ile olan ilişkilere bırakmaktadır. Bu nedenle ergenlik döneminde başkaları ile sağlıklı ilişkilerin gelişiminde empatik olma düzeyi önem taşımaktadır.

Empati ile ilişkili her konuda olduğu gibi aile bağlamında ele alındığında da tartışmaların sürdüğü gözlenmektedir. Bu bağlamda varolan tartışmaların kaynağı ise hangi aile özellikleri ya da özellikler kombinasyonunun empatiyi kolaylaştırdığı noktasına dayanmaktadır (Kaufman, 2011). Hoffman (2008), Eisenberg (2000) ve Davis (1996), bu konudaki görüşleri iki ana kategoriye ayırmışlardır.

Bu görüşlerden ilki aile duygu sınırlandırmasıdır. Eisenberg tarafından ebeveyn sıcaklığı, desteği ve duyguların ifadesi şeklinde belirlenen bu kavram empati gelişimine ailenin katkısını açıklamaktadır. Eisenberg (2000), ebeveynlerine güvenli bağlanan çocukların ebeveynlerinin dikkatini çekme ve onları memnun etme eğiliminde olduklarını belirlemiş ve bu davranışların empati gelişimine katkı sağladığını ortaya koymuştur.

Davis ve Cummings (1994) ise ebeveyn sıcaklığının çocuklarda güven duygusunu geliştirdiğini, bağlanma ve duygu düzenleme yönünden çocukların gelişimine katkı sağladığını ve bu özelliklerin de empati gelişimi açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde, yapılan çok sayıda araştırma da bireyin ailesindeki duygusal ortam ile empatik tepki verebilme düzeyinin ilişkili olduğunu göstermektedir (Davis, 1996).

Aile ve empati gelişimi konusunda öne sürülen ikinci görüş ebeveynlik ve disiplin teknikleridir. Bu görüş kapsamında Davis (1996), ebeveynlerin uyguladığı tümevarımsal disiplin tekniklerini dikkate alarak değerlendirmeler yapmıştır. Uygulanan bu disiplin teknikleri ile çocuğun yanlış davranışlarının başkalarında

yarattığı olumsuz etkiler vurgulanarak ve davranışlarının sosyal sonuçları gösterilerek, fiziksel güç kullanma ya da basit sınırlamalar olmaksızın, çocuğun başkalarını merkeze alan bir bakış açısı geliştirmesi sağlanmaktadır. Benzer şekilde Hoffman (2008) da tümevarımsal disiplin tekniklerinin empati gelişimine katkı sağladığını ifade etmekte ve güç kullanmaya dayalı disiplin uygulamalarının düşük düzeyde empati kurma yeteneği ile ilişkili olduğunu belirtmektedir.

2.5. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, yapılan araştırmada yer alan değişkenlerle ilgili yurtiçi ve yurtdışında yürütülen çalışmalara yer verilmiştir. Araştırmada duygusal özerklik ve empatinin aracı etkisinin test edilmesi nedeniyle ilgili araştırmalar, ebeveyn kontrolü ve iyi oluş, ebeveyn kontrolü, özerklik ve iyi oluş ile ebeveyn kontrolü, empati ve iyi oluş çerçevesinde özetlenmiştir.

2.5.1. Ebeveyn Kontrolü ve İyi Oluş İle İlgili Yurtiçinde ve Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde ebeveyn kontrolü ile iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen yurtiçi ve yurtdışında yürütülmüş çalışmalara yer verilmiştir.

Belirtilen kapsamda ilk olarak Agaloos Pesigan, Luyckx ve Alampay (2014)'in araştırması incelenmiştir. Yaşları 17-30 arasında değişen 779 Filipinli katılımcı ile yaşlara göre kimlik gelişim süreçlerinin ele alındığı araştırmada katılımcıların kimlik gelişiminde buldukları aşama, ebeveynin kontrol uygulamalarını içeren davranışları ile depresyon ve psikolojik iyi oluş düzeylerini belirlemeye yönelik veri toplama araçlarından yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda, ebeveyninden algılanan psikolojik kontrolün depresyon ile olumlu, iyi oluş düzeyi ile olumsuz ve ebeveyninden algılanan desteğin bireyin psikolojik iyi oluş düzeyi ile olumlu yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ebeveyn etkileri ile ergen ruh sağlığı arasındaki ilişkide kimlik boyutlarının aracı rol oynadığı görülmüş ve ebeveyn etkilerinin ergen ruh sağlığı üzerinde yordayıcı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Boudreault Bouchard ve diğerlerinin (2013) yaşları 14, 16, 18 arasında değişen 605 ergenle yürüttükleri araştırmada amaç, ebeveyn uygulamalarının ergen üzerindeki etkisini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların öz-saygı ve psikolojik rahatsızlık düzeyi ile ebeveynden algıladıkları destek ve kontrolü belirlemeye yönelik ölçme araçları kullanılmıştır. Yapılan analiz işlemleri sonucunda elde edilen bulgularla anne ve babadan algılanan duygusal desteğin zamanla öz-saygıyı pekiştirdiği ve sadece 16 ve 18 yaş grubunda anneden algılanan kontrolün ergenin öz-saygı düzeyini azalttığı belirlenmiştir. Tüm yaş gruplarında psikolojik rahatsızlık düzeyinin, ebeveynden algılanan duygusal destek ile azalmakta ve kontrol ile yükselmekte olduğu bulunmuştur. Yürütülen bu araştırma ile olumlu ebeveyn uygulamalarının ergenin iyi oluşuna katkı sağladığı görülmüştür.

Ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalardan biri de Soenens, Park, Vansteenkiste ve Mouratidis (2012) tarafından psikolojik kontrolün zararlı etkilerine ilişkin kültürlerarası karşılaştırma yapmak amacıyla 290 Belçika ve 321 Güney Kore kökenli ergenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada algılanan psikolojik kontrol, bağımlılık ve öz eleştiri ile depresif belirtilere sahip olma düzeyine ilişkin ölçümler yapılmıştır. Belirlenen amaca yönelik yapılan çoklu grup yol analizi sonucunda, her iki grupta da psikolojik kontrol ile depresif kişilik özellikleri gösterme ve depresif belirtilere sahip olma arasında benzer ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, algılanan psikolojik kontrol etkisinin her iki gruba da genellenebileceğini göstermiştir.

Gök (2012), yaşları 18-42 arasında değişen 404 katılımcı ile yürüttüğü araştırmasında erken dönem uyumsuz şemalar ile şema başatma biçimleri ve ebeveynlik biçimlerinin psikolojik sağlık ile ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Belirlenen kavramlara ilişkin yapılan ölçümler sonucunda, anne baba olumsuz ebeveynlik biçimleri ile bireyin psikolojik sağlığı (depresyon, psikopatoloji ve yaşam doyumu) arasında şema alanlarının (zedelenmiş sınırlar-abartılı sınırlar ve zedelenmiş özerklik-öteki yönelimlilik) aracı rol oynadığı belirlenmiştir.

Ebeveyn kontrolü ile iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir araştırma da Sarıtaş (2012)'a aittir. Sarıtaş (2012), ergen ile anne ifadeleri arasındaki farkın araştırılması, duygu düzenleme ile ilişkili faktörler ve algılanan çocuk yetiştirme biçimleri (reddetme, duygusal yakınlık ve koruma) ile ergenin psikolojik sağlığı arasındaki ilişkide duygu düzenlemede yaşanan güçlüklerin aracı etkisine ilişkin belirlenen amaçlar doğrultusunda çalışmasını gerçekleştirmiştir. Araştırmadan elde

eldilen bulgular son amaç bağlamında ele alındığında, ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları çocuk yetiştirme biçimleri ile yaşadıkları psikolojik sorunlar arasındaki ilişkide duygu düzenlemede yaşanan güçlüklerin aracı rol oynadığı belirlenmiştir. Başka bir ifade ile anneden algılanan ebevenlik biçimleri (reddetme ve aşırı koruma) duygu düzenleme becerisini olumsuz yönde etkilemekte ve bu durum ergenin psikolojik açıdan sorun (depresyon, olumsuz duygulanım) yaşamasına neden olmaktadır.

Sönmez (2011)'in boylamsal olarak planladığı araştırmasında ise ergenin algıladığı ebeveyn kontrolüne bağlı olarak anneye yönelik olumlu sosyal davranışları ve bir yıl sonrasında algılanan kontrolün niteliğine bağlı olarak ergenin saldırganlık düzeyi ile olumsuz arkadaşlara sahip olma durumu incelenmiştir. Bu kapsamda 355 ergen ve anneleri ile yürütülen araştırma sonucunda, algılanan davranışsal kontrolün her iki cinsiyette de anneye yönelik olumlu sosyal davranışı yordadığı ancak algılanan psikolojik kontrol açısından benzer durumun sadece erkekler için geçerli olduğu bulunmuştur. Ayrıca algılanan davranışsal kontrolün olumsuz arkadaşlık niteliği puanlarını yordadığı da gösterilmiş ve anneden algılanan her iki kontrol biçiminin de ergenin saldırganlık düzeyini açıkladığı belirlenmiştir.

Ebeveyn kontrolü ile iyi oluş arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalardan biri de Kındap, Sayıl ve Kumru (2008) tarafından yapılmıştır. Bu kapsamda anneden algılanan kontrol ile ergenin arkadaşlıkları, psikososyal ve akademik uyumu arasındaki ilişkide benlik değerinin aracı rolü incelenmiştir. Belirlenen amaç doğrultusunda kavramlara ilişkin ölçümler gerçekleştirilmiş ve analiz işlemleri sonucu elde edilen bulgularla kızlar için geliştirilen modelde, davranışsal kontrol ile yalnızlık ve davranışsal kontrol ile okul başarısı arasında benlik değerinin aracı rol oynadığı bulunmuştur. Benzer analiz işlemleri erkekler için tekrarlandığında davranışsal kontrolün benlik değeri aracılığıyla yalnızlık ve olumlu arkadaşlara sahip olma durumunu açıkladığı belirlenmiştir. Özetle, araştırma bulguları algılanan ebeveyn davranışlarının ergen iyi oluşunu etkilediğini göstermektedir.

Alanyazın ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişki açısından incelendiğinde, algılanan ebeveyn davranışlarının ergen iyi oluşunu olumlu ya da olumsuz yönde etkilediği ve bu etkinin bir kısmı ya da tamamının kimlik boyutları, şema alanları, duygu düzenleme ve benlik değeri gibi değişkenler yoluyla gerçekleştiği görülmüştür.

2.5.2. Ebeveyn Kontrolü, Özerklik ve İyi Oluş İle İlgili Yurtiçinde ve Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Araştırmanın bu aşamasında ebeveyn kontrolü, özerklik ile iyi oluş arasındaki ilişkileri inceleyen yurtiçi ve yurtdışı çalışmalara yer verilmiş ve çalışmalar, kavramlar arasındaki ilişki kapsamında amaçları açısından özetlenmiştir.

Özerklik ile iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalardan biri Inguglia, Ingoglia, Liga, Lo Coco ve Lo Cricchio (2014) tarafından yürütülmüştür. Araştırmacıların özerklik ve ilişkisellik ihtiyacı ile ebeveyninden algılanan destek ve psikolojik rahatsızlık arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışma, yaşları 17-26 arasında değişen 325 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular, ebeveyn desteğinin özerklik ve ilişkisellik ihtiyacını yordadığını göstermiştir. Ortaya çıkan bu duruma ek olarak, ilişkisellik ihtiyacının yalnızca ergenler için dışsallaştırma problemleri, stress, kaygı, depresyon ve yalnızlığı yordadığı ve özerkliğin de depresyon ve yalnızlık ile olumsuz yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, hem ergen hem de beliren yetişkinlik dönemindeki bireyler için ebeveyn desteği ve psikolojik sağlık ile ilişkisellik ve özerklik arasında ilişki bulunmuştur.

Toprak (2014), ergenlerde psikolojik sağlamlık ve ihtiyaç doyumunun mutluluk ve yaşam doyumuna etkisini incelediğini araştırmasını, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Zonguldak ili Ereğli İlçesinde bulunan Anadolu Lisesi, Meslek Liseleri ve Genel Liselerin 10.,11. ve 12. sınıfına devam eden 477 lise öğrencisi ile gerçekleştirmiştir. Araştırmada, analiz işlemleri sonucu elde edilen bulgular, ergenlerde psikolojik sağlamlık ve ihtiyaç doyumunun (özerklik, ilişkisellik ve yeterlik) ayrı ayrı mutluluk ve yaşam doyumunu yordadığını göstermiştir.

İhtiyaç doyumu ve yaşamı sürdürme ile sınırlandırılmış bir iyi oluş modeli geliştirme üzerine araştırmasını planlayan Eryılmaz (2012) ise yaşları 14-16 arasında değişen 227 ergen ile çalışmıştır. Belirlenen amaca yönelik analiz işlemleri sonucunda, geliştirilen modelde, ihtiyaç doyumunun öznel iyi oluşun en güçlü yordayıcısı olduğu belirlenmiş ve yaşamı sürdürme nedenlerinin öznel iyi oluş üzerinde orta düzeyde doğrudan bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Aynı zamanda ihtiyaç doyumu ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide yaşamı sürdürme nedenlerinin aracı rol oynadığı da belirlenmiştir.

Ebeveyn davranışları, özerklik ve iyi oluş kapsamında Kocayörük (2012) tarafından yaşları 14-18 arasında değişen 525 lise öğrencisi ile yürütülen araştırmada, ergenlerde anne-baba algısı, duyuşsal iyi oluş ve özerk benlik yönetimi arasındaki ilişkiler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda verilerin toplanmasında Anne-Baba Algı Ölçeği (Robbins, 1994), Olumlu-Olumsuz Duygulanım Ölçeği Watson ve diğerleri, 1988) ve Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği (Sheldon ve diğerleri, 1996)'nden yararlanılmıştır. Yapılan analiz işlemleri sonucunda, anne-baba algısının özerk benlik yönetimi (bireysel farkındalık ve seçim hakkı) ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda elde edilen bulgularla, baba algısının hem doğrudan hem de özerk benlik yönetimi aracılığıyla (kısmi aracılık) olumlu ve olumsuz duygulanım üzerinde etkili olduğu gösterilmektedir. Benzer durum anne algısı açısından incelendiğinde, özerk benlik yönetiminin anne algısı ile olumsuz duygulanım arasında tam aracı, olumlu duygulanım arasında kısmi aracı etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Van Petegem, Beyers, Vansteenkiste ve Soenens (2012) ise ergen özerkliği ile psikososyal işlevselliği arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlar ve yaşları 14-20 arasında değişen 707 Belçikalı katılımcı ile çalışmışlardır. Özerklik, öznel iyi oluş, problem davranışlar ve ilişkisel işlevsellik durumlarını belirlemeye yönelik yapılan ölçümler sonucunda araştırmacılar bağımsız karar verme, tanımlanmış bağımlılık ve dışsal bağımlılığın problem davranışlar ile dışsal bağımlılık, tanımlanmış bağımlılık ve yansıtılmış bağımlılığın ise iyi oluş ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Başka bir ifade ile bağımsız karar verme davranışları problem davranışları yordadığı bulunmuş ayrıca bağımlı-bağımsız karar verme davranışları bireyin psikososyal işlevselliği ve uyumsuz davranışlarını açıkladığı belirlenmiştir.

Özerklik ve iyi oluş ilişkisi açısından yürütülen bir başka araştırma Özer (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Öz-belirleme kuramı çerçevesinde ihtiyaç doyumu, içsel güdülenme ve bağlanma stillerinin öznel iyi oluşla ilişkilerini araştırmak üzere planlanan araştırma 404 kadın, 234 erkek olmak üzere 638 katılımcı ile yürütülmüş ve araştırma sonucunda, ihtiyaç doyumunun (özerklik, yeterlik ve ilişkisellik), güdülenmenin (içsel güdülenme ve güdülenememe) ve bağlanma stillerinin (güvenli bağlanma) öznel iyi oluşu anlamlı düzeyde ve olumlu yönde açıkladığı bulunmuştur.

Noom, Dekovic ve Meeus (2005) ise araştırmalarında özerklik ve bağlanmanın ergenin psikososyal uyumuna etkisini incelemişlerdir. Bu amaca yönelik olarak yaşları 12-18 arasında değişen 400 katılımcı ile çalışılmıştır. Araştırmada özerklik düzeyi, bağlanma türleri, sosyal ve akademik yeterlikler, öz-saygı düzeyi, problem davranış ve depresif duygu durumunun belirlenmesi amacıyla veri toplama araçlarından yararlanılmıştır. Elde edilen verilerle yürütölen analiz işlemleri sonucunda sadece özerklik ve bağlanmanın toplam etkisinin psikososyal uyumu yordadığı belirlenmiştir.

Araştırmanın bu bölümüne ilişkin alanyazın incelendiğinde, ebeveyn davranışlarının bireyin özerk olma durumunu yordadığı ve benzer biçimde özerkliğin de iyi oluş düzeyini açıkladığı görölmüştür. Ulaşılan bu sonuç doğrultusunda araştırmada da benzer bir ilişkinin varlığı incelenmiş ancak daha belirgin olarak ebeveyn kontrolü ile ilişkisi kapsamında özerkliğin, iyi oluş üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

2.5.3. Ebeveyn Kontrolü, Empati ve İyi Oluş İle İlgili Yurtiçinde ve Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde ebeveyn kontrolü (anne baba davranışları), empati ve iyi oluş arasındaki ilişkiyi vurgulayan yurtiçi ve yurtdışı çalışmalara yer verilmiştir.

Empati ile iyi oluş arasındaki ilişkiyi ortaya koyan araştırmalardan biri Wei, Liao, Ku ve Shaffer (2011) tarafından yapılmıştır. Araştırmada bağlanma ile iyi oluş arasındaki ilişki öz duyarlılığın aracı etkisi açısından incelenmiş ve 1195 üniversite öğrencisi ve 2136 yetişkinden oluşuan iki ayrı grup ile çalışılmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda veriler, Yakın İlişki Deneyimleri Ölçeği (Brennan, Clark ve Shaver, 1998), Öz-Duyarlılık Ölçeği (Neff, 2003), Dengelenmiş Duygusal Empati Ölçeği (Mehrabian, 2000), Oxford Mutluluk Anketi (Hills ve Argyle, 2002), Yaşam Doyumu Ölçeği (Diener ve diğerleri, 1985), Olumlu-Olumsuz Duygulanım Ölçeği (Watson ve diğerleri, 1988) kullanılarak elde edilmiş ve analiz işlemleri gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular ilk grupta öz-duyarlılığın kaygılı bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide aracı etkiye sahip olduğunu, öte yandan duygusal empatinin hem kaygılı hem de kaçınmalı bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide aracı rol oynadığını göstermiştir. Benzer şekilde analizler yetişkin grup için tekrarlandığında

öz-duyarlılığın ilk grupta olduğu gibi kaygılı bağlanma ile öznel iyi oluş arasında aracı rol oynadığı, duygusal empatinin de kaçınmacı bağlanma ile iyi oluş arasında ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Yapılan analiz işlemlerinde ilk gruba karşıt olarak duygusal empatinin kaygılı bağlanma ve iyi oluş arasında aracı rol oynamadığı fakat öz-duyarlılığın kaçınmalı bağlanma ile iyi oluş arasındaki ilişkide bu rolü üstlendiği belirlenmiştir.

Türkiye’de empati-iyi oluş ilişkisinin ele alındığı araştırmalardan biri Acun Kapıkıran (2011) tarafından yürütülmüştür. Araştırmacının empatik eğilim, suçluluk ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkide olumlu ve olumsuz bilgiye odaklanmanın aracı etkisini incelediği çalışmada, veriler yaşları 17-32 arasında değişen 314 katılımcı üzerinden elde edilmiştir. Belirlenen amaca yönelik uygulanan yapısal eşitlik modeli analizi sonucunda ise olumlu bilgiye odaklanmanın empatik eğilim ile iyi oluş arasındaki ilişkide kısmi, suçluluk ile iyi oluş arasındaki ilişkide tam aracılık rolü oynadığını belirlenmiştir.

Şimşek ve Bozanoğlu (2011) ise benlik saygısı ile ruh sağlığı arasındaki ilişkide empatik eğilimin aracılık rolünü belirlemeye yönelik olarak planladıkları araştırmalarını yaş ortalaması 20.6 olan 450 kişilik grup üzerinde gerçekleştirmişlerdir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada Benlik Saygısı Ölçeği (Rosenberg, 1965), Empatik Eğilim Ölçeği (Dökmen, 1988), Olumlu-Olumsuz Duygulanım Ölçeği (Watson ve diğerleri, 1988), Yaşam Doyumu Ölçeği (Diener ve diğerleri, 1985) ve Kısa Semptom Envanteri (Derogatis, 1992)’ni kullanmışlardır. Amaca yönelik yapılan analiz işlemleri sonucunda, belirlenen grupta empatik eğilimin, benlik saygısı ile olumlu ruh sağlığı arasındaki ilişkide kısmen, benlik saygısı ile olumsuz ruh sağlığı arasındaki ilişkide ise tam aracı etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Empati ile iyi oluş arasındaki ilişkilerin ebeveynle kurulan bağ açısından da incelendiği araştırmalardan biri de Bayraktar, Sayıl ve Kumru (2009) tarafından yürütülmüştür. Amerika’da ebeveyn ve akrana bağlanma, olumlu-olumsuz sosyal davranışlar, benlik saygısı ve empati arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmada geliştirilen modelin Türk örneklemindeki geçerliği sınanmıştır. Bu amaca yönelik olarak kullanılan ölçme araçları ile bireylerin empati, saldırganlık, benlik algısı, ebeveyn ve akrana bağlanma ile olumlu sosyal davranış gösterme durumları

belirlenmeye çalışılmıştır. Ankara’da okuyan 438 öğrenci ile yapılan bu araştırma sonucunda, kız ergenler için oluşturulan benlik saygısı modelinde, ebeveyne bağlanmanın benlik saygısı ve empati gelişimini açıkladığı; empatik olma durumunun olumlu sosyal davranış ve saldırgan davranışları yordadığı ve saldırganlığın benlik saygısı ile negatif yönde ilişkili olduğu ortaya konulmuş, ebeveyne bağlanma ile benlik saygısı arasındaki ilişkide empati ve saldırganlığın aracı etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde erkekler için geliştirilen model değerlendirildiğinde ebeveyn ve akrana bağlanmanın benlik saygısını doğrudan yordadığı, empatinin olumlu sosyal davranışlar ile pozitif, saldırgan davranışlar ile negatif yönde ilişkili olduğu ve son olarak olumlu sosyal davranışların benlik saygısına pozitif, saldırgan davranışları ise negatif yönde etkilediği bulunmuş, kız ergenlerin aksine erkek ergenlerde empati ve olumlu sosyal/saldırgan davranışların aracılık rolüne rastlanılmamıştır. Üniversite öğrencileri için sınıması yapılan benlik saygısı modelinde ise empati ve olumlu sosyal davranışların aracılık etkisi belirlenmiş ancak bu etkiler anlamlı bulunmamıştır.

Granello (1999)’nun iyilik hali, empatik beceri ve sosyal destek ağları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yürüttüğü araştırmasında ise yaşları 18-22 arasında değişen 91 üniversite öğrencisi ile çalışılmıştır. Araştırma sürecinde iyilik hali, empati ve sosyal destek düzeyinin belirlenmesine yönelik kullanılan ölçme araçları ile veriler elde edilmiş ve analiz işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen bulgular, empatik beceri ve sosyal desteğin iyilik halini yordamadıklarını başka bir ifade ile iyilik hali üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadıklarını göstermiştir.

Sonuç olarak, alanyazın ebeveyn davranışları, empati ve iyi oluş arasındaki ilişkiler açısından incelendiğinde, empatik olma becerisinin hem ebeveyn davranışları hem de bireyin iyi oluş düzeyi ile ilişkili olduğu görülmüştür. Empatinin her iki değişkenle de anlamlı ilişkilere sahip olması dikkate alınarak bu çalışmada algılanan ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı etkisi incelenmiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ile verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, orta ergenlik döneminde bulunan ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları kontrol ile iyi oluşları arasındaki ilişkide duygusal özerklik ve empatinin aracı rolünü incelemek amacıyla ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır.

Tarama modelleri arasında yer alan ilişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasında, birlikte gösterilen değişimin varlığını ve değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan modellerdir. Değişkenler arasındaki ilişki, karşılıklı ya da kısmi bağımlılık kaynaklı olabileceği gibi üçüncü bir değişkenin etkisiyle de ortaya çıkabilir (Karasar, 2013).

Bu çalışmada veri analiz tekniği bağlamında ele alınan değişkenler yordanan, yordayıcı ve aracı değişken olarak gruplandırılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın yordanan değişkeni ergenin iyi oluşu, yordayıcı değişkeni ebeveyn kontrolü (anneden algılanan psikolojik kontrol, babadan algılanan psikolojik kontrol, anneden algılanan davranışsal kontrol ve babadan algılanan davranışsal kontrol) ve aracı değişkenleri ise duygusal özerklik ve empatidir. Araştırmada ebeveyn kontrolü ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerklik ve empatinin aracılık rolü incelenmektedir.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2013-2014 eğitim-öğretim yılı Ankara ili Altındağ, Çankaya, Mamak ve Yenimahalle ilçelerinde, ortaöğretim kurumlarının dokuzuncu, 10. ve 11. sınıflarına devam eden 755 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ile anne ve babalarının eğitim düzeylerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2

Çalışma Grubunda Yer Alan Öğrencilerin Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Değişkenler	Dağılım	
Cinsiyet	f	%
Kadın	405	53.6
Erkek	347	46.0
Kayıp veri	3	0.4
Toplam	755	100
Yaş	f	%
18 yaş	2	.3
17 yaş	64	8.5
16 yaş	243	32.2
15 yaş	199	26.4
14 yaş	240	31.8
13 yaş	3	0.4
Kayıp veri	4	0.5
Toplam	755	100
Sınıf Düzeyi	f	%
9. sınıf	300	39.7
10.sınıf	195	25.8
11.sınıf	258	34.2
Kayıp veri	2	.3
Toplam	755	100
Anne Eğitim Düzeyi	f	%
Okuma yazma bilmiyor	1	.1
Okuma yazma biliyor	6	.8
İlkokul mezunu	146	19.3
Ortaokul mezunu	119	15.8
Lise mezunu	263	34.8
Üniversite mezunu	181	24.0
Yüksek lisans veya doktora mezunu	34	4.5
Kayıp veri	5	.7
Toplam	755	100
Baba Eğitim Düzeyi	f	%
Okuma yazma bilmiyor	1	.1
İlkokul mezunu	72	9.5
Ortaokul mezunu	98	13.0
Lise mezunu	227	30.1
Üniversite mezunu	269	35.6
Yüksek lisans veya doktora mezunu	82	10.9
Kayıp veri	6	.8
Toplam	755	100

Çizelge 2 cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde, araştırmaya katılan grubun %53.6'sının kız, %46'sının erkek öğrencilerden oluştuğu ve %0.4'ünün cinsiyet belirtmediği görülmektedir. Yaş aralıkları 13-18 arasında değişen katılımcıların %32.2'sinin 16, %31.8'inin 14, %26.4'ünün 15, %8.5'inin 17,

%0.4'ünün 13 ve %0.3'ünün 18 yaşında oldukları belirlenmiştir. Bunun yanında %0.5'inin ise duruma ilişkin bilgi vermediği görülmüştür. Katılımcıların sınıf düzeyine göre dağılımları incelendiğinde, %39.7'sinin 9.sınıf, %34.2'sinin 11. sınıf ve %25.8'inin 10. sınıfa devam ettikleri %0.3'ünün ise öğrenim görmekte oldukları sınıf düzeyini belirtmedikleri gözlenmiştir.

Çizelge 2 katılımcıların anne-babaları ya da anne-babalarının yerine geçen kişilerin eğitim düzeyleri açısından incelendiğinde, katılımcı annelerinin %34.8'inin lise mezunu, %24'ünün üniversite mezunu, %19.3'ünün ilkokul mezunu, %15.8'inin ortaokul mezunu, %4.5'inin yüksek lisans veya doktora yaptığı, %0.8'inin okur yazar olduğu ancak herhangi bir okuldan mezun olmadığı ve %0.1'inin ise okuma-yazma bilmediği belirlenmiştir. Benzer şekilde baba eğitim düzeyi açısından dağılım incelendiğinde, katılımcı babalarının %35.6'sının üniversite mezunu, %30.1'inin lise mezunu, %13'ünün ortaokul mezunu, %10.9'unun yüksek lisans veya doktora mezunu, %9.5'inin ilkokul mezunu olduğu ve %0.1'inin ise okuma-yazma bilmediği görülmüştür. Bunun yanında katılımcılardan hiçbirinin babasının yalnızca okuma-yazma bilen grupta yer almadığı tespit edilmiştir. Belirlenen istatistiklerin yanı sıra dağılım özellikleri açısından katılımcıların %0.7'sinin anne, %0.8'inin ise baba eğitim düzeyine ilişkin bilgi vermediği saptanmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verilerin toplanması sürecinde katılımcılara ilişkin kişisel bilgiler “Kişisel Bilgi Formu”, algılanan ebeveyn kontrolü “Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği/Ergen Sürümü”, empatik eğilim düzeyleri “Temel Empati Ölçeği”, ebeveynlerinden kopma ve bağımsızlaşma düzeyleri “Duygusal Özerklik Ölçeği” ve iyi oluş düzeyleri “Varoluşsal İyi Oluş Ölçeği” kullanılarak değerlendirilmiştir.

Veri toplama araçlarının özellikleri, puanlaması ve geçerlik-güvenirlik çalışmalarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyeti, yaş, sınıf düzeyi ve anne-babalarının eğitim düzeyine ilişkin bilgiler, çalışma grubunun özelliklerinin belirlenmesi açısından araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile elde edilmiştir.

3.3.2. Leuven Algılanan Ana-Babalık Ölçeği/Ergen Sürümü (LAAÖ/E)

Soenens, Beyers ve Goossens (2004) tarafından ergenlerin ebeveyn davranışlarına yönelik algılarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. LAAÖ/E duyarlık, özerklik desteği, psikolojik kontrol ve davranışsal denetim olarak isimlendirilen dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlardan duyarlık, anne ve babadan algılanan destek ve yakınlığın derecesini; özerklik desteği, ergenin aldığı karar ve yaptığı planların anne-babası tarafından desteklenme durumunu; psikolojik kontrol, ergenin özellikle psikolojik yaşantılarına karışmaya yönelik zorlayıcı ve müdahale edici kontrol sürecini; davranışsal denetim, kurallar ve ilkelerle anne ve babanın etkin kontrol davranışını ölçmektedir. Her alt boyutunda 7 madde bulunan ölçek, 28 maddeden oluşmaktadır. Ergenlerin anne-babalarının kendilerine yönelik davranışlarını değerlendirdikleri ölçekte her bir maddeyi 1-5 (1-hiç doğru değil, 2-genellikle doğru değil, 3-biraz doğru, 4-genellikle doğru, 5-her zaman doğru) arasında derecelendirmeleri istenmektedir. Ölçek toplam puan vermemekte, her alt boyut için ayrı puan hesaplanmaktadır.

LAAÖ/E'nin orjinal formunun geçerlik-güvenirlik çalışmaları 15-22 yaş arası 1883 kişilik örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda hem anne hem de babalardan elde edilen verilerle dört faktörlü model doğrulanmış ve elde edilen standardize edilmiş doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ergenlerin anne ($\chi^2=1.96$, SRMR=.06, CFI=.96, RMSEA=.06) ve babaları ($\chi^2=2.15$, SRMR=.07, CFI=.95, RMSEA=.07) için elde edilen uyum iyiliği göstergelerinin iyi uyuma işaret ettiğini göstermiştir (Soenens, Vansteenkiste, Luyten, Duriez ve Goossens, 2005). Ölçeğin geçerliğine ilişkin ulaşılan bu sonuçlar yapılan araştırmalarla da desteklenmiştir (Soenens, Beyers, Vansteenkiste, Sierens, Luyckx ve Goossens, 2004; Soenens, Vansteenkiste, Luyckx, Duriez ve Goossens, 2008). Ölçeğin güvenirliğine ilişkin yapılan analizler sonucunda ise boyutların iç tutarlılık

katsayıları ergen-anne sürümü için .76-.90 arasında ve ergen-baba sürümü için .71-.91 arasında yer aldığı belirlenmiştir.

LAAÖ/E'nin Türk kültürüne uyarlaması Sevim (2014) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin çalışması Ankara üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve İstanbul, Ankara, Niğde, Kahramanmaraş ve Siirt illerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı liselerde okuyan 14-23 yaş arası 643 katılımcıdan elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Yapılan ilk analiz sonuçlarında anne ve baba formlarında bazı maddelerin faktör yükleri düşük olduğundan analizden çıkarılmış ve modifikasyon uyarıları dikkate alınarak model yeniden test edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, dört faktörlü model (duyarlılık, özerklik desteği, psikolojik kontrol ve davranışsal denetim) hem anne ($\chi^2=646.94$, SRMR=.06, CFI=.97, RMSEA=.06) hem de baba ($\chi^2=647.88$, SRMR=.07, CFI=.96, RMSEA=.07) formu için doğrulanmış ancak orjinal ölçekte 28 olan madde sayısının ergen-anne sürümü için 21, ergen-baba sürümü için 19'a düştüğü görülmüştür. Yapı geçerliliğinin incelenmesinin ardından ölçüt bağıntılı geçerlik durumu araştırılmış ve ölçeğin Ana-Baba ve Akarana Bağlanma Ölçeği (AABÖ), Beck Depresyon Envanteri ve Stresle Baş Etme Ölçeği ile ilişkisi incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğinin olduğu bulunmuştur.

Uyarlama çalışmasında ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliğine ilişkin sonuçlar, ergen-anne sürümünde duyarlılık .88, davranışsal denetim .58, psikolojik kontrol .81 ve özerklik desteği .72; ergen-baba sürümünde ise duyarlılık .91, davranışsal denetim .78, psikolojik kontrol .77 ve özerklik desteği .67 olarak hesaplanmıştır.

Algılanan Ana-Babalık Ölçeği madde toplam korelasyonları incelendiğinde, ergen-anne sürümünde duyarlılık .55-.77, davranışsal denetim .30-.56, psikolojik kontrol .53-.67 ve özerklik desteği .52-.70; ergen-baba sürümünde ise duyarlılık.67-.81, davranışsal denetim .52-.70, psikolojik kontrol .47-.55 ve özerklik desteği .30-.55 arasında olduğu görülmüştür.

Geliştirme ve uyarlama çalışmalarından farklı olarak, bu araştırmada, ergenin anne ve babasından algıladığı kontrolün belirlenmesi amacıyla ölçeğin sadece psikolojik kontrol ve davranışsal denetim boyutlarından yararlanılmıştır. Bu

doğrultuda psikolojik kontrol boyutunda 8 ve davranışsal denetim boyutunda 9 olmak üzere 17 madde kullanılarak belirtilen boyutlara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Kullanılan boyutlara ilişkin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve iç tutarlılık katsayıları anne psikolojik kontrol için .71, anne davranışsal denetim için .73 ve baba psikolojik kontrol için .76, baba davranışsal denetim için .76 bulunmuştur. Sonuç olarak, elde edilen değerler ölçeğin psikometrik özelliklerinin bu araştırmada kullanılmak için yeterli olduğu şeklinde yorumlanmış ve ölçek maddelerinin bazıları EK D.1 ve D.2’de verilmiştir.

3.3.3. Duygusal Özerklik Ölçeği (DÖÖ)

Steinberg ve Silverberg (1986) tarafından ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları özerklik düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek iki bilişsel ve iki duyuşsal olmak üzere dört alt ölçekten oluşmaktadır. Bilişsel alt ölçekler, idealleştirmeme ve anne-babayı birey olarak görme; duyuşsal alt ölçekler ise bağımsızlık ve bireyselleşmedir. Alt ölçeklerden idealleştirmeme, “anne-babanın mükemmel insan olmadığına ilişkin farkındalığın oluşması”; bağımsızlık, “bireyin kendi davranışlarının sorumluluğunu almaya başlaması”; bireyselleşme, “anne-babadan farklı, özerk ve yeterli bireyler olarak benlik duygusunun gelişimi”; ana-babayı birey olarak görme ise “anne-babasının ebeveynlik rollerinin dışında başka rollerinin de olduğunun farkına varılması” gibi özellikleri ölçmektedir (Rutkowski, 2011). DÖÖ’de idealleştirmeme boyutunda beş madde, ana-babayı birey olarak görme boyutunda altı madde, bağımsızlık alt boyutunda dört madde ve bireyselleşme alt boyutunda ise beş maddeden bulunmaktadır. Likert tipi dörtdü dereceleme (4-bana uygun değil, 3-bana uygun değil, 2-bana uygun, 1-bana tamamen uygun) olarak belirlenen ölçek toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Her bir boyutun ayrı ayrı değerlendirilebildiği ölçekte (Beyers, Goossens, Vasant ve Mors, 2003), toplam puan 20-80 arasında değişmektedir.

Steinberg ve Silverberg ölçeğin geliştirilmesi aşamasında çalışmalarını 6., 8. ve 9. sınıf öğrencileri üzerinde yürütmüşlerdir. Bu aşamada yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucu, başlangıçta 28 maddeden oluşan ölçekte madde sayısı 20 maddeye düşmüştür. Ölçekten madde çıkarılmasının nedeni olarak 8 maddenin ölçeğin

güvenirliğini belirlemede karışıklığa yol açması gösterilmiş ve bu karar, ölçeği geliştiren araştırmacıların iç tutarlılık analizi sonrasında ulaştıkları sonuçlar kapsamında verilmiştir (Rutkowski, 2011). Geçerlik çalışmalarının ardından yapılan güvenirlik çalışmalarında ise alt boyutların iç tutarlılık katsayıları idealleştirmeme için .63, bağımsızlık için .51, bireyselleşme için .60 ve ana-babayı birey olarak görme boyutu için .61 olarak bulunmuş, tüm alt ölçekler için bu değer .75 olarak hesaplanmıştır.

Duygusal Özerklik Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması, Deniz (2010) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmaları 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Ankara ili merkez ilçelerinde bulunan ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının 8, 9, 10, 11 ve 12. sınıfında öğrenim gören ve yaşları 14-18 yaş arasında değişen 720 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada ilk olarak yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucu faktörlerin belli bir düzende dağılmadığı ve ana-babayı birey olarak görme boyutunun düşük faktör yük değerlerine sahip olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgudan yola çıkarak ölçeğin üç boyutlu yapısının test edilmesine karar verilmiştir. Bu aşamanın ardından Satorra-Bentler düzeltilmesi yapılarak uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda $\chi^2=317.14$, $sd=74$ ve $\chi^2/sd=4.29$; $p<.01$ bulunmuştur. Bunun yanı sıra χ^2 'nin örneklem büyüklüğünden etkilenmesi nedeniyle diğer uyum iyiliği indeksleri de incelenmiş (RMSEA=.07, NNFI=.91, CFI=.93, GFI=.93, SRMR=.62) ve ölçeğin Türk örnekleminde geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ölçeğin güvenirlik düzeyinin incelenmesinde, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve idealleştirmeme alt boyutu için .71, bağımsızlık alt boyutu için .64 ve bireyselleşme alt boyutu için .67 bulunmuştur. Ölçeğin tüm alt boyutlara ilişkin iç tutarlılık katsayısı ise .79 olarak hesaplanmıştır.

Bu araştırmada ise ergenlerin duygusal özerklik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla ölçekten alınan toplam puanlar kullanılmıştır. Elde edilen puanların güvenirliği Cronbach Alfa katsayısı ile incelenmiş ve yapılan güvenirlik analizi sonucunda bu çalışma için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .79 olarak hesaplanmıştır. Ölçme aracına ilişkin yapılan tüm incelemeler dikkate alındığında belirtilen özelliğin ölçülmesinde ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmış ve ölçeğe ilişkin bazı maddeler EK E'de verilmiştir.

3.3.4. Temel Empati Ölçeği (TEÖ)

Jolliffe ve Farrinton (2006) tarafından dört temel duygu (korku, öfke, üzüntü, mutluluk) çerçevesinde ergenlerde empati düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir (Topçu, Erdur Baker ve Çapa Aydın, 2010). Ölçek, bilişsel ve duygusal olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlardan bilişsel alt boyut, başkasının bir olay ya da durumdan nasıl hissedebileceğini anlama ve bu hislerin farkında olma düzeyini; duygusal boyut ise olay ya da durumu yaşayan kişi ile aynı hissetme ve bunu karşısındaki kişiye iletme (Staub, 1987; akt: Topçu, Erdur Baker ve Çapa Aydın, 2010) becerisini ölçmektedir. Ölçekte bilişsel boyutta 9, duygusal boyutta 11 madde bulunmaktadır. Likert tipi beşli derecelmeli (1=Kesinlikle katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Ne katılıyorum ne katılmıyorum, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum) olarak geliştirilen ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutların ayrı ayrı değerlendirebildiği ölçekte, bilişsel boyuttan alınabilecek en düşük puan 9, en yüksek puan 45, duygusal empati boyutundan ise alınabilecek en düşük puan 11, en yüksek puan 55'tir. Tüm alt boyutlardan alınabilecek puanlar en düşük 20 en yüksek 100 olarak hesaplanmıştır.

Jolliffe ve Farrinton (2006), ölçeğin geliştirilmesi aşamasında ilk olarak yaş ortalaması 14.8 olan 363 ergene 40 maddeden oluşan beşli likert tipindeki formu uygulamışlardır. Bu uygulama sonucu yapılan açımlayıcı faktör analizinde 20 madde uygun olmadığı için ölçekten çıkarılmış ve 20 maddeden oluşan yeni bir form ile farklı bir grup üzerinde çalışma yinelenmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi ile daha önce belirlenen iki faktörlü yapı desteklenmiş ($\chi^2=.89$, SRMR=.86 ve RMSEA=.06) ve ölçeğin yapı geçerliğinin sağlandığına ilişkin kanıtlar elde edilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin yapılan analizlerde ise iç tutarlılık katsayıları bilişsel boyut için .79, duygusal boyut için .85 olarak hesaplanmıştır.

Temel Empati Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması Topcu, Erdur Baker ve Çapa Aydın (2010) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik-güvenirlik çalışmaları 13-21 yaş arası 358 ve 359 kişilik iki ayrı çalışma grubu ile gerçekleştirilmiştir. İlk çalışma grubu ile yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeksleri (GFI=.79, AGFI=.74 ve RMSEA=.10) değerlendirildiğinde model uyumunun yeterli

olmadığı görülmüştür. AMOS programının modifikasyon uyarıları dikkate alınarak yapılan analiz sonucunda GFI=.88, AGFI=.84 ve RMSEA=.07 bulunmuştur. Bu sonuçlar incelendiğinde, düzeltilen modelin iki faktörlü yapısının doğrulandığı görülmüştür. Ölçme modelinin son halinin doğrulanıp doğrulanmadığı ise 359 kişilik ikinci çalışma grubu üzerinde yapılan çalışma ile incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, uyum indeksleri GFI=.90, AGFI=.87 ve RMSEA=.06 bulunmuş ve yapı geçerliğinin sağlandığına ilişkin kanıtlar elde edilmiştir. Bunun yanı sıra ölçeğin ayırıcı geçerliği Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri, Geleneksel Zorbalık Anketi ile ilişkisine bakılarak incelenmiş ve hem bilişsel hem de duygusal alt boyutlarıyla ters yönde ilişkiler bulunmuştur.

Temel Empati Ölçeği'nin güvenilirlik çalışmaları sonucunda 358 kişilik birinci grup veri setinde iç tutarlılık katsayısı bilişsel boyut için .79, duygusal boyut için .74 bulunmuştur. İkinci grup veri seti (359 kişi) için bu değerler sırasıyla .80 ve .76 olarak hesaplanmıştır.

Ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerklik ve empatinin aracı rolünün incelendiği bu çalışmada, ergenlerin empatik eğilimlerini belirlemek için ölçeğin bilişsel ve duygusal empati boyutu birlikte kullanılmış ve yapılan güvenilirlik analizi sonucu iç tutarlılık katsayısı .81 bulunmuştur. Elde edilen bulgu, Temel Empati Ölçeği'nin psikometrik özelliklerinin çalışmada kullanılması için uygun olduğu sonucuna ulaşılmasını sağlamış ve ölçek maddelerinin bazıları EK F'de verilmiştir.

3.3.5. Varoluşsal İyi Oluş Ölçeği (VİOÖ)

Şimşek ve Kocayörük (2013) tarafından bireyin kendi yaşamına ilişkin değerlendirmelerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, geçmiş, şimdi ve gelecek zaman perspektifi olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlardan geçmiş zaman boyutu, bireyin yaşam projesinin tamamlanmış bölümünü değerlendirmekte ve bu boyutta pişmanlık duygusuna ilişkin sıfatlar yer almaktadır. Ölçeğin ikinci alt boyutunu bireyin yaşam projesinin şu andaki kısmını değerlendirdiği şimdi boyutu oluşturmakta ve bu bölümde yaşam projesini sürdürmeye ilişkin 12 sıfat bulunmaktadır. Diğer bir boyut olan gelecek alt boyutunda ise umutlu olma durumuna yönelik 12 sıfat ile yaşam projesi değerlendirilmektedir.

Ölçeğin geçmiş boyutunda 7, şimdi boyutunda 11 ve gelecek boyutunda 6 madde bulunmaktadır. Likert tipi beşli derecelmeli (A=Hiç hissetmiyorum, B=Biraz hissediyorum, C=Yoğun hissediyorum, D=Oldukça yoğun hissediyorum, E=Çok yoğun hissediyorum) olan ölçek 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 120'dir.

Ölçeğin geçerlik-güvenirlik çalışmaları yaşları 17-41 arasında değişen ve yaş ortalaması 24 olan 232 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında ölçek formunun oluşturulmasının ardından açımlayıcı faktör analizi ile veri ve örneklem büyüklüğünün analiz için uygunluğu incelenmiş ve bu analiz işlemi sonucunda Bartlett küresellik testi $\chi^2=5504.635$ $p<.001$ ve KMO=.848 olarak bulunmuş ve analiz için gerekli koşullar sağlanmıştır. Bu analizde 7 faktörün özdeğeri 1.04-11.27 arasında yer alırken, yamaç eğim grafiğinde bu sayının dörde düştüğü gözlenmiştir. Bunun yanı sıra yapılan paralel analiz sonucunda da dört faktörün olduğu bulgusunu desteklemiştir. Yapılan işlemler sonucunda faktör yükü .50'den az olan maddeler ve faktör yükleri arasındaki fark değerleri .10'dan düşük olan değişkenler ölçekten çıkarılmış ve ölçekteki madde sayısı 34'ten 24'e düşmüştür.

Analiz sonuçları incelendiğinde ilk ve son faktörler yaşam projesinin şimdi boyutunu, diğer iki faktör geçmiş ve gelecek boyutunu oluşturmaktadır. İlk faktör olan "hiçlik" altı duygu sıfatından oluşmakta ve varyansın %33.54'ünü açıklamaktadır. Bu faktör yalnızca "amaçsızlık, kaybolmuşluk, boşluk ve kaygı" gibi olumsuz ifadelerden oluşmaktadır. İkinci faktör olan "umut" da altı sıfattan oluşmakta ve varyansın %13.39'unu açıklamaktadır. Bu faktör dört gözle beklemek, güven duymak, hevesli ve umutlu olmak üzere sadece olumlu sıfatları içermektedir. Üçüncü faktör olan "pişmanlık" yaşam projesinin tamamlanmış bölümüne ait yedi duygu sıfatından oluşmakta ve varyansın %7.95'ini açıklamaktadır. Bu boyut hem pişmanlık, suçluluk, hayal kırıklığı gibi olumsuz hem de gurur ve tatmin gibi olumlu sıfatları içermektedir. Sonuncu faktör olarak "eyleme geçme" ise beş sıfatı içermekte ve varyansın %7.31'ini açıklamaktadır. "Yorgun olma" dışında bu faktörde yer alan tüm sıfatlar olumlu duygu ve durum ifadeleridir. Faktörlerin tamamı birlikte değerlendirildiğinde toplam varyansın %62'sini açıkladığı görülmektedir. Faktörlerin iç tutarlılıkları .82-.87 arasında değişmekte ve tüm boyutlara ilişkin olarak bu sayı .74 olarak hesaplanmaktadır.

Yapılan analizlerin yanı sıra yüksek korelasyon gösteren madde çiftlerini belirlemek amacıyla da veriler istatistiksel açıdan incelenmiştir. Bu işlem sonrasında maddeler arası korelasyonlar hiçlik boyutunda .33-.62, umut boyutunda .45-.60, pişmanlık boyutunda .30-.55 ve eyleme geçme boyutunda .31-.57 olarak hesaplanmıştır. Faktörler arası ilişkilerde ise umut-eyleme geçme .57, pişmanlık-hiçlik .55, hiçlik-umut .38 ve hiçlik-eyleme geçme .01 düzeyinde ilişkili bulunmuştur. Doğrulanın madde toplam korelasyonları hiçlik .49-.70, eyleme geçme .32-.78, pişmanlık .56-.77 ve umut .55-.73 olarak rapor edilmiştir.

İkinci çalışmada, ilk çalışma grubunda yapılan analiz sonucu ortaya çıkan dört faktörlü yapı incelenmiştir. Bu çalışma, yaşları 15-86 arasında değişen 549 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda dört faktörlü yapı desteklenmiş ve toplam varyansın %52'sinin açıklandığı bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık katsayılarının .78-.90 arasında yer aldığı ve tüm alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık katsayısının .91 olarak hesaplandığı görülmüştür. Doğrulanın madde toplam korelasyonları hiçlik boyutu için .49-.75, umut boyutu için .64-.78, pişmanlık boyutu için .42-.62 ve eyleme geçme boyutu için .46-.70 arasında bulunmuştur. Ölçeğin tüm boyutlarının doğrulanın madde toplam korelasyonunun ise .34-.63 arasında değiştiği gözlenmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonrasında yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, üç faktörlü modele göre dört faktörlü modelin daha iyi uyum gösterdiği bulunmuş ve dört faktörlü ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarında uyum indeksi $\chi^2=941.05$, $sd=246$, CFI=.99, GFI=.99, AGFI=.98, RMSEA=.069, AIC=1049.05 ve ECVI=1.77 şeklinde olduğu görülmüştür.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları test tekrar test yöntemi ile yapılmıştır. Bu analiz ikinci çalışmada yer alan 57 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. İki hafta ara ile yapılan güvenilirlik analizinde Pearson ilişki katsayısı kullanılmıştır. Yapılan işlemler sonucunda hiçlik boyutunun güvenilirlik katsayısı .70, umut boyutunun .89, pişmanlık boyutunun .92 ve eyleme geçme boyutunun .72 bulunmuş, tüm boyutlara ilişkin güvenilirlik katsayısı .75 olarak hesaplanmıştır.

Ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerklik ve empatinin aracı rolünün incelendiği bu çalışmada, iyi oluş düzeyi ölçekten alınan toplam puanlar yoluyla belirlenmiş ve yapılan analiz işlemleri sonucu ölçeğin Cronbach alfa içtutarlılık katsayısı .90 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin geliştirilmesi ve

sonrasında bu çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde ölçme aracının geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmış ve ölçek maddelerinin bazıları EK G'de verilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada verilerin elde edilmesi aşamasında öncelikle belirlenen yaş grubuna uygun ölçekler seçilmiş ve ölçeği geliştiren ya da Türkçeye uyarlayan araştırmacılarla e-posta aracılığıyla iletişime geçilmiştir. Ölçeklerin araştırmada kullanılabilmesi için araştırmacıların izni alınmış ve ölçeklerin psikometrik özelliklerine ilişkin bilgiler araştırmacılardan ya da yayınlanan bilimsel çalışmalardan edinilmiştir. Bu duruma ek olarak, Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'ndan araştırmanın yapılabilmesi için izin alınmıştır.

İzin işlemlerinin tamamlanmasından sonra 2013-2014 eğitim öğretim yılında Ankara ili Altındağ, Çankaya, Mamak ve Yenimahalle ilçelerinde bulunan altı farklı ortaöğretim kurumunun 9., 10. ve 11. sınıflarından veriler toplanmıştır. Verilerin elde edilmesi sürecinde belirlenen okullarda öncelikle müdür ya da müdür yardımcısı ile iletişime geçilerek ders saati uygun olan sınıflar belirlenmiş, ardından ders öğretmenlerinin uygun bulunduğu zaman dilimlerinde, ders öncesi ya da sonrasında, uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Uygulama sürecinde öğrencilere araştırmanın amacına yönelik bilgi verilmiş ve gönüllü olan öğrencilere ölçek formları dağıtılmıştır. Formların dağıtılmasının ardından ölçek maddelerine ilişkin öğrencilerden gelen sorulara yönelik ek açıklamalarda bulunulmuştur. Uygulamaların gerçekleşme süresi 15-20 dakika olarak belirlenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Bu bölümde verilerin analize hazırlanması ve veri analiz tekniklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.5.1. Verilerin Analize Hazırlanması

Araştırmada güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için verilerin analize hazırlanmasına yönelik işlem adımları gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda sırasıyla

kayıp değerlerin belirlenmesi, uç değer analizlerinin yapılması ve kullanılan analiz tekniğine bağlı olarak (çoklu regresyon analizi) normallik-doğrusallık varsayımlarının karşılanması, çoklu bağlantı problemine yönelik durumun belirlenmesi, otokorelasyona ilişkin incelemenin yapılması şeklindeki işlem adımları takip edilmiştir.

Verilerin hazırlanmasında öncelikle kayıp değerlerin varlığı incelenmiş ve analiz sonuçları nitel ve nicel veriler için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu aşamada ilk olarak nitel değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim durumu) dikkate alınmış ve belirtilen değişkenlerde kayıp veri oranı %5'in altında bulunmuştur. Elde edilen bu oran farklı kayıp değer atama yöntemlerinin kullanımını gerektirse de nitel değişkenlerin yalnızca dağılım özelliklerinin belirlenmesinde kullanılması nedeniyle bu değişkenler, herhangi bir istatistiksel yöntem açısından incelemeye alınmamıştır. Kayıp değerlerin belirlenmesine yönelik benzer inceleme nicel veriler üzerinde de gerçekleştirilmiştir. Analiz işlemi sonucunda çalışma grubunun büyük ve nicel değişkenlerdeki kayıp veri oranının %5'in altında olması (Tabachnick ve Fidell, 2005) gerekçesiyle bu değişkenlere yönelik olarak ortalama değer atama yöntemi kullanılmıştır.

Verilerin hazırlanması aşamasında ikinci basamağı uç değer analizi oluşturmaktadır. Uç değer analizi ile veri setinde beklenen değerlerin dışında bir değer olup olmadığı ve aşırı değerlerin varlığı incelenmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Bu amaçla öncelikle her bir nicel değişkene ilişkin puanlar standart z puanlarına dönüştürülerek ham puanların ± 3.29 aralığında olup olmadığı değerlendirilmiş ve bu aralığın dışında kalan veriler analize dahil edilmemiştir. Bu aşamada anne psikolojik kontrol alt ölçeğinden 5 ($z=3.37$) ve Temel Empati Ölçeği'nden ham puanı ($z=4.35$) ± 3.29 aralığında yer almayan 2 katılımcının verileri silinmiş, analize 764 veri ile devam edilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde çoklu regresyon tekniğinden yararlanılacağı için çok değişkenli uç değer analizinin yapılması da gerekli görülmüştür. Bu doğrultuda Mahalanobis uzaklıklarına göre değişken çiftlerinin çoklu kombinasyonları (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012) değerlendirildiğinde ($p=.001$ ve $sd=5$ için $x^2=20.517$), kritik ki-kare değerinin 20.517'den büyük olması nedeniyle 9 katılımcının verileri analizden çıkarılmış ve işlemler 755 veri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Verilerin hazırlanmasının üçüncü basamağını, çoklu regresyon analizinin varsayımlarının karşılanma durumunu incelemek oluşturmaktadır. Bu noktada ilk olarak normallik ve doğrusallık varsayımları değerlendirilmiş ve elde edilen bulgular Çizelge 3'te özetlenmiştir.

Çizelge 3

Veri Toplama Araçlarından Elde Edilen Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler	N	\bar{x}	Medyan	Mod	Ss	BK	ÇK
Anne Psk. Kontrol	755	11.21	11.00	9.00	3.90	.42	-.47
Anne Dav. Kontrol	755	12.37	12.00	12.00	3.35	-.07	-.25
Baba Psk. Kontrol	755	9.22	9.00	4.00	3.95	.60	-.24
Baba Dav. Kontrol	755	12.54	12.54	12.00	3.75	-.09	-.45
Duygusal Özerklik	755	35.08	35.00	36.00	6.91	-.05	-.14
Empati	755	74.45	74.00	71.00	10.28	-.19	-.19
İyi Oluş	755	83.42	84.00	72.00	17.74	-.48	.13

Anne Psk. Kontrol: Anne Psikolojik Kontrol, Anne Dav. Kontrol: Anne Davranışsal Kontrol, Baba Psk. Kontrol: Baba Psikolojik Kontrol, Baba Dav. Kontrol: Baba Davranışsal Kontrol

Yapılan analiz işlemleri sonucunda, aritmetik ortalama, mod ve medyan değerlerinin birbirine yakın ve basıklık-çarpıklık katsayılarının ± 1 aralığında yer aldığı görülmüştür. Basıklık-Çarpıklık değerlerinin incelenmesinin yanı sıra Q-Q grafiği de incelenmiş ve grafikte yer alan noktaların 45 derecelik doğru üzerinde ya da bu doğruya yakın olarak değerlendirilen sınırlar içinde bulunduğu gözlenmiştir (Büyüköztürk, 2012). Elde edilen bulgulardan yararlanılarak tek değişkenli normalliğin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Analizde çoklu regresyon yöntemi kullanılacağı için çok değişkenli normallik ve doğrusallık varsayımının karşılanma durumu da değerlendirilmiş ve saçılma diyagramı incelenmiştir. Yapılan analiz sonucu diyagramın elips şeklinde olması bu varsayımın da karşılandığının göstergesi olarak yorumlanmıştır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012).

Varsayımların test edilmesinde ikinci basamak çoklu bağlantı probleminin varlığının incelenmesidir. Bu tür durumların belirlenmesinde Pearson katsayısı, tolerans değerleri, varyans artış faktörleri ve durum indekslerinden yararlanılmaktadır. Belirtilen varsayım kapsamında öncelikle değişkenler arası ilişkiler incelenmiş ve bu duruma yönelik sonuçlar Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4

Bağımlı, Bağımsız ve Aracı Değişkenlere İlişkin Pearson İlişki Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7
1. Anne Psikolojik Kontrol	-						
2. Anne Davranışsal Kontrol	.11**	-					
3. Baba Psikolojik Kontrol	.50**	.01	-				
4. Baba Davranışsal Kontrol	.04	.67**	.15**	-			
5. Duygusal Özerklik	-.24**	-.07*	-.25**	-.09**	-		
6. Empati	-.03	.12**	.03	.12**	.14**	-	
7. İyi Oluş	-.25**	-.19**	-.21**	-.21**	.33**	-.01	-

**p<.01, *p<.05

Çizelge 4 bağımsız değişkenler ile aracı değişkenler arasındaki ilişkiler açısından incelendiğinde, anne psikolojik kontrolün, duygusal özerklik ile negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ($r = -.24$, $p < .05$) bir ilişki gösterirken empati ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı ($r = -.01$, $p > .05$) belirlenmiştir. Anne davranışsal kontrolünün duygusal özerklik ve empati ile ilişkisi incelendiğinde ise duygusal özerklik ile negatif yönde ve düşük düzeyde ($r = -.07$, $p < .05$), empati ile pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ($r = .12$, $p < .05$) bir ilişki gösterdiği saptanmıştır. Aracı değişkenler ile babadan algılanan kontrole ilişkin değişkenler arası ilişkiler araştırıldığında, babadan algılanan psikolojik kontrolün duygusal özerklik ile negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ($r = -.25$, $p < .05$), empati ile pozitif yönde düşük düzeyde ancak anlamlı olmayan ($r = .03$, $p > .05$) bir ilişkisinin olduğu belirlenmiştir. Babadan algılanan davranışsal kontrol ile duygusal özerklik arasında ise negatif yönde ve düşük düzeyde ($r = -.09$, $p < .05$) ve empati ile pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ($r = .12$, $p < .05$) bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

Değişkenler arası ilişki bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler açısından değerlendirildiğinde, ergenin iyi oluş düzeyinin anneden algılanan psikolojik kontrol ($r = -.25$, $p < .05$), anneden algılanan davranışsal kontrol ($r = -.19$, $p < .05$), babadan algılanan psikolojik kontrol ($r = -.21$, $p < .05$) ve babadan algılanan davranışsal kontrol ($r = -.21$, $p < .05$) ile negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki gösterdiği belirlenmiştir.

Çizelge 4 bağımlı değişken ile aracı değişkenler arasındaki ilişki açısından değerlendirildiğinde, iyi oluş duygusal özerklik ile pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı (.33, $p < .05$) bir ilişki gösterirken empati ile negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı olmayan ($r = -.01$, $p > .05$) bir ilişki vermektedir.

Aracı değişkenler arasındaki ilişki açısından Çizelge 4 incelendiğinde, duygusal özerkliğin empati ile pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ($r = .14$, $p < .05$) bir ilişkisinin olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, değişkenler arası ilişki katsayısı açısından Çizelge 4 genel olarak değerlendirildiğinde, ilişkilerin .90'ın altında (.01-.67 arasında) olduğu ve bu nedenle çoklu bağlantı probleminin bulunmadığı saptanmıştır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012).

Çoklu bağlantılılık durumunun belirlenmesinde bağımsız değişkenler arası ilişkilerin incelenmesinin yanı sıra tolerans değeri, varyans büyütme faktörü (variance inflation factor, VIF) ve durum indeks (condition indices, CI) değerleri gibi ölçütler de kullanılabilir. Büyüköztürk (2012)'e göre tolerans değerinin .20'den düşük, varyans büyütme faktörünün 10'dan yüksek ve durum indeksinin 30'dan büyük olması çoklu bağlantı probleminin olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda analiz işlemleri sonucu istatistiklere ilişkin bilgiler Çizelge 5'te sunulmuştur.

Çizelge 5

Çoklu Bağlantılılık İstatistikleri

Model	Tolerans	VIF	CI
Sabit			1.00
Anne Psikolojik Kontrol	.70	1.42	6.27
Anne Davranışsal Kontrol	.51	1.93	8.59
Baba Psikolojik Kontrol	.67	1.47	10.12
Baba Davranışsal Kontrol	.51	1.95	17.28
Duygusal Özerklik	.88	1.12	18.26
Empati	.94	1.05	29.63

Çizelge 5 incelendiğinde, tolerans değerleri (.51-.94 arasında), varyans artış faktörü (1.05-1.95 arasında) ve indeks değerleri (1.00-29.63 arasında) incelenerek çoklu bağlantılılık probleminin olmadığı belirlenmiş ve bu varsayımın da karşılandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak, çoklu doğrusal regresyon analizinin kullanılabilmesi için karşılanması gereken varsayımlardan biri de otokorelasyonun olmamasıdır. Modelin yanlış tanımlandığını gösteren otokorelasyon (hataların bağımsızlığı)'nın belirlenmesinde Durbin-Watson istatistiği kullanılmaktadır (Kalaycı, 2010). Bu istatistik, 0-4 arasında değişim göstermekte 1.5 ile 2.5 arası değerler varsayımın karşılanması için gerekli görülmektedir (Kalaycı, 2010). Analiz sonucunda bu değer 2.03 olarak hesaplanmış ve bu durum varsayımın karşılandığı yönünde yorumlanmıştır.

Araştırma verilerinin analize hazırlanmasının ardından araştırma amaçlarına uygun olarak veri analiz işlemleri gerçekleştirilmiştir.

3.5.2. Veri Analiz Teknikleri

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 20 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz aşamasında öncelikle kişisel bilgilerin yer aldığı betimsel istatistikler hesaplanmıştır. Bu aşamanın ardından ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide empati ve duygusal özerkliğin aracı rolünün belirlenmesine yönelik olarak çoklu regresyon yöntemlerinden biri olan hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

Hiyerarşik regresyon analizi, yordayıcı değişkenlerin araştırmacının belirlediği sıraya göre analize dahil edildiği ve her bir değişkenin, bağımlı değişkene ilişkin varyansa olan katkılarının değerlendirildiği istatistiksel bir tekniktir (Büyüköztürk, 2012). Bu analiz türünde daha önce analize giren değişkenler, kendisinden sonra analize giren değişkenler için kontrol değişkeni durumundadır (Büyüköztürk, 2012). Bu çalışmada ise bağımsız değişkenin etkisinin kontrol altına alınarak aracılığın belirlenmesi aşamasında hiyerarşik regresyon analizinden yararlanılmıştır.

Baron ve Kenny (1986)'e göre aracılık analizi için karşılanması gereken dört varsayım söz konusudur. Bu varsayımlar;

- Bağımsız değişken aracı değişken ile ilişkili olmalı,
- Bağımsız değişken ve bağımlı değişken birbiriyle ilişkili olmalı,
- Bağımsız değişken kontrol edildiğinde, aracı değişken ile bağımlı değişken ilişkili olmalı,
- Bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkide aracı değişken eklendiğinde bu ilişki anlamlı düzeyde düşmeli (kısmi aracılık) ya da anlamlı olmamalı (tam aracılık) şeklinde sıralanmaktadır.

Belirtilen varsayımların karşılanması durumunda ortaya konulan aracılık etkisinin anlamlılığı Sobel testi ile sınanmış ve analiz işlemlerinde hata payı .05 olarak belirlenmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde öncelikle araştırmanın alt amaçları doğrultusunda elde edilen bulgular sunulmuş, ardından alanyazında yer alan araştırmalar kapsamında bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Bulgular

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda aracılık testine ilişkin analiz işlemleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizlerde öncelikle aracılık testi varsayımlarının karşılanmasına yönelik işlem adımları takip edilmiş, ardından varsayımların karşılanma durumuna göre hiyerarşik regresyon analizi ile aracılık testi uygulamalarına geçilmiştir. Bu aşamada elde edilen bulgular duygusal özerklik ve empatinin aracı etkisinin belirlenmesi doğrultusunda incelenmiştir.

4.1.1. Genel Amaç 1: Ebeveynden algılanan kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?

Araştırmanın bu bölümünde belirlenen amaca yönelik analiz işlemleri dört ayrı alt amaç doğrultusunda incelenmiş ve elde edilen bulgular özetlenmiştir.

4.1.1.2. Alt Amaç 1: Anneden algılanan psikolojik kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?

Belirlenen alt amaç doğrultusunda, duygusal özerkliğin aracılık rolü, Baron ve Kenny (1986)'nin önerdiği işlem adımları takip edilerek incelenmiştir. Bu durumda ilk olarak “bağımlı değişken aracı değişken ile ilişkili olmalıdır” şeklindeki koşul sınanmış ve anneden algılanan psikolojik kontrolün duygusal özerkliği anlamlı düzeyde yordadığı ($R^2=.05$, $t(754)=-6.77$, $p<.01$, $\beta=-.24$) bulunmuştur. İkinci olarak

gerçekleştirilen analizde “bağımsız değişken ile bağımlı değişken ilişkili olmalıdır” koşulu incelenmiş ve bu işlemin sonucunda anneden algılanan kontrolün iyi oluş düzeyini açıkladığı belirlenmiştir ($R^2=.06$, $t(754)=-7.32$, $p<.01$, $\beta=-.26$). Üçüncü olarak, aracı değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişki analiz edildiğinde, duygusal özerkliğin iyi oluşu yordadığı bulgusu elde edilmiştir ($R^2=.14$, $t(754)=8.33$, $p<.01$, $\beta=.28$). Özetle ulaşılan bulgular, aracılık testi için gereklerin sağlandığını göstermiştir. Bu aşamada anneden algılanan psikolojik kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı etkisi hiyerarşik regresyon analizi ile incelenmiş ve elde edilen analiz sonuçları Çizelge 6’da verilmiştir.

Çizelge 6

Anneden Algılanan Psikolojik Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

	Model	ΔR^2	B	SH _B	β
1	Sabit		96.58	1.90	
	Anne Psikolojik Kontrol	.06**	-1.17	.16	-.26**
2	Sabit		66.98	3.99	
	Anne Psikolojik Kontrol	.14**	-.85	.15	-.19**
	Duygusal Özerklik		.74	.08	.28**

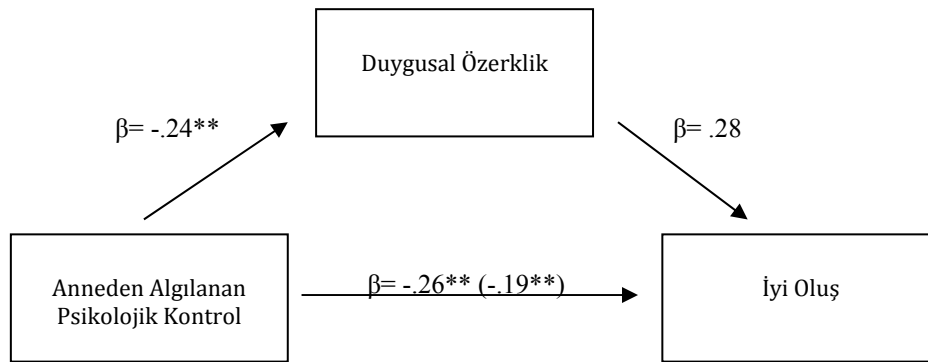
** $p<.01$

Model 1: Bağımsız Değişken: Anne Psikolojik Kontrol, Bağımlı Değişken: İyi Oluş

*Model 2: Bağımsız Değişkenler: Anne Psikolojik Kontrol, Duygusal Özerklik
Bağımlı Değişken: İyi Oluş*

Çizelge 6 incelendiğinde, anneden algılanan psikolojik kontrole ilişkin beta (β) katsayısının .26 (model 1)’dan duygusal özerkliğin modele girdiği aşamada .19 (model 2)’a gerilediği görülmüştür. Ulaşılan sonuçlar, beta (β) değerindeki azalmanın anlamlı olması nedeniyle duygusal özerkliğin kısmi aracılık etkisine sahip olduğunu göstermiş ve bu etkinin anlamlılığı Sobel testi ile sınanmıştır. Yapılan analiz işlemi sonucunda duygusal özerkliğin aracı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur, $z=-5.23$, $p<.05$. Sonuç olarak, anneden algılanan psikolojik kontrol arttıkça duygusal özerklik düzeyinin azaldığı ve ergenin iyi oluşunun bu durumdan olumsuz etkilendiği belirlenmiş ve hiyerarşik regresyon analizi sonucu ulaşılan regresyon denklemi ve duygusal özerkliğin aracılık etkisine ilişkin şekil aşağıda verilmiştir.

İyi Oluş = $-.85$ Anneden Algılanan Psikolojik Kontrol + $.74$ Duygusal Özerklik

Şekil 1

Anneden Algılanan Psikolojik Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

4.1.1.3. Alt Amaç 2: Anneden algılanan davranışsal kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?

Araştırmanın bu aşamasında anneden algılanan davranışsal kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü incelenmiş ve aracılık testi gereklerinin karşılanma durumu incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılan analiz işlemleri sonucunda ilk olarak, anneden algılanan davranışsal kontrolün duygusal özerkliği yordadığı, $R^2=.005$, $t(754)=-2.17$, $p<.05$, $\beta=-.07$; ikinci olarak, anneden algılanan davranışsal kontrolün ergen iyi oluşunu açıkladığı, $R^2=.03$, $t(754)=-5.32$, $p<.05$, $\beta=-.19$ ve üçüncü olarak da duygusal özerkliğin ergen iyi oluşunu anlamlı düzeyde yordadığı, $R^2=.13$, $t(754)=9.47$, $p<.01$, $\beta=.32$ belirlenmiştir. Bu aşamada ulaşılan bulgular aracılık testi için gerekli varsayımların karşılandığını göstermiş ve duygusal özerkliğin aracı etkisine ilişkin gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Çizelge 7’de verilmiştir.

Çizelge 7

Anneden algılanan davranışsal kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolüne ilişkin hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

	Model	ΔR^2	B	SH _B	β
1	Sabit		95.92	2.42	
	Anne Davranışsal Kontrol	.03**	-1.01	.18	-.19**
2	Sabit		65.30	3.96	
	Anne Davranışsal Kontrol	.13**	-.87	.18	-.16**
	Duygusal Özerklik		.82	.08	.32**

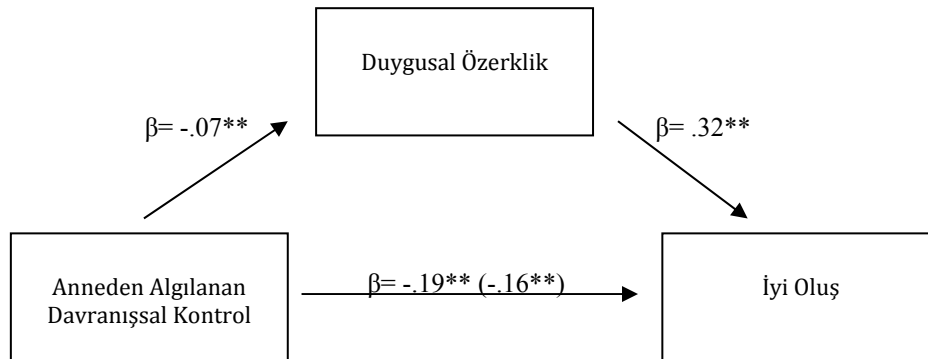
**p<.01 *p<.05

Model 1: Bağımsız Değişken: Anne Davranışsal, Bağımlı Değişken: İyi Oluş

*Model 2: Bağımsız Değişkenler: Anne Davranışsal Kontrol, Duygusal Özerklik
Bağımlı Değişken: İyi Oluş*

Çizelge 7 aracılık testi sonuçları açısından incelendiğinde, anne davranışsal kontrole ilişkin β kaysayılarının, duygusal özerkliğin regresyon eşitliğine girdiği durumda $-.19$ 'dan $.16$ 'ya gerilediği görülmüş ve duygusal özerkliğin aracı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonucun anlamlılığı Sobel testi ile sınıandığında aracılık etkisinin anlamlı olduğu ($z=-2.11$, $p<.05$) bulunmuş ve anneden algılanan davranışsal kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rol oynadığı belirlenmiştir. Başka bir ifade ile ulaşılan bulgu, anneden algılanan davranışsal kontrol arttıkça ergenin kendini duygusal olarak özerk değerlendirme düzeyinin azalmakta ve iyi oluş düzeyinin düşmekte olduğunu göstermiştir. Bu açıklamaya ilişkin regresyon denklemi ve duygusal özerkliğin aracı etkisine ilişkin şekil aşağıda verilmiştir.

İyi Oluş = -87 Anneden algılanan davranışsal kontrol + .82 Duygusal Özerklik

Şekil 2

Anneden Algılanan Davranışsal Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

4.1.1.4. *Alt Amaç 3: Babadan algılanan psikolojik kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?*

Araştırmanın bu basamağında babadan algılanan psikolojik kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı etkisi incelenmiş ve aracılık testi gereklerinin karşılanma durumunu belirleyen analiz işlemleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler sırasıyla babadan algılanan psikolojik kontrolün duygusal özerkliği açıkladığını, $R^2 = .06$, $t(754) = -7.33$, $p < .05$, $\beta = -.25$; benzer şekilde babadan algılanan psikolojik kontrolün ergen iyi oluş düzeyini yordadığını, $R^2 = .04$, $t(754) = -6.03$, $p < .05$, $\beta = -.21$ ve duygusal özerklik düzeyinin ergen iyi oluşunu açıkladığını, $R^2 = .13$, $t(754) = 8.49$, $p < .01$, $\beta = .29$ göstermiştir. Varsayımlarının karşılanmasının ardından aracılık testi işlemleri gerçekleştirilmiş ve bulgular Çizelge 8’de verilmiştir.

Çizelge 8

Babadan algılanan psikolojik kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolüne ilişkin hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

	Model	ΔR^2	B	SH _B	β
1	Sabit		92.31	1.60	
	Baba Psikolojik Kontrol	.04**	-.96	.16	-.21**
2	Sabit		62.19	3.86	
	Baba Psikolojik Kontrol	.12**	-.61	.15	-.13**
	Duygusal Özerklik		.76	.09	.29**

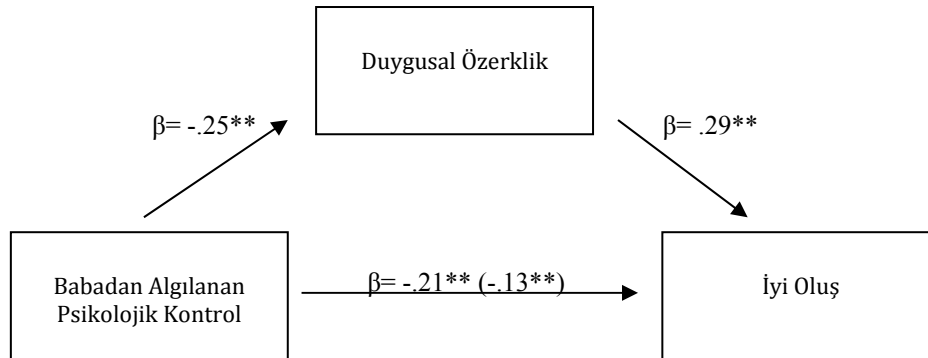
**p<.01

Model 1: Bağımsız Değişken: Baba Psikolojik , Bağımlı Değişken: İyi Oluş

*Model 2: Bağımsız Değişkenler: Baba Psikolojik Kontrol, Duygusal Özerklik
Bağımlı Değişken: İyi Oluş*

Çizelge 8 aracılık etkisinin belirlenmesi amacıyla incelendiğinde, baba psikolojik kontrole ilişkin β katsayılarının -.21 (model 1)'den duygusal özerkliğin eşitliğe girdiği aşamada -.13'e (model 2) düştüğü görülmekte ve bu gerilemenin anlamlılığını koruması nedeniyle aracılık etkisinin kısmi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Elde edilen bulgunun anlamlılığı Sobel testi ile sınındığında ortaya çıkan aracılık etkisinin anlamlı olduğu ($z=-5.33$, $p<.05$) belirlenmekte ve bu durum babadan algılanan psikoloji kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile babadan algılanan psikolojik kontrol arttıkça duygusal özerklik azalmakta ve ergenin iyi oluş düzeyi ortaya çıkan bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Bu açıklamaya ilişkin regresyon denklemi ve duygusal özerkliğin aracı etkisine ilişkin şekil aşağıda verilmiştir.

İyi Oluş = $-.61$ Babadan algılanan psikolojik kontrol + $.76$ Duygusal özerklik

Şekil 3

Babadan Algılanan Psikolojik Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

4.1.1.5. Alt Amaç 4: Babadan algılanan davranışsal kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü var mıdır?

Araştırmada analizlerin bu aşamasında babadan algılanan davranışsal kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı etkisi sınanmış ve aracılık testi varsayımlarının karşılanma durumu değerlendirilmiştir. Varsayımlara ilişkin gerçekleştirilen analiz işlemleri sonucunda babadan algılanan davranışsal kontrolün duygusal özerkliği ($R^2=.008$, $t(754)=-2.61$, $p<.05$, $\beta=-.09$), ikinci olarak babadan algılanan davranışsal kontrolün iyi oluşu ($R^2=.04$, $t(754)=-5.89$, $p<.05$, $\beta=-.21$) ve son olarak duygusal özerkliğin iyi oluşu yordadığı ($R^2=.14$, $t(754)=9.36$, $p<.01$, $\beta=.31$) bulunmuştur. Sonuç olarak elde edilen bulgular aracılık testi için gereklerin sağlandığı şeklinde yorumlanmış ve hiyerarşik regresyon analizi ile gerçekleştirilen aracılık testi bulguları Çizelge 9’da özetlenmiştir.

Çizelge 9

Babadan algılanan davranışsal kontrol ile ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolüne ilişkin hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

	Model	ΔR^2	B	SH _B	β
1	Sabit		95.87	2.20	
	Baba Davranışsal Kontrol	.04**	-.99	.16	-.21**
2	Sabit		65.49	3.85	
	Baba Davranışsal Kontrol	.14**	-.85	.16	-.18**
	Duygusal Özerklik		.81	.08	.31**

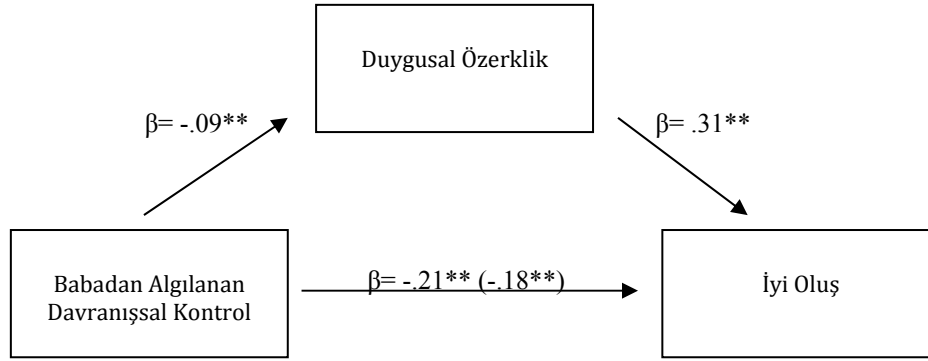
**p<.01

Model 1: Bağımsız Değişken: Baba Davranışsal , Bağımlı Değişken: İyi Oluş

*Model 2: Bağımsız Değişkenler: Baba Davranışsal Kontrol, Duygusal Özerklik
Bağımlı Değişken: İyi Oluş*

Çizelge 9 duygusal özerkliğin aracılık etkisinin belirlenmesi doğrultusunda babadan algılanan davranışsal kontrole ilişkin β katsayılarının .21'den duygusal özerkliğin modele girdiği aşamada .18'e gerilediği belirlenmiş ve bu gerilemenin anlamlı düzeyde olması duygusal özerkliğin kısmi aracı etkiye sahip olduğunun kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Bu durumda elde edilen bulgunun anlamlılığı Sobel testi ile sınanmış ve duygusal özerkliğin kısmi aracılık etkisinin ($z=-2.50$, $p<.05$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Ulaşılan bu sonuç, babadan algılanan davranışsal kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin kısmi aracı etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Başka bir ifade ile babanın davranışsal kontrol davranışları ile ergen iyi oluşu arasında kurulan ilişkinin bir bölümü duygusal özerklik yoluyla gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda algılanan davranışsal kontrol arttıkça duygusal özerklik düzeyi azalmakta ve bu durum ergen iyi oluşunun da azalmasına neden olmaktadır. Ulaşılan bu açıklamaya ilişkin regresyon denklemi ve aracı etkiye yönelik şekil aşağıda verilmiştir.

İyi Oluş = -0.85 Babadan algılanan davranışsal kontrol + 0.81 Duygusal Özerklik

Şekil 4

Babadan Algılanan Davranışsal Kontrol İle Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

4.1.2. Genel Amaç 2: Ebeveynden algılanan kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı rolü var mıdır?

Araştırmanın bu bölümünde belirlenen genel amaca yönelik analiz işlemlerinin oluşturulan dört alt amaç kapsamında incelenmesi planlanmış ancak verilerin analize hazırlanmasında (Çizelge 4) empatinin iyi oluş ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı ($r = -.01$, $p > .05$) belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu durum regresyon analizi için gerekli varsayımın karşılanmadığını göstermiş ve ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı etkisinin incelenmesine ilişkin uygulamalar gerçekleştirilememiştir.

4.2. Yorumlar

Bu bölümde algılanan ebeveyn kontrolü ve ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkide empati ve duygusal özerkliğin aracı etkisine ilişkin elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Bulgulara ilişkin yapılan yorumlar, alanyazında yer alan araştırma sonuçları doğrultusunda duygusal özerkliğin aracı rolü ve empatinin aracı rolüne ilişkin bulgulara yönelik olarak iki ayrı başlık altında tartışılmıştır.

4.2.1. Ana-babadan Algılanan Kontrol ile Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Yorumlanması

Araştırmada duygusal özerkliğin aracı etkisi alt amaçlar doğrultusunda dört başlık altında incelenmiş ve belirtilen amaca yönelik olarak yapılan analiz işlemleri sonucunda hem anne hem de babadan algılanan psikolojik ve davranışsal kontrolün duygusal özerklik aracılığıyla ergen iyi oluşunu açıkladığı bulunmuştur. Bu sonuca ilişkin elde edilen bulgular, ebeveyn kontrolü, özerklik ve iyi oluş kavramlarının birbirleriyle gösterdikleri ilişkiler çerçevesinde yorumlanmıştır.

Smetana ve Daddis (2002)'e göre çocuğun psikolojik gelişimine zarar veren psikolojik kontrolün araştırma sonucunda ergen iyi oluşunu olumsuz yönde ve anlamlı düzeyde açıkladığı belirlenmiştir. Başka bir ifade ile algılanan psikolojik kontrol düzeyi attıkça yaşam projesine ilişkin ergenin değerlendirmeleri olumsuz bir nitelik kazanmakta, iyi oluş düzeyi azalmakta ve elde edilen bu sonuç diğer araştırma bulguları ile de desteklenmektedir (Barber ve Harmon, 2002; Bougton ve Lumley, 2011; Fagan, 2013; Ouederk ve diğerleri, 2014). Ebeveyn çocuk ilişkilerinin istismar edilmesi temeline dayalı bu kontrol biçiminin bireyin iyi oluşuna yönelik olumsuz etkileri, Arım ve Shapka (2008)'nin bulguları ile de tutarlılık göstermektedir. Araştırmacıların ergenin problem davranışları ile ebeveyn kontrol davranışları arasındaki ilişkide ergenlik döneminin etkisini inceledikleri çalışmalarında, psikolojik kontrolün olumsuz etkisi belirlenmiş, benzer şekilde Cui ve arkadaşları (2014) da ebeveyn psikolojik kontrolünün ergen uyumunu olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuşlardır. Yapılan bu araştırmaların sonuçlarına dayanılarak ebeveynden algılanan psikolojik kontrolün bireyin yoğun değişim yaşadığı ergenlik dönemi için

risk faktörü niteliğinde olduğu ve bu bağlamda ergen iyi oluşunun psikolojik kontrolden olumsuz yönde etkilendiği belirlenmiştir.

Araştırmada ebeveynden algılanan psikolojik kontrolün anlamlı düzeyde duygusal özerklik düzeyini açıkladığı da bulunmuştur. Yapılan analiz işlemleri sonucunda psikolojik kontrolün ergenin duygusal yönden özerkliğini olumsuz yönde yordadığı, başka bir ifade ile algılanan kontrol düzeyi arttıkça anne babadan duygusal olarak özerk olma durumunun azaldığı saptanmıştır. Bu kapsamda anne babanın uyguladığı psikolojik kontrol, ergenin kendini bağımsız hissetmesini engellemekte ve özerklik gelişimine zarar vermektedir.

Özerklik, Ryan ve Deci (2000)'nin ortaya koyduğu öz belirleme kuramı çerçevesinde doyurulması gereken temel ve evrensel bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Öte yandan psikolojik kontrol, bu ihtiyacın karşılanmasını engelleyen bir yapı olarak değerlendirilmekte (Soenens ve Vansteenkiste, 2010) ve ebeveynler tarafından özerklik, ergenin kendisi ile kurduğu bağların koparılmasına neden oluşturabilecek bir tehdit olarak algılanmaktadır (Soenens ve diğerleri, 2006).

Araştırmada ebeveynden algılanan psikolojik kontrol ile iyi oluş arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin kısmi aracılık rolü olduğu belirlenmiştir. Bu yönüyle ulaşılan sonuç, psikolojik kontrol düzeyi arttıkça ergenin duygusal özerkliğinin azalmakta olduğunu göstermekte ve ergen iyi oluşu ortaya çıkan bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Bu bulgu, Kocayörük (2012)'ün çalışması ile de tutarlılık göstermektedir. Kocayörük (2012) araştırmasında, anne baba algıları ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide özerk benlik algısının aracı rolünü incelemiş ve özerk benlik yönetimi algısının anne algısı ile bireyin olumsuz duygulanımı arasında tam aracı ve olumlu duygulanımı arasında ise kısmi aracı rol oynadığını bulmuştur. Ayrıca yapılan analizler baba algısına yönelik olarak da tekrarlanmış ve baba algıları ile olumlu-olumsuz duygulanım arasında da özerk benlik algısının kısmi aracı rol oynadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde, annenin kontrol ve sıcaklık davranışları ile olumlu ergen gelişimi arasındaki ilişkide benlik gelişiminin aracı etkisini inceleyen Kulaksız (2011) da araştırma bulgularını destekleyen sonuçlar elde etmiştir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular ise ebeveyn kontrol davranışları ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide özerk-ilişkisel benliğin aracı rol oynadığını göstermiştir. Schiffrin ve diğerleri (2014) de ebeveynin kontrol davranışlarının ergenin bağımsızlığını azalttığını ve ortaya çıkan bu durumun da ergen depresyonunu arttırdığını belirlemişlerdir. Ahmad

ve Soonens (2010) tarafından yapılan bir diğere araştırmada da annenin psikolojik kontrolünün ergenin bağımlılığıyla ilişkili olduğu ve bağımlı olma durumunun da ergenin depresif özelliklerini açıkladığı saptanmıştır. Özetle, ebeveyn psikolojik kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü alanyazında yer alan diğere araştırma bulguları ile desteklenmiştir.

Duygusal özerkliğin ergenin iyi oluşu üzerinde aracı rolünü gösteren bu çalışma, ebeveyn kontrolünün sadece ergenini iyi oluşunu değil, duygusal özerkliği de olumsuz etkileyerek ergenin iyi oluşunu azalttığını göstermektedir. Bu nedenle anne baba kontrolü duygusal özerklik gelişimine de zarar vererek ergenin sadece iyi oluşunu değil özerklik gibi gelişim alanları da etkileyebilmektedir.

Ebeveyn kontrolünün ikinci bir boyutu olan davranışsal kontrole ilişkin ulaşılan araştırma bulguları da bu kontrol biçiminin ergen psikolojik işlevselliğini olumsuz yönde açıkladığını göstermektedir. Başka bir ifade ile hem anneden hem babadan algılanan davranışsal kontrol ergen iyi oluşunu olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak alanyazında psikolojik kontrolün aksine öz düzenleme stratejilerinin gelişimini sağlayarak bireyin uyumunu arttıran davranışsal kontrolün, araştırmada bireyin iyi oluşunu olumsuz yönde etkileyen bir kavram olarak etki göstermesi, çalışılan grupta farklı bir yapı kazandığının göstergesi olarak yorumlanmıştır (Barber ve diğerleri, 2005; Kakihara ve Tilton Weaver, 2009).

Davranışsal kontrole ilişkin elde edilen bulgular genel olarak yapılan diğere araştırmalardan farklılık gösterse de bazı araştırma bulguları elde edilen sonuçları doğrulamakta ve davranışsal kontrolün bireyin iyi oluşunu olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Barber, 1996; Eccless ve diğerleri, 1997). Davranışsal kontrolün olumsuz etkisine ilişkin ortaya çıkan bu durum Kakihara ve Tilton Weaver (2009)'a göre davranışsal kontrolün ergen tarafından algılanma düzeyi ile ilişkilidir. Araştırmacılara göre davranışsal kontrolün yüksek düzeyde uygulandığına ilişkin algı, ergende aşırı kontrol edildiği duygusunu yaratmakta ve bu durum davranışsal kontrolün, psikolojik kontrol niteliği kazanmasına neden olmaktadır (Kerr ve Stattin, 2000; Smetana ve Daddis, 2002). Bu kapsamda değerlendirilen davranışsal kontrol ise özerklik ve yeterlik duygusu için tehdit oluşturabilecek bir yapıya ulaşabilmekte (Kakihara ve Tilton Weaver, 2009) ve ortaya çıkan durum duygusal özerkliğin, algılanan davranışsal kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide kısmi aracılık etkisinin açıklanmasına kaynaklık etmektedir.

Sonuç olarak araştırmada, her iki kontrol biçiminin yüksek düzeyde algılanmasının bireyin iyi oluşunu olumsuz yönde etkilediği belirlenmiş ve bu durumda ortaya çıkan ilişkilerin bir bölümünün duygusal özerklik aracılığı ile açıklandığı bulunmuştur.

4.2.2. Ana-babadan Algılanan Kontrol ile Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Empatinin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Yorumlanması

Araştırmada ergenin ebeveyninden algıladığı psikolojik ve davranışsal kontrol ile iyi oluş arasındaki ilişkide empatinin aracı rolüne ilişkin analiz hem anneden hem de babadan algılanan psikolojik kontrol ve ergenin iyi oluş düzeyi ile anlamlı düzeyde ilişki göstermemesi nedeniyle incelenememiştir. Bu kapsamda bu bölümde yorumlar ebeveyn kontrolü-empati ve empati-iyi oluş ilişkileri çerçevesinde yapılmıştır.

Araştırmada ebeveyn kontrolü ile empati arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik gerçekteştirilen analiz işlemleri sonucunda ulaşılan bulgu algılanan kontrol biçimlerine göre psikolojik ve davranışsal kontrolün empati ile ilişkisinin farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Alanyazın incelendiğinde, empati ile aile ortamı ve anne babanın kontrol olarak değerlendirilmeyen davranışları arasındaki ilişkilerin çalışıldığı görölmektedir. Empati düzeyi ile aile ilişkileri çerçevesinde yapılan araştırmalar, aile ikliminin empati gelişiminde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Bu kapsamda Bayraktar, Sayıl ve Kumru (2009)'nun araştırmasında güvenli ve sıcak aile ortamının empati kurma becerisine katkı sağladığı ve benzer aile ortamında yetişen bireylerin empati kurma becerisinin de daha yüksek olduğu görölmektedir. Zhou ve diğerleri (2002)'nin çocuğun empati ve sosyal işlevsellik düzeyi ile aile ortamı arasındaki ilişkiyi araştırdığı araştırmasında da anne baba davranışlarının empati gelişiminde önemli olduğu ve anne babadan algılanan düşük düzeydeki sıcaklık ve duyarlığın empati kurma becerisindeki azalmayı da beraberinde getirdiği belirlenmiştir. Araştırmacıların anne babanın duyarlığına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde ise çocuk merkezli olma, duygusal olarak hassasiyet gösterme gibi özelliklerin çocuğun çocuğun empati, sempati ve prososyal davranışların açıklanmasında etkili olduğu görölmüştür (Dabibov ve Grusec, 2006; Moreno, Kwte ve Robinson, 2008). Öte yandan ebeveynin yüksek düzeydeki olumsuz duygulanımı çocuğun kendi rahatsızlıklarına odaklanmasına ve duygusal bağlamda başkalarının ihtiyaçlarına

duyarsız kalmasına neden olmaktadır (Eisenberg, Van Schyndel ve Hefer, 2014). Miklikowska, Duriez ve Soenes (2011) de ebeveyn desteğinin, empati kurma düzeyinde ortaya çıkan değişiklikleri yordadığını belirlemiş, Spinrand ve Eisenberg (2009) ise ebeveynin disipline etme davranışlarının empati gelişimi ile ilişkisini vurgulamıştır. Alanyazında yer alan bu araştırmalara ek olarak Carlo, Knight, McGinley ve Hayes (2011) ile Laible, Eye ve Carlo (2008) da ebeveyn disiplin yöntemlerinin empati, sempati ve prososyal davranışlarla ilişkili olduğunu ortaya koymuş ancak Garner (2012) bu ilişkilerin her zaman anlamlı olmadığını belirlemiştir. Benzer şekilde Silbereise ve diğerleri (1991) de ebeveynlik biçimleri ile prososyal davranışların motivasyonuna ilişkin davranış örüntülerinin doğrudan ilişkisini ortaya koyan anlamlı ilişkiler bulamamıştır. Elde edilen bu sonuçlar araştırma bulguları ile tutarlılık göstermekte ve davranışsal kontrol ile empati ilişkisini ve psikolojik kontrol ile empatinin anlamlı düzeyde ilişki göstermemesini açıklamaktadır.

Empatinin aracılık etkisi kapsamında incelenen bir başka durum, iyi oluş-empati ilişkisidir. Ulaşılan sonuç, empatinin iyi oluş ile anlamlı düzeyde ilişkisinin olmadığını göstermektedir.

Empati, başkalarının içsel deneyimini anlamak (Buie, 1981) ya da hissettiklerini hissetmek (Sawyer, 1975) olarak tanımlanmaktadır. Wei, Liao, Ku ve diğerleri (2011) bireyin başkalarına empati duymasının mutluluk, yaşam doyumu ve olumlu duygulanımı arttırdığını belirlemişlerdir. Deneysel olarak Shenafelt ve diğerleri (2005) empatinin iyi oluş ile ilişkisini ortaya koymuş ve Tkach (2007) da başkalarına karşı nazik davranmanın mutluluk ile iyi oluş düzeyindeki artışı ve olumsuz duygulanım düzeyindeki azalışı beraberinde getirdiğini bulmuştur. Bu sonuçla ilişkili olarak Thomas ve diğerleri (2007) de empatik eğilimle birlikte bireyin psikolojik iyi oluş düzeyinin arttığını belirlemiştir. Ancak elde edilen sonuçlar araştırma bulguları ile tutarsızlık göstermektedir. Bu durumla ilişkili olarak araştırmada öncelikle empatinin iyi oluş olumsuz yönde yordadığına ilişkin bulgu, ergenin bu dönemde olumsuz duygulara daha fazla odaklanması (Royzman ve Kumar, 2000; akt: Rosenblum ve Lewis, 2006) ve olumsuz duygulanımdaki artışla birlikte iyi oluş düzeyinin azalmasına neden olduğu şeklinde yorumlanmış ancak bu ilişkinin anlamlı olmaması ergen ben merkeziliğinin bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Başka bir ifade ile ergenin olumsuz duygulanımı ergenin iyi oluş düzeyi üzerinde

etkisini sürdürmekte ancak kendine odaklanma durumunun yoğun olarak yaşanması nedeniyle empatik olma ile iyi oluş düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Sonuç olarak araştırmadan elde edilen bulgular hem anne hem de babadan algılanan psikolojik ve davranışsal kontrol arasındaki ilişkide empatinin aracı rol oynamadığını diğer bir ifade ile ebeveyn kontrol davranışlarının iyi oluşu açıklaması aşamasında empatinin anlamlı bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularından yola çıkılarak ulaşılan sonuçlar sunulmuş ve elde edilen sonuçlar kapsamında araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırmada ebeveynden algılanan kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide empati ve duygusal özerkliğin aracılık etkisi incelenmiştir. Belirlenen alt amaçlar doğrultusunda ulaşılan sonuçlar maddeler halinde sunulmuştur:

1. Anneden algılanan psikolojik kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rol oynadığı,
2. Anneden algılanan davranışsal kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rol oynadığı,
3. Babadan algılanan psikolojik kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rol oynadığı,
4. Babadan algılanan davranışsal kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rol oynadığı,
5. Anneden algılanan psikolojik kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı rol oynamadığı,
6. Anneden algılanan davranışsal kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı rol oynamadığı,
7. Babadan algılanan psikolojik kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı rol oynamadığı,
8. Babadan algılanan davranışsal kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide empatinin aracı rol oynamadığı bulunmuştur.

Özetle araştırma sonucunda hem anne hem babadan algılanan psikolojik ve davranışsal kontrol ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rol oynadığı ancak empatinin ebeveynin kontrol davranışları ile iyi oluş düzeyi arasındaki ilişkide benzer bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlar ve araştırmaya ilişkin sınırlılıklar kapsamında belirlenen önerilere yer verilmiştir.

Uygulayıcılara yönelik öneriler şu şekilde sıralanabilir:

1. Aile eğitim programlarında, ana baba tutumları ya da ergenle iletişim başlığı altında, ergen iyi oluşu üzerinde etkisi olduğu belirlenen ebeveyn kontrolü ve duygusal özerklik kavramları incelenebilir.
2. Psikolojik danışmanlık hizmetleri kapsamında ergenlerin iyi oluş düzeyinin korunması ve artırılmasına ilişkin psikoeğitim programları geliştirilebilir.
3. Önleyici rehberlik hizmetleri kapsamında ergen iyi oluşu üzerinde etkisi olduğu belirlenen kontrol ve duygusal özerklik kavramları dikkate alınarak müdahaleler gerçekleştirilebilir.

Araştırmacılara yönelik öneriler şu şekilde sıralanabilir:

1. Araştırma orta ergenlik döneminde bulunan bireyler üzerinde gerçekleştirilmiştir ve elde edilen sonuçlar sadece bu gruba genellenebilmektedir. Bu nedenle değişkenler arasındaki ilişkilerin farklı yaş gruplarında ortaya çıkardığı etkiyi görebilmek amacıyla dahil edilen grubun yaş aralığı genişletilerek kesitsel bağlamda kavramlar arası ilişkiler incelenebilir.
2. Duygusal özerklik kavramının ergen iyi oluşu üzerinde anlamlı düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiş ancak bu durum boyutları açısından değerlendirilmemiştir. Bu bağlamda duygusal özerkliğin alt boyutlarının incelendiği, ek olarak bu durumun anne ve babadan algılanan duygusal özerklik olarak değerlendirildiği bir araştırma yürütülebilir.

3. Alanyazında algılanan ebeveyn kontrolü, iyi oluş, empati ve duygusal özerklik üzerinde kişisel değişkenlerin önemli bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu durumdan yola çıkılarak yapılacak araştırmalarda kişisel değişkenlerin de analize dahil edildiği araştırmalar planlanabilir.
4. Empatinin algılanan ebeveyn kontrolü ile ilişkisi farklı yaş gruplarında incelenebilir ya da yurtdışı alanyazında belirlenen ilişkilerle bağlantı kurularak ebeveyn desteği ile ilişkisi araştırılabilir.
5. Araştırma sonucunda duygusal özerkliğin kısmi aracılık, empatinin ise benzer bir role sahip olmadığı belirlenmiştir. Bu sebeple, ebeveyn kontrol davranışları ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide başka değişkenlerin de etkisinin olduğu düşünülmektedir. Ulaşılan bu sonuçtan yola çıkılarak bu ebeveyn kontrol davranışları ve iyi oluş ile ilişkili ve bu iki değişken arasında aracı rol oynayabilecek farklı değişkenler belirlenerek aracılık etkisine ilişkin araştırmalar yürütülebilir.

KAYNAKLAR

- Acun Kapıkıran, N. (2011). Focus on positive and negative information as the mediator the relationship between empathy tendency guilty and psychological well-being in university students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 11(3), 1141-1147.
- Adelson, J. (1972). The political imagination of the young adolescent. J. Kagan ve R. Coles (Eds.). *Twelve to sixteen: Early adolescence*. New York: Norton.
- Agaloos Pesigan, I.J., Luyckx, K. ve Alambay, L.P. (2014). Brief report: Identity processes in Filipino late adolescents and young adults: Parental influences and mental health outcomes. *Journal Adolescence*, 37, 599-604.
- Ahmad, I. ve Soenens, B. (2010). Perceived maternal parenting as a mediator of the intergenerational similarity of dependency and self-criticism: A study with Arab Jordanian adolescents and their mothers. *Journal of Family Psychology*, 24(6), 756-765.
- Akbaş, T. (2004). *Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Akkan, H. (2012). *Üstün zekalı 6-8. sınıf öğrencilerinin iki farklı akademik ortamdaki sosyometrik statülerine göre empatik eğilimleri, yaşam doyumları ve aile yaşantıları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Akçınar, B. (2009). *The effect of parental control on externalizing behaviors in early childhood* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Koç Üniversitesi, Ankara.
- Andrews, F.M. ve McKennell, A.C. (1980). Measures of self-reported well-being: Their affective, cognitive, and other components. *Social Indicators Research*, 8, 127-155.
- Arım, R.G. ve Shapka, J.D. (2008). The impact of pubertal timing and parental control on adolescent problem behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 445-455.
- Aunola, K. ve Nurmi, J.E. (2005). The Role of Parenting Styles in Children's Problem Behavior. *Child Development*, 76, 1144-1159.
- Aults, C. (2012). *Psychophysiological measures of aggression and victimization in early adolescence* (Master thesis). Florida Atlantic University, Florida.
- Aydın, Z. (2011). *Üniversite öğrencilerinin empati becerileri, kişilik özellikleri ve anneden algıladıkları çocuk yetiştirme stilleri ile ahlaki muhakeme düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296-3319.
- Barber, B. K. (1997). Introduction: Adolescent socialization in context: The role of connection, regulation, and autonomy in the family. *Journal of Adolescent Research*, 12(1), 5-11.
- Barber, B. K. ve Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. B. K. Barber (Ed.). *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (15-52). Washington, DC: American Psychological Association Press.
- Barber, B. K., Olsen, J. A., ve Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological control and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65, 1120- 1136.
- Barber, B. K., Stolz, H. E. ve Olsen, J. A. (2005). Parental support, behavioral control, and psychological control: Assessing relevance across time, method, and culture. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70(4), 1-147.
- Barber, B. K., Stolz, H. E., Olsen, J. E. ve Maughan, S. L. (2004). *Parental support, psychological control and behavioral control: Assessing relevance across time, method and culture*. Manuscript submitted for publication.
- Barber, B.K., Xia, M., Olsen, J.A., McNeely, C.A. ve Bose, K. (2012). Feeling disrespected by parents: Refining the measurement and understanding of psychological control. *Journal of Adolescence*, 35(2), 273-287.
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Batson, C. D., Fultz, J. ve Schoenrade, P.A. (1987). Distress and empathy: Two qualitatively distinct vicarious emotions with different motivational consequences. *Journal of Personality*, 55, 19-39.
- Baumrind, D. (1961). Effects of authoritative parental control on child behavior. <http://persweb.wabash.edu/facstaff/hortonr/articles%20for%20class/baumrind.pdf>
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior, *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4, (No. 1, Part 2).
- Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and Society*, 9, 239-276.
- Bayraktar, F., Sayıl, M., ve Kumru, A. (2009). Liseli ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: Ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 48-63.

- Bean, R. A., Bush, K. R., McKenry, P. C. ve Wilson, S. M. (2003). The impact of parental support, behavioral control, and psychological control on the academic achievement and self-esteem of African American and European American adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 18, 523-541.
- Bean, R.A., Barber, B.K. ve Crane, D.R. (2006). Parental support, behavioral control, and psychological control among African American youth. *Journal of Family Issues*, 27(10), 1335-1355.
- Belliston, L.M. (2004). *Emotional autonomy and adolescent internalizing and externalizing behaviors in rural African American youth* (Doctoral dissertation). Auburn University, Alabama.
- Ben-Zur, H. (2003). Happy adolescents: The link between subjective well-being, internal resources and parental factors. *Journal of Youth and Adolescence*, 32, 67-79.
- Beyers, W. ve Goossens, L. (1999). Emotional autonomy, psychosocial adjustment and parenting: interactions, moderating and mediating effects. *Journal of Adolescence*, 22(6), 753-769.
- Beyers, W., Goossens, L., Vassant, I. ve Moors, E. (2003). A structural model of autonomy in middle and late adolescence: Connectedness, separation, detachment, and agency. *Journal of Youth and Adolescence*, 32(5), 351-365.
- Bornstein, H.M. ve Güngör, D. (2013). Gelişim biliminin kültür ve çocuk bakımına düzenleyici prensipler ve süreçler açısından katkısı. S. Bekman ve A. Aksu Koç (Ed.). *İnsan gelişimi, aile ve kültür: Farklı bakış açıları* (s. 113-131). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Boudreault Bouchard, A.M., Dion, J., Hains, J., Vandermeerschen, J., Laberge, L. ve Perron, M. (2013). Impact of parental emotional support and coercive control on adolescents' self-esteem and psychological distress: Results of a four-year longitudinal study. *Journal of Adolescence*, 36, 695-704.
- Boughton, K.L. ve Lumley, M.N. (2011). Parent prediction of child mood and emotional resilience: The role of parental responsiveness and psychological control. *Depression Research and Treatment*, doi:10.1155/2011/375398.
- Boysan, M. (2011). *Üniversite öğrencilerinde erken dönem uyumsuz şemalar, başa çıkma stilleri ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilere yönelik bir model sınaması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Brems, C. (1988) Dimensionality of empathy and its correlates. *The Journal of Psychology*, 123(4), 329-337.
- Broom, E.W. (2000). *An examination of factors relate to the cognitive and affective empathy levels of adjudicated youth* (Doctoral dissertation). University of North Texas.
- Buie, D.H. (1981). Empathy: Its nature and limitations. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 29, 281-307.

- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (16. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cacioppo, M., Pace, U. ve Zappulla, C. (2013). Parental control, quality of family context and life satisfaction among Italian adolescents. *Child Indicators Research*, 6, 179-191.
- Capuano, A. (2011). *Examining empathy, cognitive distortions, and social and psysical aggression in delinquent and non-delinquent adolescents* (Doctoral dissertation). Bowling Green State University, Ohio.
- Carlo, G., Knight, G.P., McGinley, M. ve Hayes, R. (2011). The roles of parental inductions, moral emotions, and moral cognitions in prosocial tendencies among Mexican American and European American early adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 31, 757-781.
- Cenkseven, F. ve Akbaş, T. (2007). Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 43-65.
- Chao, R. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Understanding Chinese parenting through the cultural notion of training. *Child Development*, 65, 1111-1119.
- Chao, R.K. ve Aque, C. (2009). Interpretations of parental control by Asian immigrant and European American youth. *Journal of Family Psychology*, 23(3), 342-354.
- Chen, Z.Y. (1994). *The positive and negative consequences of adolescent emotional autonomy: The relation of aspects of autonomy to academic achievement and socially disapproved behaviors* (Doctoral dissertation). Stanford University, California.
- Cheng, H., ve Furnham, A. (2003). Personality, self-esteem, and demographic predictions of happiness and depression. *Personality and Individual Differences*, 34, 921-942.
- Chu, H.C. (2006). Autonomy and well being: Self determination in Chinese students in the United States. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 67(8-B), 8-B4702.
- Cihangir Çankaya, Z. (2005). *Öz-belirleme modeli: Özerklik desteği, ihtiyaç doyumu ve iyi olma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Cohen, D. ve Strayer, J. (1996). Empathy in conduct-disordered and comparison youth. *Developmental Psychology*, 32, 988-998.
- Colby, A., Kohlberg, L., Gibbs, J. ve Lieberman, M. (1983). A longitudinal study of moral judgment. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 48.

- Comer, L.B. ve Drollinger, T. (1999). Active empathetic listening and selling success: A conceptual framework. *Journal of Personal Selling and Sales Management*, 19(1), 15-29.
- Criss, M.M., Shaw, D.S. ve Ingoldsby, E.M. (2003). Mother-son positive synchrony in middle childhood: Relation to antisocial behavior. *Social Development*, 12, 379-400.
- Cui, L., Morris, A.S., Criss, M.M., Houlberg, B.J. ve Silk, J.S. (2014). Parental psychological control and adolescent adjustment: The role of adolescent emotion regulation. *Parenting: Science and Practice*, 14, 47-67.
- Çelen, N. (2007). *Ergenlik ve genç yetişkinlik: Bir dönüşüm süreci*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Davidov, M. ve Grusec, J.E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development*, 77, 44-58.
- D'Ailly, H. (2003). Children's autonomy and perceived in learning: A model of motivation and achievement in Taiwan. *Journal of Educational Psychology*, 95(1), 84-96.
- Davis, M.H. (1996). *Empathy: A social psychological approach*. Colorado: Westview Press.
- Davis, P.T. ve Cummings, E.M. (1994). Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis. *Psychological Bulletin*, 116, 387-411.
- Deci, E.L. ve Ryan, R.M. (2006). Hedonia, eudaimonia, and well-being: An introduction. *Journal of Happiness Studies*, 9, 1-11.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2008). Facilitating optimal motivation and psychological well-being across life's domains. *Canadian Psychology*, 49, 14-23.
- Deniz Hasdemir, A. (2007). *Ergenlerin ve anne babalarının empatik becerileri ile aile yapılarını değerlendirmeleri üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Deniz, M. (2010). *Ergenlerde sır saklamanın duygusal, gelişimsel değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Desjardins, J., Zelenski, J.M. ve Coplan, R.J. (2008). An investigation of maternal personality, parenting styles, and subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 44, 587-597.
- Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social Indicators Research*, 31 (2), 103-157.

- Diener, E. (2009). The science of well-being. E. Diener (Ed.). *The science of well-being: The collected works of Ed Diener* (s. 11-58), London: Springer Science Business Media B.V.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J. ve Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49 (1), 71-75.
- Diener, E., Oishi, S. ve Lucas, R.E. (2009). Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. In C.R. Snyder ve Shane J. Lopez (Eds.). *Oxford handbook of positive psychology* (s. 187-194). Oxford: Oxford University Press.
- Doğruyol, B. (2008). *The impact of parental control and support on the development of chronic self-regulatory focus* (Master thesis). ODTÜ, Ankara.
- Douvan, E. ve Adelson, J. (1966). *The adolescent experience*. New York: Wiley.
- Dökmen, Ü. (2004). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Duan, C. ve Hill, C.E. (1996). The current state of empathy research. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 261-274.
- Dwairy, M. ve Achoui, M. (2010). Parental control: A second cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Family Studies*, 19, 16-22.
- Eccles, J. S., Early, D., Frasier, K., Belansky, E. ve McCarthy, K. (1997). The relation of connection, regulation, and support for autonomy to adolescents' functioning. *Journal of Adolescent Research*, 12, 263-286.
- Eisenberg, N. (2000). Emotion, regulation, and moral development. *Annual Review of Psychology*, 51, 665-697.
- Eisenberg, N., Carlo, G., Murphy, B. ve Van Court, P. (1995). Prosocial development in late adolescence: A longitudinal study. *Child Development*, 66, 911-936.
- Eisenberg, N., Miller, P. A., Shell, R., McNalley, S. ve Shea, C. (1991). Prosocial development in adolescence: A longitudinal study. *Developmental Psychology*, 27, 849-857.
- Eisenberg, N. ve Morris, A.S. (2004). Moral cognitions and prosocial responding in adolescence. In R. Lerner ve L. Steinberg (Eds.). *Handbook of Adolescent Psychology*. (2nd Edition, s. 155-188). New York: Wiley ve Sons.
- Eisenberg, N., Shea, C., Carlo, G. ve Knight, G. (1991). Empathy-related responses and cognition: A "chicken and the egg" dilemma. W. Kurtines ve J. Gewirtz (Ed.). *Handbook of moral behavior and development*. New Jersey: Erlbaum.
- Eisenberg, N. ve Shell, R. (1986). The relation of prosocial moral judgment and behavior in children: The mediating role of cost. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 12, 426-433.

- Eisenberg, N., Shell, R., Pasternack, J., Lennon, R., Beller, R. ve Mathy, R. M. (1987). Prosocial development in middle childhood: A longitudinal study. *Developmental Psychology*, 23, 712–718.
- Eisenberg, N., Cumberland, A. ve Spinrand, T.L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9, 241-273.
- Eisenberg, N., ve Valiente, C. (2002). Parenting and children's prosocial and moral development. M.H. Bornstein (Ed.). *Handbook of parenting* (2nd Edition, s. 111-142). New Jersey: Erlbaum.
- Eisenberg, N., Van Schyndel, S.K. ve Hefer, C. (2014). The association of maternal socialization in childhood and adolescence with adult offsprings' sympathy and caring. *Developmental Psychology*, 1-10.
- Eisenberg, N., Guthrie, I.K., Fabes, R.A., Reiser, M., Murphy, B.C., Holgren, R., Maszk, P., Losoya, S. (1997). The Relations of Regulation and Emotionality to Resiliency and Competent Social Functioning in Elementary School Children. *Child Development*, 68(2), 295-311.
- Emmons, R. A. (1986). Personal strivings: An approach to personality and subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(5), 1058-1068.
- Eronen, S. ve Nurmi, J. (1999). Life events, predisposing cognitive strategies and well-being. *European Journal of Personality*, 13, 129-148.
- Eryılmaz, A. (2012). A model for subjective well-being in adolescence: Need satisfaction and reasons for living. *Social Indicators Research*, 107, 561-574.
- Fagan, A.A., Van Horn, M.L., Hawkins, J.D. ve Jaki, T. (2013). Differential effects of parental controls on adolescent substance use: For whom is the family most important? *Journal of Quantitative Criminology*, 29, 347-368.
- Farr, C., Brown, J., ve Beckett, R. (2004). Ability to empathize and masculinity level: Comparing male sex offender with a normative sample of non-offending adolescents. *Psychology, Crime and Law*, 10, 155-167.
- Feshbach, N.D. (1975). Empathy in children: Some theoretical and empirical considerations. *The Counseling Psychologist*, 5(2), 25-30.
- Feshbach, N.D. (1978) Studies of empathic behavior in children. B.A. Maher (Ed.). *Progress in experimental personality research* (1-47). New York: Academic Press.
- Feshbach, N.D. (1997). Empathy: The formative years-implications for clinical practice. A. Bohart ve L. Greenberg (Eds.). *Empathy reconsidered: New directions in psychotherapy* (s. 33–59). Washington, DC: American Psychological Association.
- Finken, L. ve Jacobs, J. (1996). Consultant choice across decision context: Are abortion decisions different? *Journal of Adolescent Research*, 11, 235-260.

- Flanagan, C. ve Gally, L.S. (1995). Refraining the meaning of “political” in research with adolescents. *Perspectives on Political Science*, 24(1), 34-41.
- Fowler, J., (1981). *Stages of faith*. New York: Harper and Row.
- Fuhrman, T. ve Holmbeck, G.N. (1995). A contextual-moderator analysis of emotional and adjustment in adolescence. *Child Development*, 66(3), 793-811.
- Gallese, V. ve Metzinger, T. (2003). Motor ontology: the representational reality of goals, actions, and selves. *Philosophical Psychology*, 16(3), 365-388.
- Garner, P.W. (2012). Children’s emotional responsiveness and sociomoral understanding and associations with mothers’ and fathers’ socialization practices. *Infant Mental Health Journal*, 33, 95-106.
- Gillham, J.E. ve Seligman, M. (1999). Footsteps on the road to positive psychology. *Behaviour Research and Therapy*, 37, 163-173.
- Granello, P.F. (1999). College students’ wellness as a function of social support and empathic ability. *Journal of College Counseling*, 2, 110-120.
- Greenspan, S. (2006). Rethinking “harmonious parenting” using a three-factor discipline model. *Child Care in Practice*, 12(1), 5-12.
- Griffin, K.W., Botvin, G.J., Scheier, L.M., Epstein, J.A. ve Doyle, M.M. (2002). Personal competence skills, distress, and well-being as determinants of substance use in a predominantly minority urban adolescent sample. *Prevention Science*, 3, 23-33.
- Griffith, S.F. ve Grolnick, S. (2014). Parenting in Caribbean families: A look at parental control, structure, and autonomy support. *Journal of Black Psychology*, 40(2), 166-190.
- Grolnick, W.S. ve Pomerantz, E.M. (2009). Issues and challenges in studying parental control: Toward a new conceptualization. *Child Development Perspectives*, 3, 165-170.
- Goldstein, T.R., Wu, K. ve Winner, E. (2009-2010). Actors are experts in theory of mind but not empathy. *Imagination, Cognition, and Personality*, 29, 115-133.
- Gök, A. (2012). *Associated factors of psychological well-being: Early maladaptive schemas, schema coping processes, and parenting styles* (Master thesis). ODTÜ, Ankara.
- Harma, M. (2008). *The impact of parental control and marital conflict on adolescents’ self-regulation and adjustment* (Master thesis). ODTÜ, Ankara.
- Harris McKoy, D. ve Cui, M. (2013). Parental control, adolescent delinquency, and young adult criminal behavior. *Journal of Child and Family Studies*, 22, 836-843.
- Hefferson, K. ve Boniwell, I. (2014). *Pozitif psikoloji: Kuram, Araştırma ve Uygulamalar*. (T., Doğan, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık (2011).

- Hochstatter, R.W. (2012). *Peer mentoring and empathy* (Doctoral dissertation). University of North Dakota, North Dakota.
- Hoffman, M.L. (1984). Interaction of affect and cognition in empathy. In C. Izard, J. Kagan ve R. Zajonic. *Emotions, cognitions, and behaviors* (s. 103-132). New York: Cambridge University Press.
- Hoffman, M.L. (1975). Developmental synthesis of affect and cognition and its implications for altruistic motivation. *Developmental Psychology*, 11, 607- 622.
- Hoffman, M.L. (2008). Empathy and prosocial behavior. M. Lewis, J.M. Haviland Jones ve L. Feldman Barrett (Eds.). *Handbook of emotions* (3 rd edition, s. 440-455). New York: Guilford Press.
- Hultsch, D.F. ve Bortner, R.W. (1974). Personal time perspective in adulthood: A time-sequential study. *Developmental Psychology*, 10(6), 835-837.
- Hunter, F. T. ve Youniss, J. (1982). Changes in functions of three relations during adolescence. *Developmental Psychology*, 18, 806-811.
- Huntsinger, C.S. ve Jose, P.E. (2009). Relations among parental acceptance and control and children's social adjustment in Chinese American and European American families. *Journal of Family Psychology*, 23(3), 321-330.
- Inguglia, C., Ingoglia, S., Liga, F., Lo Coco, A. ve Lo Cricchio, M.G. (2014). Autonomy and relatedness in adolescence and emerging adulthood: Relationship with parental support and psychological distress. *Journal of Adult Development*, doi: 10.1007/s10804-014-9196-8.
- Iyengar, S. ve Lepper, R. (1999). Rethinking the value of choice: A cultural perspective on intrinsic motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 349–366.
- Jokisaari, M. (2004). Regret contents and subjective well-being: A life course approach. *Journal of Adult Development*, 11, 281-288.
- Jolliffe, D. ve Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence*, 29, 589-611.
- Kakihara, F. ve Tilton Weaver, L. (2009). Adolescents' interpretations of parental control: Differentiated by domain and types of control. *Child Development*, 80(6), 1722-1738.
- Kakihara, F., Tilton Weaver, L., Kerr, M. ve Stattin, H. (2010). The relationship of parental control to youth adjustment: Do youths' feelings about their parents play a role? *Journal of Adolescence*, 39, 1442-1456.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

- Kapçı, E.G. ve Küçüker, S. (2006). The parental bonding instrument: Evaluation of its psychometric properties with Turkish university students. *Turkish Journal of Psychiatry*, 17(4), 286-295.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (26. Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaufman, S.B. (2011). How families facilitate the development of empathy in children: A family systems theory perspective (Doctoral dissertation). Kansas State University, Kansas.
- Keijers, L., Branje, S.J.T., VanderValk, I.E. ve Meeus, W. (2010). Reciprocal effects between parental solicitation, parental control, adolescent disclosure, and adolescent delinquency. *Journal of Research on Adolescence*, 20(1), 88-113.
- Kerr, M. ve Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36, 1-15.
- Kındap, Y., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23, 95-110.
- Kimweli, D.M.S. ve Stilwell, W.E. (2002). Community subjective well-being, personality traits and quality of life therapy. *Social Indicators Research*, 60, 193-225.
- Knafo, A., Zahn Waxler, C., Van Hulle, C., Robinson, J.L. ve Rhee, S.H. (2008). The developmental origins of a disposition toward empathy: Genetic and environmental contributions. *Emotion*, 8(6), 737-752.
- Kocayörük, E. (2012). Öz-belirleme kuramı açısından ergenlerin anne baba algısı ile duyuşsal iyi oluşları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 24-37.
- Kodnadt, H.J. (1991). Aggression motive and its development conditions in eastern and western cultures. N. Bleichrodt ve P.J.D. Drenth (Eds.). *Contemporary issues in cross-cultural psychology* (s. 155-167). Amsterdam: Swets ve Schwarzenberg.
- Korkut Owen, F. (2011). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma* (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kurdek, L.A. ve Fine, M.A. (1994). Family acceptance and family control as predictors of adjustment on young adolescents: Linear, curvilinear, or interactive effects? *Child Development*, 5, 1137-1146.
- Kurt, D. (2010). *Algılanan psikolojik kontrol ile gencin psikososyal işlevselliği arasındaki ilişkiler: Kişilerarası güven inancı ve güvenli bağlanmanın rolü*. (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Laible, D., Eye, J. ve Carlo, G. (2008). Dimension of conscience in mid-adolescence: Links with social behavior, parenting, and temperament. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 875-887.
- Laird, R.D., Criss, M.M., Pettit, G.S., Bates, J.E. ve Dodge, K.A. (2009). Developmental trajectories and antecedents of distal parental supervision. *Journal of Early Adolescence*, 29, 258-284.
- Lamborn, S. D. ve Felbab, A. J. (2003). Applying ethnic equivalence and cultural values models to African-American teens' perceptions of parents. *Journal of Adolescence*, 26, 601-618.
- Lamborn, S.D. ve Steinberg, L. (1993). Emotional autonomy redux: Revisiting Ryan and Lynch. *Child Development*, 64, 483-499.
- Larsen, J.T., McGraw, A.P. ve Cacioppo, J.T. (2001). Can people feel happy and sad at the same time? *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 684-696.
- Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbeck, G. ve Duckett, E. (1996). Changes in adolescents' daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation. *Developmental Psychology*, 32, 744-754.
- Lavalee, L. F. ve Campbell, J. D. (1995). Impact of personal goals on self-regulation processes elicited by daily negative events. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(2), 341-352.
- Lerner, R. ve Steinberg, L. (2004). The scientific study of adolescence: Past, present, and future. In R. Lerner and L. Steinberg (Eds.). *Handbook of adolescent psychology*. New York: Wiley.
- LeSure Lester, G.E. (2000). Relation between empathy and aggression and behavior compliance among abused group home youth. *Child Psychiatry and Human Development*, 31, 153-161.
- Li, X., Li, D. ve Newman, J. (2013). Parental behavioral and psychological control and problematic internet use among Chinese adolescents: The mediating role of self-control. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(6), 442-447.
- Lu, L. (2001). Understanding happiness: A look into the Chinese folk psychology. *Journal of Happiness Studies*, 2, 407-432.
- Luyckx, K., Soenens, B., Berzonsky, M.D., Vansteenkiste, M., ve Goossens, L. (2007). Parental psychological control and dimensions of identity formation in emerging adulthood. *Journal of Family Psychology*, 21(3), 546-550.
- Lyubomirsky, S., King, L. ve Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131(6), 803-855.
- Maccoby, E.E. ve Martin, J.A. (1983). Socialization in the context of family: Parent-child interaction. P.H. Mussen ve M.E. Hetherington (Eds.). *Handbook of Child Psychology, 4, Socialization, Personality, and Social Development*, (s. 1-101). New York: Wiley.

- Mantzouranis, G., Zimmermann, G., Mahaim, E.B. ve Favez, N. (2012). A further examination of the distinction between dependency-oriented and achievement-oriented parental psychological control: Psychometric properties of the DAPCS with French-Speaking late adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 21, 726-733.
- Manzeske, D.P. ve Stright A. (2009). Parenting styles and emotion regulation: The role of behavioral and psychological control during young adulthood. *Journal of Adult Development*, 16(4), 223-229.
- Marbell, K. ve Grolnick, W.S. (2013). The effects of parental control and autonomy support in an interdependent culture: A look at Ghana. *Motivation and Emotion*, 37, 79-92.
- Martin, P. ve Martin, M. (2002). Proximal and distal influences on development: The model of developmental adaptation. *Developmental Review*, 22, 78-96.
- Marshall, W.L., Jones, R., Fernandez, Y.M. (1995). Empathy in sex offenders. *Clinical Psychology Review*, 99-113.
- McAllister, C. H. ve Wolff, M. C. (2002). Letters never sent: Tending to unfinished business. *Journal of Poetry Therapy*, 15(4), 187-193.
- Mehrabian, A. ve Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of Personality*, 40(4), 525-543.
- Mete, B. (2005). *Lise son sınıf öğrencilerinin empatik becerileri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Miklikowska, M., Duriez, B. ve Soenens, B. (2011). Family roots of empathy-related characteristics: The role of perceived maternal and paternal need support in adolescence. *Developmental Psychology*, 47(5), 1342-1352.
- Montgomery, D. (2001). Increasing Native American Indian involvement in gifted programs in rural schools. *Psychology in the Schools*, 38, 467-475.
- Moore, K.A. ve Keyes, C.L.M. (2008). A brief history of the study of well-being in children and adults. M.H. Bornstein, L. Davidson, C.L.M. Keyes ve K.A. Moore (Eds.). *Well-Being: Positive development across the life course* (s. 1-11). New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Morgan, R.L., Eagle, S.G., Esser, E. ve Roth, W.M. (1993). Moral reasoning in adjudicated youth residing at a boys' ranch. *Journal of Correctional Education*, 44 (2), 62-65.
- Morelli, S.A. (2012). *The neural and behavioral basis of empathy for positive and negative emotions*. (Doctoral Dissertation). University of California, Los Angeles.

- Moreno, A.J., Klute, M.M. ve Robinson, J.L. (2008). Relational and individual resources as predictors of empathy in early childhood. *Social Development*, 17, 613-637.
- Musaağaoğlu, C. ve Güre, A. (2005). Ergenlerde davranışsal özerklik ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 79-98.
- Noom, M.J. (1999). *Adolescent autonomy: Characteristics and correlates*. Delft, The Netherlands: Eburon.
- Noom, M.J., Dekovic, M., ve Meeus, W. (2001). Conceptual analysis and measurement of adolescent autonomy. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(5), 577-595.
- O'Leary, E. ve Nieuwstraten, I. M. (2001). The exploration of memories in gestalt reminiscence therapy. *Counselling Psychology Quarterly*, 14(2), 165-179.
- Olsen, S. F., Yang, C., Hart, C., H., Robinson, C., C., Wu, P., Nelson, D., A., Nelson, L., J., Jin, S., & Wo, J. (2002). Maternal psychological control and preschool children's behavioral outcomes in China, Russia, and the United States. In B. K. Barber (Eds.). *Intrusive Parenting: How Psychological Control Affects Children and Adolescents*. Washington , DC : American Psychological Association Press.
- Önder, A. ve Gülay, H. (2007). Annelerin kabul red düzeyi ile çocuğunun empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(22), 23-30.
- Öz, F. (1992). *Hemşirelerin empatikbeceri ve eğilim düzeyine eğitimin etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, Y. (2012). Examining the subjective well-being of adolescents in terms of demographic variables, parental control, and parental warmth. *Education and Science*, 37, 20-33.
- Özer, G.(2009). *Öz belirleme kuramı çerçevesinde ihtiyaç doyumu, içsel güdülenme ve bağlanma stillerinin üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarına etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Oudekerk, B.A., Allen, J.P., Hafen, C.A., Hessel, E.T., Szwedo, D.E. ve Spilker, A. (2014). Maternal and paternal psychological control as moderators of the link between peer attitudes and adolescents' risky sexual behavior. *Journal of Early Adolescence*, 34(4), 413-435.
- Parpal, M. ve Maccoby, E.E. (1985). Maternal responsiveness and subsequent child compliance. *Child Development*, 56, 1326-1334.
- Parra, A. ve Oliva, A. (2009). A longitudinal research on the development of emotional autonomy during adolescence. *The Spanish Journal of Psychology*, 12(1), 66-75.

- Pellerin, L.A. (2005). Applying Baumrind's parenting typology to high schools: toward a middle-range theory of authoritative socialization. *Social Science Research*, 34, 283-303.
- Pettit, G.S., Laird, R.D., Dodge, K.A. ve Bates, J.E. ve Criss, M.M. (2001). Antecedents and Behavior problem outcomes of parental monitoring and psychological control. *Child Development*, 72, 583-598.
- Pomerantz, E.M.ve Wang, Q. (2009). The role of parental control in children's development in Westen and Asian countries. *Current Directions in Psychological Science*, 18(5), 285-289.
- Puentes, W.J. (2002). Simple reminiscence: A stress-adaptation model of the phenomenon. *Issues in Mental Health Nursing*, 23, 497-511.
- Roges, C.R. (1975). *Empathic: An unappreciated way of being*. The Counseling Psychologist, 5(2). F. Akkoyun (1983). Empatik olmak, değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1), 103-124.
- Rohner, R., ve Pettengill S.M. (1985). Perceived parental rejection and parental control among Korean adolescents. *Child Development*, 36, 524-528.
- Roman, N.V., Human, A. ve Hiss, D. (2012). Young south African adult's perceptions of parental psychological control and antisocial behavior. *Social Behavior and Personality*, 40(7), 1163-1174.
- Romano, L.R. (1999). *The relationship among locus of control, defense style, parenting style and emotional auronomy: Adolescent's girls' perceptions of themselves and teir parents* (Doctoral dissertation). The Temple University, Philadelphia.
- Rosenblum, G.D. ve Lewis, M. (2006). Emotional development in adolescence. G.R. Adams ve M.D. Berzonsky (Eds.). *Blackwell handbook of adolescence* (s. 269-289). United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Russell, J.A. (2003). Core affect and the psychological construction of emotion. *Psychological Review*, 110(1), 145-172.
- Rutkowski, B.A. (2011). *The effects of emotional autonomy and family support on an individual's self-reported motivation to change in an adolescent inpatient unit* (Doctoral dissertation) Roosevelt University, Illinois.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.
- Ryan, R.M. ve Deci, E.L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166.

- Ryan, R.M. ve Deci, E.L. (2002). An overview of self-determination theory. E.L. Deci ve R. M. Ryan (Eds.). *Handbook of self-determination research* (s. 3-33). New York: University of Rochester Press.
- Ryan, R.M. ve Frederick, C.M. (1997). On energy, personality and health: Subjective vitality as a dynamic reflection of well-being. *Journal of Personality*, 65, 529-565.
- Ryan, R.M. ve Lynch, J.H. (1989). Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60, 340-356.
- Ryan, R.M., Huta, V. ve Deci, E.L. (2008). Living well: A self-determination theory perspective on eudaimonia. *Journal of Happiness Studies*, 9, 139-170.
- Ryff, C.D. ve Keyes, C.L.M. (1995). The Structure of Psychological Well-Being Revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69 (4), 719-727.
- Ryff, C.D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1069-1081.
- Ryff, C.D. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science*, 4, 99-100.
- Ryff, C.D. ve Singer, B. (1998). The contours of positive human health. *Psychological Inquiry*, 9, 1-28.
- Santrock, J.W. (2013). *Ergenlik*. (D.M. Siyez, Çev.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. (2012).
- Sarıtaş, D. (2012). *Psychological well-being of adolescents: Maternal rearing behaviors, basic personality traits and emotion regulation processes* (Doctoral dissertation). ODTÜ, Ankara.
- Sawyer, F.H. (1975). A conceptual analysis of empathy. *Annual of Psychoanalysis*, 3, 27-47.
- Sayıl, M. ve Kırdap Tepe, Y. (2012). Ana babanın kontrol davranışları ve ergenlik. M. Sayıl ve B. Yağmurlu (Eds.). *Ana babalık: Kuram ve araştırma*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Schaefer, E. S. (1965a). Children's reports of parental behavior: An inventory. *Child Development*, 36, 413-424.
- Schaefer, E. S. (1965b). A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of Consulting Psychology*, 29, 552-557.
- Schiffirin, H.H., Liss, M., Miles McLean, H., Geary, K.A., Erchull, M.J. ve Tashner, T. (2014). Helping or hovering? The effects of helicopter parenting on college students' well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 23, 548-557.

- Schultz, D. P. ve Schultz, S.E. (2007). *Modern psikoloji tarihi* (8. Basım) (Y. Aslay, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (2004).
- Seligman, M. (2002). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. C.R. Snyder ve S.J. Lopez. (Eds.). *Handbook of positive psychology* (3-9). New York: Oxford University Press.
- Seligman, M. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An Introduction. *American Psychologist*, 55, 5-14.
- Sevim, S. (2014). Leuven algılanan ana babalık ölçeği ergen ve ana baba sürümlerinin uyarlanması. *Düşünen Adam*, 27, 291-300.
- Shanafelt, T.D., West, C., Zhao, X., Novotny, P., Kolars, J., Habermann, T., et al. (2005). Relationship between increased personal well-being and enhanced empathy among internal medicine residents. *Journal of General Internal Medicine*, 20, 559-564.
- Sheldon, K. M. ve Elliot, A. J. (1999). Goal striving, need satisfaction, and longitudinal well-being: The self-concordance model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 546-557.
- Shek, D.T.L. (2005). Perceived parental control and parent-child relational qualities in chinese adolescents in Hong Kong. *Sex Roles*, 53, 635-646.
- Shek, D.T.L. (2007). Perceived parental behavioral control and psychological control in chinese adolescents in Hong Kong: A replication. *Adolescence*, 42(167), 569-574.
- Sheldon, K.M. ve Elliot, A.J. (1999). Goal striving, need satisfaction, and longitudinal well-being: The self-concordance model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 482-497.
- Shin, D.C. ve Johnson, D.M. (1978). Avowed happiness as an overall assessment of the quality of life. *Social Indicators Research*, 5, 475-492.
- Silbereisen, R.K., Lamsfuss, S., Boehnke, K. ve Eisenberg, N. (1991). Developmental patterns and correlates of prosocial motives in adolescence. R.K. Silbereisen, S. Lamsfuss, K. Boehnke ve N. Eisenberg. *Altruism in social systems* (s. 82-104).
- Sink, J.R. (2000). Why can't we measure happiness? *American Psychologist*, 55(10), 1162-1163.
- Smetana, J. G. ve Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of parental psychological control and monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child Development*, 73, 563 - 580.
- Soenens, B., Beyers, W. ve Goossens, L. (2004). Leuven adolescent perceived parenting scale. Yayınlanmamış araştırma raporu.
- Soenens, B., Beyers, W., Vansteenkiste, M., Sierens, E., Luyckx, K., ve Goossens, L. (2004). The "gross anatomy" of parenting styles in adolescence: Three or four

dimensions? *Paper presented at the 18th biennial meeting of the International Society for the Study of Behavioral Development (ISSBD) Ghent Belgium 2004: July.*

- Soenens, B., Elliot, A.J., Goossens, L., Vansteenkiste, M., Luyten, P. ve Duriez, B. (2005). The intergenerational transmission of perfectionism: Parents' psychological control as an intervening variable. *Journal of Family Psychology*, 19(3), 358-366.
- Soenens, B. ve Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30(1), 74-99.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Duriez, B., Luyten, P. ve Goossens, L. (2005). Psychological control and adjustment: The mediating role of maladaptive perfectionism. *Personality and Individual Differences*, 38, 487-498.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M. ve Luyten, P. (2010). Toward a domain-specific approach to the study of parental psychological control: Distinguishing between dependency-oriented and achievement-oriented psychological control. *Journal of Personality*, 78, 217-256.
- Soenens, B., Park, S., Vansteenkiste, M. ve Mouratidis, A. (2012) Perceived parental psychological control and adolescent depressive experiences: A cross-cultural study with Belgian and South-Korean adolescents. *Journal of Adolescence*, 35, 261- 272.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyckx, K., Duriez, B. ve Goossens, L. (2008). Clarifying the link between parental psychological control and adolescents' depressive symptoms: Reciprocal versus unidirectional models, *Merrill-Palmer Quarterly*, 54, 411-444.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyckx, K. ve Goossens, L. (2006). Parenting and adolescent problem behavior: An integrated model with adolescent self-disclosure and perceived parental knowledge as intervening variables. *Developmental Psychology*, 42(2), 305-318.
- Sorbring, E., Skoog, T. ve Bohlin, M. (2014). Adolescent girls' and boys' well-being in relation to online and offline sexual and romantic activity. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 8(1), article7, doi: 10.5817/CP2014-1-7.
- Soucie, K.M. (2008). *Personal stories of empathy in adolescence and emerging adulthood* (Master thesis). Wilfrid Laurier University, Canada.
- Sönmez, Ş. (2011). *Ergenliğe geçişte annenin davranışsal ve psikolojik kontrolünün anne-ergen ilişkisine ve ergenin bir yıl sonraki uyumuna etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Spinrand, T.L. ve Eisenberg, N. (2009). *Empathy, Prosocial Behavior, and Positive Development in Schools*. R. Gilmen, E. Scott Hubner, M.J. Furlong (Eds.). *Handbook of Positive Psychology in Schools*. (s. 119-129). New York: Routledge.
- Stattin, H. ve Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072-1085.
- Steinberg, L. (1999). *Adolescence* (5th Edition). Boston: McGraw-Hill.
- Steinberg, L. (2005). Cognitive and affective development in adolescence. *Trends in Cognitive Sciences*, 9(2), 69-74.
- Steinberg, L., Fletcher, A. ve Darling, N. (1994). Parental monitoring and peer influences on adolescent substance use. *Pediatrics*, 93, 1060-1063.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M. ve Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement an encouragement to succeed. *Child Development*, 63, 1266-1281.
- Steinberg, L. ve Silverberg, S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development*, 57, 841- 851.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk Yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-62.
- Şimşek, Ö.F. (2009). Happiness revisited: Ontological well-being as a theory-based construct of subjective well-being. *Journal of Happiness Studies*, 10, 505-522.
- Şimşek, Ö.F. ve Kocayörük, E. (2013). Affective reaction to one's whole life: Preliminary development and validation of the ontological well-being. *Journal of Happiness Studies*, 14, 309-343.
- Şimşek, Ö.F. ve Bozanoğlu, İ. (2011). From self-esteem to mental health: Empathy as mediator. *Eurasion Journal of Educational Research*, 42, 225-242.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2005). *Using multivariate statistics* (5th Edition). Boston [etc.]: Allyn and Bacon.
- Taylor, S.E. ve Brown, J.D. (1988). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 103(2), 193-210.
- Thomas, M.R., Dyrre, L.N., Huntington, J.L., Lawson, K.L., Novotny, P.J., Sloan, J.A. et al. (2007). How do distress and well-being relate to medical student empathy? A multicenter study. *Journal of General Internal Medicine*, 22, 177-183.
- Thompson, R.A. (2006). *Cognitive autonomy in adolescence* (Doctoral dissertation). Utah State University, Logan, Utah.

- Tkach, C.T. (2006). Unlocking the treasury of human kindness: Enduring improvements in mood, happiness, and self-evaluations (Doctoral dissertation, University of California, Riverside, 2006). *Dissertation Abstracts International*, 67, 603.
- Toepfer, S.M. (2001). *A multi-method analysis of family systems: Emotional autonomy in young adulthood as related to oral dependency, family intrusiveness, and perceived social support* (Doctoral dissertation). The Ohio State University, Ohio.
- Topçu, Ç., Erdur Baker, Ö., ve Çapa Aydın, Y. (2010). Temel empati ölçeği Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(34), 174-182.
- Toprak, H. (2014). *Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Trommsdorff, G. (1985). Some comparative aspects of socialization in Japan and Germany. In I.R. Lagunes ve Y.H. Poortinga (Eds.). *From a different perspective: Studies of behavior across cultures* (s. 231–240). Lisse: Swets and Zeitlinger.
- Türkmen, M. (2011). *Öznel iyi oluşun yapısı ve ana baba tutumları, özsaygı ve sosyal destekle ilişkisi: Bir model sınaması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ünal C. (1972). İnsanları Anlama Kabiliyeti. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(3-4), 71-93.
- Ünal, F. (2007). Çocuklarda empatinin gelişimi: Empatinin gelişiminde anne-baba tutumlarının etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 176, 134-148.
- Wall A.E. ve Kohl P.L. (2007). Substance use in maltreated youth: Findings from the national survey of child and adolescent well-being. *Child Maltreatment*, 12(1), 20–30.
- Waterman, A.S. (1993). Two conceptions of happiness: Contrasts of personal expressiveness (eudaimonia) and hedonic enjoyment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 678-691.
- Wei, M., Liao, K., Ku, T.Y. ve Shaffer, P.A. (2011). Attachment, self-compassion, empathy, and subjective well-being among college students and community adults. *Journal of Personality*, 79(1), 191-221.
- Windle, G. ve Woods, B. (2004). Variations in well-being: The mediating role of a psychological resource. *Ageing and Society*, 24, 583-602.
- Vieno, A., Nation, M., Pastore, M. ve Santinello, M. (2009). Parenting and antisocial behavior: A model of the relationship between adolescent self-disclosure, parental closeness, parental control, and adolescent antisocial behavior. *Developmental Psychology*, 45(6), 1509-1519.

- Yılmaz, A. (2009). *Suçta yönelmiş ve yönelmemiş 14-18 yaş arası ergenlerin empati düzeylerinin ve ana baba tutumlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Zhou, Q., Eisenberg, N., Losoya, S.H., Fabes, R.A., Reiser, M., Guthrie, I.K. ve Shepard, S.A. (2002). The Relation of parental warmth and positive experiences to children's empathy-related responding and social functioning: A longitudinal study. *Child Development*, 73, 893-915.
- Zimmer Gembeck, M. J. ve Collins, W. A. (2006). Autonomy development during adolescence. G.R. Adams ve M.D. Berzonsky (Ed.). *Blackwell Handbook of Adolescence*. (s. 175-205). Massachusetts: Blackwell Publishing.

EKLER

EK A

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 05/06/2014

Toplantı Sayısı : 169

Karar Sayısı : 1210

1210-Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden **Elif Gülçin Çelik**'in "Ergenlerde Ebeveyn Kontrolü ile İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişkide Empati ve Duygusal Özerkliğin Aracı Rolünün İncelenmesi" başlıklı tezine ilişkin 10/04/2014 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonucunda, **Elif Gülçin Çelik**'in "Ergenlerde Ebeveyn Kontrolü ile İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişkide Empati ve Duygusal Özerkliğin Aracı Rolünün İncelenmesi" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR

05/06/2014

Aynur AKAY

Genel Sekreterlik
Şube Müdürü

EK B**Bilgilendirilmiş Onay Formu**

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

Tel: 0(312) 363 33 50

Faks: 0(312) 363 61 45

Sayın katılımcı,

Ankara Üniversitesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda ebeveynleriniz ile olan ilişkileriniz ve bunun sizler üzerindeki etkilerine ilişkin bir çalışma yürütmekteyiz. Araştırmamızda yer alan soruların doğru ya da yanlış cevabı bulunmamakta ve size en uygun seçeneği işaretlemeniz beklenmektedir. Vereceğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Araştırmada sizi rahatsız eden bir durum ile karşılaşmanız halinde istediğiniz aşamada katılımcılıktan ayrılma hakkına sahipsiniz.

Araştırma ile ilgili merak ettiğiniz noktaları aşağıda yer alan telefon numarasını kullanarak bize yöneltebilirsiniz.

Araştırmaya katılmayı kabul ediyorum ()

(Araştırmaya katılmayı kabul ediyorsanız, lütfen parantez içine işaret koyunuz. Katılmak istemiyorsanız formu iade ediniz.)

Saygılarımızla,

Arş. Gör. Elif Gülçin ÇELİK

Doç. Dr. Seher SEVİM

Tel: 0312 363 33 50/7107

EK C

Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz: K E
2. Doğum Tarihiniz:
3. Sınıfınız:
4. Annenizin Eğitim Durumu:
- Okuma yazma bilmiyor
- İlkokul mezunu
- Ortaokul mezunu
- Lise mezunu
- Üniversite mezunu
5. Babanızın Eğitim Durumu:
- Okuma yazma bilmiyor
- İlkokul mezunu
- Ortaokul mezunu
- Lise mezunu
- Üniversite mezunu
6. Anne: Öz Üvey
7. Baba: Öz Üvey
8. Anne: Sağ Ölü
9. Baba: Sağ Ölü
10. Aile Durumu:
- Evliler ve annem babam birlikte yaşıyor
- Evliler ve annem babam ayrı yaşıyor
- Boşandılar ve annemle yaşıyorum
- Boşandılar ve babamla birlikte yaşıyorum
- Boşandılar ve akrabalarım ile birlikte yaşıyorum
- Diğer (Lütfen belirtiniz):...

EK D.1
LAAÖ/E Anne Formu

Aşağıda ANNENİZİN size yönelik bazı davranışları yer almaktadır. Her maddeyi okuyunuz ve ANNENİZE uygunluğu açısından değerlendiriniz.	Hiç doğru değil	Genellikle doğru değil	Biraz doğru	Genellikle doğru	Her zaman doğru
1. İstedğim akşam dışarı çıkmama izin verir.	1	2	3	4	5
4.Bana istediğim kadar özgürlük tanır.	1	2	3	4	5
5.Hoşuna gitmeyen bir şey yaptığımda, birlikte bir şeyler yapmamıza izin vermez.	1	2	3	4	5
8.Hoşlanmadığı bir şey yaparsam bana soğuk ve ters davranır.	1	2	3	4	5
9.Onu hayal kırıklığına uğrattığımda, benimle yüz yüze gelmekten kaçınır.	1	2	3	4	5

EK D.2
LAAÖ/E Baba Formu

Aşağıda BABANIZIN size yönelik bazı davranışları yer almaktadır. Her maddeyi okuyunuz ve BABANIZA uygunluğu açısından değerlendiriniz.	Hiç doğru değil	Genellikle doğru değil	Biraz doğru	Genellikle doğru	Her zaman doğru
1. İstedğim akşam dışarı çıkmama izin verir.	1	2	3	4	5
4.Bana istediğim kadar özgürlük tanır.	1	2	3	4	5
5.Hoşuna gitmeyen bir şey yaptığımda, birlikte bir şeyler yapmamıza izin vermez.	1	2	3	4	5
8.Onu hayal kırıklığına uğrattığımda, benimle yüz yüze gelmekten kaçınır.	1	2	3	4	5

EK E

Duygusal Özerklik Ölçeği

	Bana Hiç Uygun Değil	Bana Uygun Değil	Bana Uygun	Bana Tamamen Uygun
Her ifade için yalnızca bir kutucuğu işaretleyiniz. Ölçekteki ifadeler sizin durumunuza tam uymuyor ise lütfen soruyu BOŞ BIRAKMAYINIZ ve en yakın seçeneği işaretleyiniz.				
1- Ana babam ve ben her konuda anlaşırız.	1	2	3	4
4- Gençlerin bazı şeyleri anababaları yerine en yakın arkadaşına danışması daha iyidir.	1	2	3	4
5- Yanlış bir şey yaptığımda, ailemin benim için her şeyi yoluna koyacağına güvenirim.	1	2	3	4
8- Ana babamla aynı görüşlere sahip olmaya çalışırım.	1	2	3	4
11- Anne ya da baba olduğumda çocuklarıma aynen kendi anne-babamın bana davrandığı gibi davranacağım.	1	2	3	4
12- Anne- baba olduğum zaman, kendi anne babamdan farklı olarak yapacağım şeyler var.	1	2	3	4

EK F

Temel Empati Ölçeği

Aşağıda size uyan ve uymayan özellikler sıralanmıştır. Lütfen her maddeye NE ÖLÇÜDE KATILIP KATILMADIĞINIZI uygun kutuyu (X) ile işaretleyerek belirtiniz. Lütfen cevap verirken olabildiğince dürüst olunuz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılmıyorum ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1) Arkadaşımın duyguları beni pek etkilemez.	1	2	3	4	5
4) İyi bir korku filmindeki karakterleri izleyince korkarım.	1	2	3	4	5
5) Başkalarının duygularından hemen etkilenirim.	1	2	3	4	5
6) Arkadaşlarımın korktuğunu anlamakta güçlük çekerim.	1	2	3	4	5
10) Arkadaşlarımın korktuğunu genellikle anlarım.	1	2	3	4	5
11) Televizyonda ya da filmlerde üzüntülü bir şeyler izlerken çoğunlukla ben de üzülürüm.	1	2	3	4	5
12) İnsanların ne hissettiğini çoğunlukla onlar bana söylemeden anlayabilirim.	1	2	3	4	5
13) Kızgın birini görmek hislerimi etkilemez.	1	2	3	4	5
14) İnsanların neşeli olduğunu genellikle anlarım.	1	2	3	4	5
16) Arkadaşımın kızgın olduğunu genellikle hemen fark ederim.	1	2	3	4	5
19) Arkadaşımın hissettiklerinin genellikle farkında değilimdir.	1	2	3	4	5
20) Arkadaşlarımın mutlu oldukları anları anlamakta zorlanırım.	1	2	3	4	5

EK G

Varoluşsal İyi Oluş Ölçeği

Lütfen yaşamınızı geçmiş, bugünü ve geleceğiyle kişisel bir proje olarak düşünün. Her proje gibi, yaşamınızın da tamamlanmış (**GEÇMİŞ**), yaşanmakta olan (**ŞİMDİ**) ve yaşanacak (**GELECEK**) parçaları söz konusudur. Sizden beklenen, bu parçaların her birine kendi içinde bir bütün olarak baktığınızda, verilen duyguları ne kadar yoğun hissettiğinizi aşağıdaki ölçeği dikkate alarak derecelendirmenizdir.

YAŞAM PROJEMİN TAMAMLANMIŞ KISMINA BAKTIĞIMDA	Hiç Hissetmiyorum	Biraz Hissetmiyorum	Yoğun Hissetmiyorum	Oldukça Yoğun Hissetmiyorum	Çok Yoğun Hissetmiyorum
1. Gurur duyuyorum	A	B	C	D	E
2. Hayal kırıklığı hissediyorum	A	B	C	D	E
5. Üzüntü duyuyorum	A	B	C	D	E
6. Suçluluk hissediyorum	A	B	C	D	E
YAŞAM PROJEMİN YAŞAMAKTA OLDUĞUM KISMINA BAKTIĞIMDA	Hiç Hissetmiyorum	Biraz Hissetmiyorum	Yoğun Hissetmiyorum	Oldukça Yoğun Hissetmiyorum	Çok Yoğun Hissetmiyorum
8. Yorgun hissediyorum	A	B	C	D	E
9. Coşkulu hissediyorum	A	B	C	D	E
12. Motive olmuş hissediyorum	A	B	C	D	E
17. Kaygılı hissediyorum	A	B	C	D	E
18. Çaresiz hissediyorum	A	B	C	D	E
YAŞAM PROJEMİN GELECEĞİNİ DÜŞÜNDÜĞÜMDE	Hiç Hissetmiyorum	Biraz Hissetmiyorum	Yoğun Hissetmiyorum	Oldukça Yoğun Hissetmiyorum	Çok Yoğun Hissetmiyorum
19. Umutlu hissediyorum	A	B	C	D	E
22. Cesur hissediyorum	A	B	C	D	E

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Elif Gülçin ÇELİK

Doğum Tarihi : 22.01.1989

İletişim Bilgileri : Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Cebeci Yerleşkesi, Cemal Gürsel Cad. 06590, Cebeci, ANKARA

E-Posta Adresi : elifgulcincelik@gmail.com, egcelik@ankara.edu.tr

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Eğitim Bilimleri Bölümü/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı	Karadeniz Teknik Üniversitesi	2007-2011

İş Deneyimi:

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Arş. Gör.	Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi	2011 Eylül-2012 Şubat